

Cand.Ling.Merc-studiet

CBS

Erhvervsprog - Fransk og Europæiske Studier

Kandidatafhandling, oktober 2008

Flexicurity i Frankrig

Komparativ analyse af arbejdsmarkedsmodeller i Frankrig og Danmark

Udarbejdet af:

Anders Malle Bentsen

Peter Aksel Krog-Meyer

Vejleder: Irène Baron Fræmohs

Sommaire

Dans ce travail, nous ferons une analyse comparative des modèles du marché du travail danois et français dans le but d'estimer les possibilités d'implémenter le modèle danois sur le marché du travail français.

Le modèle de flexicurity comprend trois éléments : un marché du travail flexible avec des conditions d'embauche et de licenciement peu rigoureuses, un niveau élevé de sécurité sociale en cas de chômage et une politique active du marché du travail. D'après Wilthagen et Tros, chercheurs dans le domaine de la flexicurity, ce modèle suppose que l'État et les partenaires sociaux agissent de conserve, l'État fixant des cadres généraux, mais pas trop rigides pour la réglementation du marché du travail, ce qui permet aux employés et employeurs de négocier les uns avec les autres. Pour ce faire, il faut que les organismes patronaux et salariaux soient légitimes (juridiquement et en nombre d'adhérents), bien organisés et, par là, capables d'agir ensemble dans les négociations.

Nous utiliserons le rôle de l'État comme tertium comparationis puisque l'État a une influence importante sur le développement du modèle du marché du travail d'un pays donné. Notre premier champ d'analyse est les conditions de la flexicurity, c'est-à-dire la présence de partenaires sociaux qui soient capables de conduire des négociations consensuelles. Premièrement, nous analyserons la structure et la fonction des partenaires sociaux et leurs rapports avec l'État. Deuxièmement, nous essaierons d'expliquer les facteurs qui ont créé l'état des choses tel qu'il est dans les deux pays. La deuxième partie de l'analyse a pour objet les trois éléments du modèle de flexicurity. Nous analyserons l'état des choses dans les deux pays en focalisant sur le rôle de l'État et essaierons de déterminer les facteurs qui ont été la cause de l'évolution des marchés du travail.

Afin de faire l'analyse comparative du rôle de l'État nous nous appuyerons sur la typologie d'Eric A. Nordlinger des approches possibles de l'État (dites «types d'autonomie») quant à la prise de décisions selon les préférences des acteurs sociaux. Nous comptons pouvoir identifier une tendance en France à vouloir négliger les préférences des acteurs sociaux (autonomie de type I) et une tendance au Danemark à vouloir engager ces acteurs dans les négociations (autonomie de type III). Ensuite, nous essaierons d'expliquer ces tendances en

prenant comme point de départ la typologie de Gøsta Esping-Andersen des types (appelés « régimes ») d'État providence. Selon la typologie, la France compte parmi les régimes conservateurs et le Danemark parmi les régimes sociaux-démocrates.

Notre analyse démontre que pour l'État danois il est tradition d'avoir recours à l'autonomie de type III, et que cette tradition remonte loin dans l'histoire. Cette approche de la part de l'État a constitué un élément décisif dans l'institutionnalisation des négociations consensuelles et, par là, dans la formation des trois éléments du modèle de flexicurité.

En France est traditionnellement employée l'autonomie de type I, ce qui a créé des rapports conflictuels entre les partenaires sociaux. Cela a eu pour effet que le mouvement syndical français n'est pas capable de faire bloc dans les négociations. Cette autonomie de type I a aussi engendré une législation restrictive empêchant l'introduction de flexicurité sur le marché du travail. En ce qui concerne la sécurité sociale et la politique active du marché du travail, il existe pourtant de l'autonomie de type III. Malgré cela, les systèmes de sécurité sociale des deux pays sont fondés sur des valeurs tout à fait différentes les unes des autres et le système français ne semble pas pouvoir répondre aux exigences du modèle de flexicurité.

Sur la base de la théorie des régimes conservateurs et sociaux-démocrates d'Esping-Andersen, nous avons montré comment le rôle de l'État et, par là, le développement du marché du travail des deux pays ont été déterminés par des facteurs historiques et culturels. Par conséquent, nous estimons qu'il est peu probable que le modèle de flexicurité puisse être introduit sur le marché du travail français.

Indholdsfortegnelse

SOMMAIRE.....	0
<i>Liste over figurer og tabeller.....</i>	<i>4</i>
1 – INDLEDNING.....	5
<i>1.1 – Emnevalg.....</i>	<i>5</i>
<i>1.2 – Definition af flexicuritymodellen og dens forudsætninger.....</i>	<i>6</i>
<i>1.3 – Teori.....</i>	<i>8</i>
<i>1.4 – Hypotese.....</i>	<i>11</i>
<i>1.5 – Disposition og arbejdsmetode.....</i>	<i>12</i>
<i>1.6 – Definition af begreber.....</i>	<i>13</i>
2 – ARBEJDSMARKEDETS PARTER OG STATEN	15
2.1 – Danmark.....	15
2.1.1 – Parternes funktion og struktur.....	15
2.1.2 – Statens rolle i grundlæggelsen af den danske model	21
2.2 - Frankrig.....	25
2.2.1 - Parternes funktion og struktur	25
2.2.2 - Statens rolle i dannelsen af den franske model.....	32
2.3 – Sammenfatning	36
3 – FLEXICURITVMODELLENS TRE DELE I DANMARK OG FRANKRIG	39
3.1 – Flexibilitet.....	39
3.1.1 – Danmark	40
3.1.2 – Frankrig	45
3.2 - Social sikkerhed	54
3.2.1 - Danmark	54
3.2.2 – Frankrig	59
3.3 – Aktiv arbejdsmarkedspolitik.....	66
3.3.1 - Danmark	66
3.3.2 – Frankrig	70
3.4 - Sammenfatning	74
4 – KONKLUSION	76
4.1 - Perspektivering	78

Liste over figurer og tabeller

Figur 1 – Flexicurity-modellens “gyldne trekant”	Side 7
Figur 2 – Fagbevægelsens struktur	Side 17
Figur 3 – Arbejdsgiverorganisationernes struktur	Side 18
Figur 4 – Den franske fagbevægelses strukturelle udvikling	Side 26
Figur 5 – Organisationsstrukturen i franske arbejdsgiverorganisationer	Side 29
Figur 6 – Procedurer ved afskedigelse I Frankrig	Side 47
Figur 7 – Sociale sikkerhedssystemer I Frankrig	Side 62
Tabel 1 – Hovedorganisationernes medlemstal	Side 17
Tabel 2 – Oversigt over de repræsentative fagforeninger i Frankrig	Side 26
Tabel 3 – Ansættelsesvilkår i Danmark	Side 40
Tabel 4 – Tidlig fransk lovgivning til beskyttelse af franske arbejdstageres rettigheder	Side 50
Tabel 5 – Kontanthjælpssatser i Danmark	Side 55
Tabel 6 – Kontanthjælpssatser i Frankrig	Side 60
Tabel 7 – Faser i udviklingen af den franske arbejdsmarkedspolitik	Side 70
Tabel 8 – Indikatorer for offentlige udgifter til aktiv arbejdsmarkedspolitik i 2003 i Danmark og Frankrig	Side 72

1 – Indledning

1.1 – Emnevalg

Ideen til denne kandidatafhandlingsopgave udspringer af mediernes megen positive omtale af den danske flexicurity-model på arbejdsmarkedet, der defineres som en ’gylden trekant’ bestående af et **fleksibelt arbejdsmarked + omfattende social sikkerhed + en aktiv arbejdsmarkedspolitik** (Søndergaard, 2008, p. 45).

Kombinationen af disse elementer har givet det danske arbejdsmarked, hvor arbejdsløsheden er lav, et godt rygte i udlandet, og vi har hæftet os ved, at mange politikere og eksperter fra en række lande ser den danske flexicurity-model som et eksempel til efterlevelse. Berlingske Tidende skrev i 2007: "...det såkaldte »flexicurity-begreb« er blevet et regulært modefænomen over hele Europa." (Kuttner et al., 2007). Interessen for flexicurity er tilsyneladende særligt stor i Frankrig, hvor arbejdsmarkedet er præget af en meget høj arbejdsløshed. Politiken citerede før det franske præsidentvalg i 2007 sociologen Jean-Claude Barbier fra Sorbonne-universitet for at udtale, at "De franske politikere er hoppet med på flexicurity-bølgen..." (Møller, 2007), og i februar 2008 skrev Information:

"Franske ministre, politikere og medier har med stor nysgerrighed rejst mod nord for at blive klogere på, hvordan...»flexicurity« på arbejdsmarkedet har været stærkt medvirkende til at skabe en stærk økonomi, et fleksibelt arbejdsmarked og en lav ledighed" (Rasmussen, 2008)

Sideløbende med denne begejstring for den danske flexicurity-model er der dog også kritiske røster fremme, som ikke mener, flexicurity er svaret på Frankrigs problemer. Ikke desto mindre lykkedes det at gennemføre en arbejdsmarkedsreform i Frankrig i januar 2008, som ifølge premierminister François Fillon er "direkte inspireret af den danske såkaldte flexicurity..." (Munck, 2008). Reformen skal udgøre første trin i en proces mod at gøre det franske arbejdsmarked mere lig det danske forbillede.

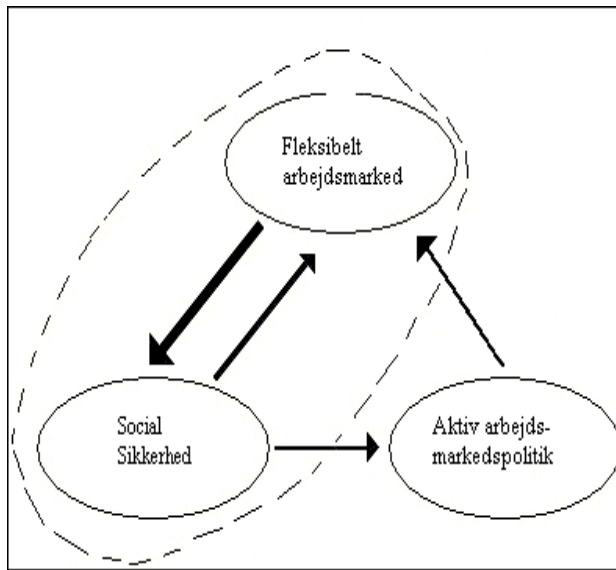
Alt dette har inspireret os til at undersøge den franske interesse for den danske flexicurity-model nærmere gennem en komparativ analyse af dele af de to landes arbejdsmarkeder. Emnet er særdeles relevant i forhold til vores studieretning Fransk og Europæiske Studier, hvor der netop lægges vægt på sammenlignende studier af europæiske lande, og i forbindelse med franskstudiet er Frankrig naturligvis særligt interessant.

Baseret på ovenstående tanker er det overordnede formål med denne afhandling at forsøge at give et svar på følgende spørgsmål: Kan man eksportere den danske flexicurity-model til andre lande? Dette kræver imidlertid en afgrænsning, som vi vil basere på en teoretisk definition af flexicurity-begrebet og ikke mindst en definition af forudsætningerne for at opnå flexicurity på et givent arbejdsmarked. Vores definition er baseret på arbejdsmarkedsforskerne Ton Wilthagen og Frank Tros' arbejde med at afgrænse og definere begrebet flexicurity (*Wilthagen et al., 2003, p. 4-5*).

1.2 – Definition af flexicuritymodellen og dens forudsætninger

Udtrykket *flexicurity* er sammensat af ordene *flexibility* og *security*, og som det blev antydnet ovenfor, defineres begrebet som et samspil - en "gylden trekant" - mellem tre elementer, der tilsammen udgør en bestemt arbejdsmarkedsmodel:

- 1. Fleksibilitet**, som er et mangefacetteret begreb. Vigtigst er det, at reglerne for ansættelse og afskedigelse ikke er for stramme, så erhvervslivet relativt hurtigt og omkostningsfrit kan tilpasse sig konjunkturerne – dette kaldes også ekstern numerisk fleksibilitet. En anden form for fleksibilitet er intern fleksibilitet. Herved forstås, at den enkeltes arbejdsforhold kan tilpasses til aktuelle behov som f.eks. behovet for orlov eller perioder med nedsat arbejdstid. Af pladshensyn beskæftiger vi os hovedsagligt med den eksterne numeriske fleksibilitet.
- 2. Social sikkerhed**, hvilket først og fremmest vil sige en relativt høj indkomstsikring ved arbejdsløshed. Indkomstsikringen gør arbejdsmarkedet mere mobilt og øger ligheden i samfundet.
- 3. Aktiv arbejdsmarkedspolitik**, der skal hjælpe og incitere arbejdsløse til hurtigst muligt at komme i arbejde igen samt sikre en stadig opkvalificering af arbejdsstyrken gennem efteruddannelse. På denne måde tilpasses arbejdsstyrkens kvalifikationer, så udbud og efterspørgsel af arbejdskraft er i balance.

Figur 1 – Flexicurity-modellens ”gyldne trekant”

Kilde: Søndergård, 2008

Figur 1 illustrerer flexicurity-modellens overordnede virkemåde, hvor pilene repræsenterer personstrømme. De fleste af dem, som forlader arbejdsmarkedet, vender tilbage efter en periode i det sociale sikkerhedssystem – resten samles op af den aktive arbejdsmarkedspolitik og på den måde kanaliseres de tilbage på arbejdsmarkedet.

Vi er særligt interesserede i, hvad forudsætningerne er for at kunne opbygge og opretholde et arbejdsmarkedssystem efter ovenstående model. Wilthagen og Tros konkluderer, at det er forhandlinger baseret på gensidig tillid mellem konsensusøgende arbejdsgivere og arbejdstagere, som bærer systemet, mens staten skal indgå i en konstruktiv dialog med parterne og understøtte deres selvregulering. Gennem forhandling opnås en række *trade-offs*, hvor arbejdsgiverne opnår fleksible ansættelsesregler mod, at arbejdstagerne sikres mod indkomsttab. Staten skal undgå unødige detaljeregulering, men stå for at garantere den sociale sikkerhed og for at implementere arbejdsmarkedspolitikken.

Med hensyn til hvordan denne arbejdsmarkedsmodel skal opbygges, nævner Wilthagen og Tros, at det kræver "certain "architects"...who are able to take the lead and produce general problem definitions and policy frameworks for the parties and interest groups at stake." (Wilthagen et al., 2003, p. 18). I den forbindelse er vi interesseret i at undersøge statens rolle som "arkitekt" for dannelsen og opretholdelsen af henholdsvis flexicurity i Danmark og den franske arbejdsmarkedsmodel i Frankrig, idet vi mener, at staten er den institution, der i højere grad end nogen anden samfundsaktør potentielt har både viljen og evnen til at forandre et lands arbejdsmarked gennem direkte regulering og gennem påvirkning af arbejdsmarkedets parter. Vores undersøgelse skal dels føre til en komparativ analyse af statens rolle i de to lande og

dels give en mulig forklaring på, hvorfor staten egentlig har den pågældende rolle. Dette har ledt frem til følgende problemformulering:

Hvad er statens rolle i dannelsen og opretholdelsen af henholdsvis den danske og den franske arbejdsmarkedsmodel? Hvilke historiske og/eller kulturelle faktorer ligger til grund for dette?

1.3 – Teori

Vores problemformulering lægger op til en analyse på to niveauer. Vi må opstille et teoriapparat, der på første analyseniveau kan identificere og rubricere statens rolle i forhold til et givent lands arbejdsmarkedsmodel og på andet analyseniveau kan forklare de bagvedliggende årsager.

Vi har derfor først og fremmest brug for at kunne rubricere forskellige demokratiske staters måder at agere på i forhold til det øvrige samfund, når der skal træffes beslutninger. Derfor har vi valgt at anvende Erik A. Nordlingers bog *On the Autonomy of the Democratic State (1981)*. Nordlinger opstiller en typologi, der inddeler statens mulige handlemåder i tre forskellige typer. Inden vi kort beskriver disse tre typer, er det hensigtsmæssigt at se på, hvordan Nordlinger definerer begrebet stat. En stat skal forstås som et organiseret system af institutioner, og for at disse institutioner skal fungere, er der brug for personer med særlige beføjelser, som kan træffe beslutninger, der er bindende for alle individer i et givent samfund. Det skal tilføjes, at regionale og kommunale embedsmænd i Nordlingers definition opfattes som repræsentanter for staten, mens andre teoretiske definitioner af staten måske ville adskille statslige og lokale administrative enheder fra hinanden. Nordlingers typologi er baseret på, at staten råder over tre forskellige typer af **autonomi** (*state autonomy*) i beslutningsprocessen Nordlingers formål med typologien er egentlig at modbevise de såkaldt *societal constraints*-teorier, som siger, at demokratiske stater mere eller mindre er kastebolde for samfundsaktørernes vilje. Nordlinger påviser, at stater i modsætning til det, som påstås af *societal constraints*-teoretikerne, har et valg mellem forskellige midler til at gennemføre deres projekter - med eller uden de øvrige samfundsaktørers støtte. Netop fordi staten ikke nødvendigvis er underlagt andres krav og interesser, bruger Nordlinger termen *autonomi*. Hvis der er divergerende interesser mellem staten og samfundsaktørerne, kan staten anvende *type I-autonomi*, hvor den enerådigt agerer ud fra sine egne interesser. Alternativt kan staten i

tilfælde af divergerende interesser også vælge at bruge *type II-autonomi*, hvor den forsøger at flytte samfundsaktørernes præferencer, sådan at disse ikke længere er i modstrid med statens. Endelig anvender staten *type III-autonomi*, hvis der er sammenfaldende interesser mellem stat og samfundsaktører, hvor staten inddrager aktørerne i beslutningsprocessen for at sikre deres opbakning til implementeringen af beslutningen. Type III-autonomi kan undertiden involvere en form for *laissez faire*-strategi, hvor staten kan opnå sin vilje ved forholdsvis passivt at lade samfundsaktører overtage beslutningsprocessen, fordi de alligevel har samme interesser som staten. For alle tre typer af autonomi beskriver Nordlinger de konkrete metoder eller tilgange, som staten kan anvende til at gennemføre sine ønsker, men det er overflødigt at gennemgå disse metoder her. Det vil vi i stedet gøre i de relevante afsnit.

Typologien vil vi i vores opgave bruge til at beskrive statens rolle på arbejdsmarkedet i Danmark og i Frankrig ved at se på, hvordan relationerne mellem staten og arbejdsmarkedets parter er i de to lande. Desuden er vi interesseret i, hvordan arbejdsmarkedet formelt reguleres, og hvad statens rolle er i landene i forhold til de tre forskellige elementer, som udgør flexicurity-modellen. Det skal bemærkes, at Nordlinger opfatter de tre typer af autonomi som valgmuligheder, som staten kan gøre brug af alt efter konteksten og samfundsaktørernes indstilling i en given forhandlingssituation. Man kan således ikke rubricere en stat under én og kun én bestemt type autonomi, men alligevel forventer vi at kunne observere nogle tendenser med hensyn til, hvilken type autonomi en stat er tilbøjelig til at bruge. Vi kan også bruge Nordlingers typologi til at foreslå en strategi fra statens side i forhold til at indføre flexicurity. Ved at sammenligne de af Wilthagen formulerede betingelser for flexicurity (selvregulerende arbejdsmarked med beslutningskompetente parter og minimal statslig intervention) med de tre autonomi-typer, mener vi at kunne udlede, at staten hovedsageligt må anvende type III-autonomi på arbejdsmarkedsområdet for at opnå flexicurity-modellens fordele.

Nordlingers teoretiske begreber giver os mulighed for at analysere, hvordan staten oftest vil handle i forhold til samfundsaktørerne i en given situation, men vi ønsker desuden at kunne forklare de bagvedliggende historiske og kulturelle årsager til disse *autonomi-tendenser*. Derfor vil vi udvide vores teoriapparat med en modificeret udgave af Gøsta Esping-Andersens typologi over velfærdsstater, som kortfattet bliver gennemgået nedenfor.

I bogen *The Three Worlds of Welfare Capitalism* undersøger Esping-Andersen begrebet velfærdsstaten og opstiller en overordnet typologi over de tre forskellige former for velfærdsstat, som han mener at kunne observere. Velfærdsstaten er et komplekst begreb, der omhandler statens ansvar for borgernes velfærd, mens vores genstandsfelt er arbejdsmarkedet. På trods af dette mener vi, der er et vist overlap mellem disse to begreber, og derfor forventer vi at kunne tilpasse Esping-Andersens typologi til vores eget genstandsfelt. Dette underbygges i høj grad af, at Esping-Andersen selv nævner sammenfaldet mellem de tre typer af velfærdsstat og tilsvarende arbejdsmarkedsmodeller. "...each of our three welfare-state regimes goes hand in hand with a peculiar 'labor-market regime'." (*Esping-Andersen, 1990, p. 142*). Således bruger vi herfra Esping-Andersens term **regime** om de samfundsforhold og historisk-kulturelle faktorer, der ifølge ham forklarer dannelsen af både en given type af velfærdsstat og en tilsvarende type af arbejdsmarked.

De tre typer er det *liberale regime*, der blandt andet findes i England og USA, det *konservative regime*, der findes i kontinental-Europa og endelig det *socialdemokratiske regime*, der findes i de nordiske lande. Den første af disse typer vil vi ikke beskæftige os yderligere med i denne afhandling, da Danmark og Frankrig hører til henholdsvis det *socialdemokratiske* og det *konservative regime*. De dele af Esping-Andersens teori, som vi især interesserer os for, er hans forklaring af årsagerne til dannelsen af et givent regime ud fra nogle kulturelle og historiske forudsætninger, og herunder er det naturligvis særligt relevant for os at undersøge statens rolle i denne proces. Der er ifølge Esping-Andersen især to historiske processer, der har indflydelse på grundlægningen af et af de tre regimer, og som man derfor må analysere: Dels arbejderklassens mobilisering på grund af sammenhængen mellem denne og venstrefløjspartiets indflydelse på samfundets udvikling. Dels de koalitioner mellem forskellige politiske kræfter, som har haft afgørende betydning for samfundsudviklingen. Desuden omtaler Esping-Andersen en konsolidering af de forskellige regimer i midten af 1900-tallet, hvor statsmagten i de forskellige regimer vinder den voksende middelklasses loyalitet overfor det pågældende regime.

Ved at analysere ovennævnte processer vil man, ifølge Esping-Andersen, kunne identificere en sammenhæng mellem *konservative regimer* og lande med en tradition for absolutistiske og senere etatistiske statsstyrer, mens de *socialdemokratiske regimers* dannelse kan forklares med en tradition for stærk indflydelse på og/eller besiddelse af statsmagten fra venstrefløjspartier.

Ved at kombinere de ovennævnte teorier bliver vi i stand til at kunne identificere og sammenligne statens rolle i forhold til arbejdsmarkedet i de to lande og at kunne forklare hvilke årsagssammenhænge, der ligger til grund for statens rolle. På den måde vil vi dels kunne besvare vores problemformulering og dels vurdere Frankrigs muligheder for at opnå en mere 'dansk' arbejdsmarkedsmodel baseret på flexicurity. Teoriapparatet har tilmed den fordel, at det ikke specifikt knytter sig til vores to mållande, men i princippet kunne bruges til komparative studier af arbejdsmarkeder i et hvilket som helst land.

Dog skal man naturligvis tage forbehold for indbyggede svagheder i de teorier, som ligger til grund for vores teoriapparat. Om Nordlingers teori kan man fremføre den kritik, at fordi han forsøger at modbevise de såkaldte *societal constraints*-teorier, er det indforstået hans typologi, at staten kun tager hensyn til andre samfundsaktører, når det passer den. Det stemmer ikke helt overens med, at vi i vores empiri støder på flere eksempler på, at staten handler eller undlader at handle for at tækkes vælgerne og andre samfundsaktører. Denne forskel i synsvinkler forhindrer os dog ikke i at anvende Nordlingers typologi som et redskab til at analysere statens rolle, når blot vi accepterer, at vi ikke i samme grad som Nordlinger opfatter staten som værende fri for påvirkning fra det omgivende samfund. Med hensyn til Esping-Andersens typologi har forskellige forskere de sidste 10-15 år kritiseret og/eller udvidet den, fordi opdelingen i kun tre typologier er ret unuanceret og rigid. Kan man for eksempel sige, at Frankrig og Tyskland har ens velfærdsstater, siden begge tilhører det *konservative* regime? Svaret på det spørgsmål bliver nok et *nej*, hvis man går lidt i detaljer, så typologien må derfor opfattes som et værktøj til en meget overordnet inddeling. Imidlertid mener vi, at typologien uden problemer kan bruges til netop at systematisere og forklare nogle overordnede historisk-kulturelle tendenser, der tilhører de forskellige såkaldte regime-typer. Det er også typologiens overordnede natur, der gør det muligt for os at forklare forskellene mellem arbejdsmarkeder, selv om Esping-Andersen egentlig beskæftiger sig med velfærdsstater.

1.4 – Hypotese

Vi mener som allerede antydnet, at staten spiller en aktiv og afgørende rolle i udviklingen af både den danske og den franske arbejdsmarkedsmodel. Fordi det i Danmark er lykkedes at indføre flexicuritymodellen, må det antages, at staten hovedsageligt benytter sig af *type III*-

autonomi, når det gælder arbejdsmarkedet ud fra den betragtning, at flexicurity kræver inddragelse af arbejdsmarkedets parter i beslutnings- og implementeringsprocessen. Vi forventer at kunne påvise, at denne praksis hidrører fra en lang historisk tradition, som kan forklares ud fra Esping-Andersens teori om det *socialdemokratiske regime*. For Frankrigs vedkommende regner vi med at kunne påvise en tendens til brug af *type I-autonomi* fra statens side, idet landet er kendt for at have tradition for en relativt høj grad af statslig intervention og regulering. Dette forventer vi at kunne forklare ved hjælp af teorien om det *konservative regime*. Med andre ord forventer vi altså, at kunne afdække en form for kulturelt tilhørsforhold til forskelligartede regimer i de to lande, hvilket vi vil argumentere for, har stor indflydelse på landenes arbejdsmarkedsmodeller og statens rolle i forhold til dette område.

Forudsat at ovenstående hypotese bliver bekræftet, kan vi opstille en supplerende hypotese om, at det antageligvis bliver vanskeligt, måske umuligt, at overføre den danske flexicurity-model til Frankrigs arbejdsmarked, fordi de to lande falder ind under forskellige regimetyper, som er institutionaliserede og forankrede i landenes kultur.

1.5 – Disposition og arbejdsmetode

I denne afhandling, hvor vi sammenligner Danmark og Frankrig, er det oplagt, at vi gennemgående benytter den komparative metode, og i den forbindelse anvender vi *statens rolle* som tertium comparationis. Opgaven består af to hovedafsnit, hvoraf det første behandler forudsætningerne for flexicurity, der som nævnt først og fremmest har noget at gøre med arbejdsmarkedets parters organisation og funktion i samfundet og deres gensidige relation. Vi vil derfor sammenligne relationerne mellem staten, fagbevægelsen og arbejdsgiverorganisationerne i de to lande og undersøge, hvordan staten har påvirket institutionaliseringen af disse relationer. I andet hovedafsnit vil vi behandle flexicuritymodellens tre hovedelementer ved at undersøge, hvordan og hvorfor de to landes arbejdsmarkedsmodeller har udviklet sig til deres nuværende form indenfor de tre flexicurity-områder. Afhandlingens to hovedafsnit er opdelt i ”danske” underafsnit og ”franske” underafsnit. De ”danske” underafsnit indeholder en beskrivende og analyserende gennemgang af danske forhold indenfor det givne delemne. Derefter gennemgår de ”franske” underafsnit på tilsvarende måde de franske forhold, og desuden indeholder de størstedelen af de komparative betragtninger om statens rolle i de to lande samt vurderinger af betydningen af disse for muligheden for at indføre flexicurity på det franske arbejdsmarked.

Til sidst en kommentar til farerne ved forudfattede meninger og normative vurderinger: Fordi vi arbejder ud fra spørgsmålet om, hvorvidt man i Frankrig kan implementere en arbejdsmarkedsmodel inspireret af den danske, kunne man måske få det indtryk, at Danmark repræsenterer noget godt og rigtigt, mens Frankrig står for noget dårligt og forkert. Det er meget vigtigt at holde sig for øje, at vi hverken kan eller vil komme med en sådan påstand. Vi stiller os helt neutrale over for, om den danske flexicurity-model skulle være værre eller bedre end den franske arbejdsmarkedsmodel. Vi kan som sagt blot konstatere, at en del franske politikere og forskere har udvist interesse for og talt positivt om flexicurity. Vores formål med afhandlingen er i det hele taget ikke at vurdere, om det er en god idé eller ej at overføre flexicurity til Frankrig. Vi vil blot undersøge, hvordan de to landes arbejdsmarkedsmodeller er blevet udviklet og på den baggrund vurdere, om det overhovedet er muligt at overføre den danske model til Frankrig.

1.6 – Definition af begreber

I afhandlingen anvender vi forskellige fagspecifikke termer med en helt særlig betydning, og visse af dem anvendes normalt i andre sammenhænge og betydninger. Dette gør sig især gældende ved de termer, der er specifikke for vores teoriapparat. Derfor har vi udarbejdet en liste med definitioner, som opsummerer, hvad de forskellige begreber dækker over. Informationerne kan i forvejen findes forskellige steder i opgaven, men er for overblikkets skyld samlet her.

ARBEJDSMARKED: Termen bruges i denne opgave til at afgrænse et system af aktører - arbejdsgivere og -tagere og disses repræsentanter. Desuden indgår relationerne mellem disse aktører og de mekanismer (love og aftaler), der regulerer relationerne.

AUTONOMITYPER: Hos Nordlinger betegner begrebet autonomi de tilgange, en demokratisk stat anvender til at gennemføre sine projekter alt efter det øvrige samfunds interesser, som kan være sammenfaldende eller modstridende.

DEN DANSKE MODEL/FLEXICURITY/FLEXICURITY-MODELLEN: Den danske model eller Flexicurity-modellen betegner den måde, arbejdsmarkedet fungerer og bliver reguleret på i Danmark. Det er en arbejdsmarkedsmodel, hvor det i høj grad er parterne, der regulerer forholdene, og hvor der på samme tid er en høj grad af fleksibilitet for arbejdsgivere

og -tagere og en høj grad af social sikkerhed. Flexicurity skal ikke kun forstås som en konkret betegnelse for bestemte landes arbejdsmarkedsmodeller. Det kan også bruges som et teoretisk begreb for en måde at indrette et givent arbejdsmarked på, hvis nogen bestemte forudsætninger er til stede.

DEN GYLDNE TREKANT: Den gyldne trekant betegner flexicuritymodellens tre hovedelementer: Flexibilitet, social sikkerhed og aktiv arbejdsmarkedspolitik.

ETATISME: Etatisme betegner en høj grad af statslig indblanding og styring i samfundets udvikling, hvilket medfører, at samfundsaktørernes indflydelse er relativt mindre.

REGIME: Termen regime skal ikke forstås i ordets traditionelle betydning, men bruges i denne opgave med samme betydning som hos Esping-Andersen. Det vil sige en inddeling af velfærdsstater i bestemte typer. Esping-Andersen opererer med tre forskellige typer af regimer, det *liberale*, det *konservative* og det *socialdemokratiske*. De to sidstnævnte har man i henholdsvis Frankrig og Danmark.

SAMFUNDSAKTØRER (herunder **PARTER/ARBEJDSMARKEDETS PARTER**): Ved samfundsaktører forstår vi ikke-statslige aktører, som søger at få indflydelse på den politiske dagsorden. Det kan for eksempel være vælgergrupper, etniske mindretal, regionale aktører, fagforeninger og arbejdsgiverorganisationer. Af disse interesserede er vi os stort set udelukkende for de to sidstnævnte, der i opgaven bliver betegnet som *parterne* eller *arbejdsmarkedets parter*.

SOCIAL DIALOG: Samlebetegnelse for alle former for forhandling til at regulere forhold på arbejdsmarkedet. Begrebet omfatter således mange forskellige niveauer af forhandling, fra forhold på en specifik arbejdsplads til den løbende dialog mellem arbejdsmarkedets parter og regeringen.

STATEN: I denne opgave anvender vi Nördlingers definition af begrebet stat. Staten skal forstås som et organiseret system af institutioner og individer, der, i kraft af deres demokratisk bestemte autoritet kan tage beslutninger, der påvirker samfundet som helhed.

2 – Arbejdsmarkedets parter og staten

Som det kort blev omtalt i teoriafsnittet ovenfor, lægger den teoretiske definition af flexicurity-modellen op til, at staten fortrinsvis må anvende type III-autonomi på arbejdsmarkedsområdet, hvis den ønsker at indføre flexicurity. Det hænger sammen med, at den vigtigste forudsætning for flexicurity er *trade-offs* mellem arbejdsmarkedets parter opnået gennem forhandlinger, og statens rolle i disse forhandlinger bør ifølge definitionen begrænse sig til at skabe et gunstigt forhandlingsklima præget af gensidig tillid og til at mægle i tilfælde af konflikt.

Fordi arbejdsmarkedets parters muligheder for at indgå flexicurity *trade-offs* og deres vilje og evne til at nå kompromiser synes at være den vigtigste forudsætning for flexicurity, vil vi sammenligne parternes struktur og funktion i de to lande. Desuden vil vi undersøge den udvikling, der ligger bag institutionaliseringen af parternes rolle på arbejdsmarkedet. I henhold til problemformuleringen fokuserer vi især på statens forhold til parterne i de to lande, da vi mener, staten har stor indflydelse på arbejdsmarkedets parter og har haft en afgørende betydning for hele den udvikling, der så at sige har formet arbejdsmarkedets parter.

Vi vil vise, at den danske stat oftest benytter type III-autonomi over for parterne, og at dette er en lang tradition. Endvidere vil vi argumentere for, at eksistensen af denne tradition kan forklares ud fra Esping-Andersens teori om det *socialdemokratiske regimes* udvikling. Til sammenligning vil vi vise, at den franske stat har tendens til at gøre brug af type I-autonomi over for arbejdsmarkedets parter, og på den måde har staten påvirket udviklingen i en anderledes retning end i Danmark. Dette kan med baggrund i Esping-Andersens teori forklares ud fra mønstret i det *konservative regimes* udvikling. For hvert af de to lande vil vi kortfattet beskrive arbejdsmarkedsparternes funktion og struktur for derefter at analysere og forklare statens rolle i dette system.

2.1 – Danmark

2.1.1 – Parternes funktion og struktur

I vore dage er der tre hovedorganisationer inden for den danske fagbevægelse, hvoraf den største og vigtigste er Landsorganisationen (LO - tidligere De samvirkende Fagforbund,

DsF). De to øvrige hovedorganisationer, FTF og Akademikernes Centralorganisation (AC), blev oprettet i henholdsvis 1976 og 1972, men da LO er størst, ældst og mest interessant i forhold til vores analyse, vil vi især fokusere på denne organisation. Et vigtigt element i beskrivelsen af fagbevægelsen er, at LO historisk set har haft en tæt kontakt og dialog med Socialdemokratiet, selv om denne kontakt er blevet svækket i løbet af de seneste år. (*Due et al., 1996, p. 182*). Fagbevægelsens politiske orientering er relevant for vores afhandling i forbindelse med Esping-Andersens teori om sammenhængen mellem venstrefløjspartiets indflydelse på udviklingen af arbejdsmarkedet i såkaldte *socialdemokratiske regimer*, hvilket vi vender tilbage til i afsnit 2.1.2.

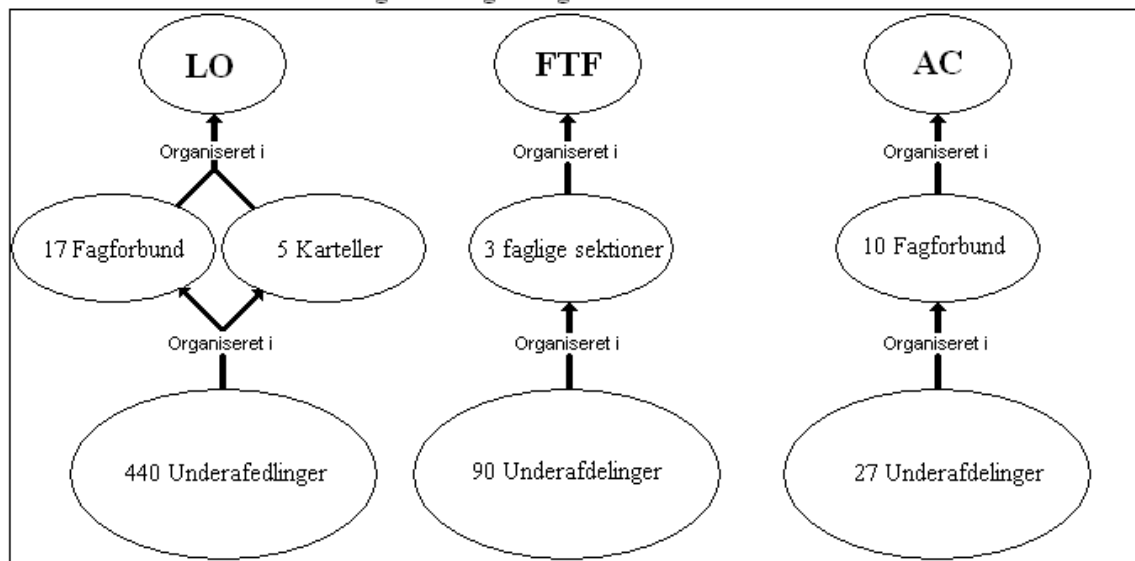
Fagbevægelsens høje grad af indflydelse

Fagbevægelsen har generelt en høj grad af indflydelse på løn- og overenskomstforhandlingerne. Den deltager desuden i den sociale dialog, udøver lobbyarbejde i det politiske system og er repræsenteret i forskellige udvalg til lovforberedende arbejde. På virksomhedsniveau sørger LO og de øvrige hovedorganisationer gennem deres medlemsorganisationer for, at der bliver valgt tillidsrepræsentanter. LO er desuden kompetent organ i forbindelse med strejker. Det er imidlertid ikke LO, der organiserer de enkelte strejker; det gør det eller de medlemsforbund, hvis medlemmer er i konflikt. (*Due et al., 1996, p. 182-187*).

Centraliseret decentralisering

Hovedorganisationerne står for den centrale ledelse og koordinering, men har siden 1980'erne ikke været direkte involveret i overenskomst- og lønforhandlingerne, som har haft en tendens til at blive decentraliseret således, at forhandlingerne i større og større omfang føres på sektor- eller virksomhedsniveau. Sideløbende med denne udvikling er der sket mange sammenlægninger af enkelte forbund – denne udvikling betegnes som ”centraliseret decentralisering” (*Due et al., 1996, p. 157-158*). Det er i dag de enkelte forbund og karteller, der fører disse forhandlinger over for arbejdsgivernes organisationer. Kombinationen af en centraliseret organisationsform (se figur 2), der sikrer en stærk forhandlingsposition, og et decentralt forhandlingsmønster fremhæves af flere arbejdsmarkedsforskere som værende særligt gunstigt for indgåelsen af fleksible aftaler, der understøtter flexicurity-modellen (*Søndergård, 2008, p. 46*). "...decentralisation of agreement systems established under some form of centralised control apparently increases the possibility of introducing flexicurity." (*Andersen, 2007, p. 4*).

Figur 2 - Fagbevægelsens struktur

Kilde: Hjemmesider for LO, FTF og AC

Som figur 2 viser, samler de tre centrale aktører LO, FTF og AC en række underorganisationer, med i alt 1.909.353 medlemmer. Dertil kommer Ledernes Hovedorganisation med 73.897 medlemmer samt en række uafhængige fagforeninger, der i alt repræsenterer 172.717 medlemmer (*Statistisk tiårsoversigt, 2007, p. 48*).

Tabel 1 – Hovedorganisationernes medlemstal

Centralorganisation	Antal medlemmer
LO	1.299.702
FTF	355.867
AC	253.784
I alt	1.909.353

Kilde: (Hjemmesider for LO, FTF og AC).

Fagforeningernes høje grad af legitimitet

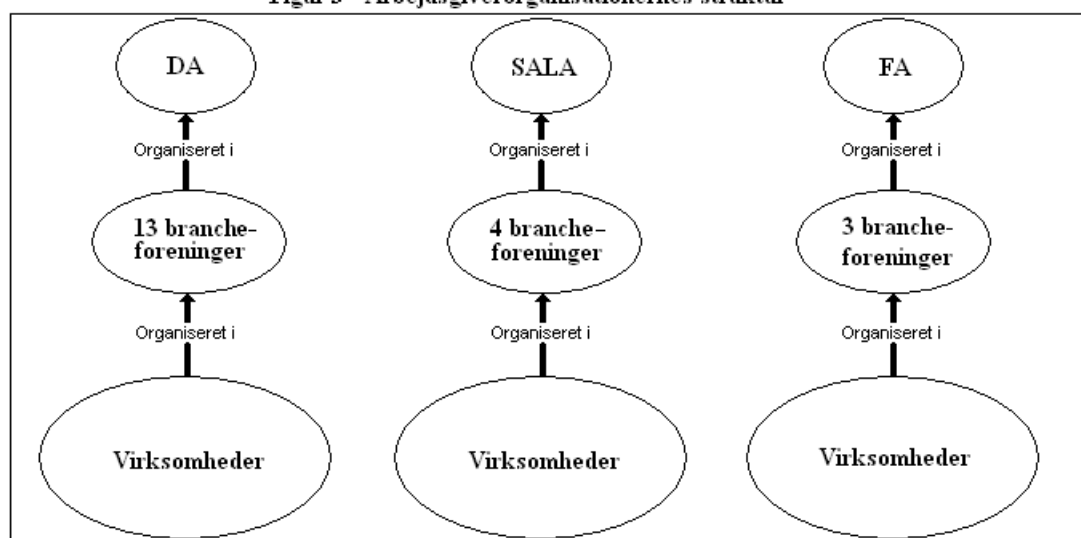
De høje medlemstal giver Danmark en høj grad af faglig organisering, der i 2006 lå på 80% (*Søndergård, 2008, p. 47*). Danmark er således det europæiske land, der har den næsthøjeste grad af faglig organisering, kun overgået af Sverige (*Lykketoft, 2006, p. 58*). Det, at den er repræsentant for en meget stor andel af arbejdstagerne, må antages at give fagforeningerne en betydelig grad af legitimitet, og af samme grund har staten stor nytte af at inddrage

fagbevægelsen i regulering af arbejdsmarkedet gennem type III-autonomi frem for at bekæmpe den med upopulære beslutninger. I det hele taget er vores påstand i forhold til fagbevægelsens omfattende rolle og betragtelige indflydelse på arbejdsmarkedet, at denne position er blevet muliggjort, fordi staten aktivt inddrager parterne i reguleringen af det danske arbejdsmarked. Betydningen og omfanget af statens anvendelse af type III-autonomi overfor arbejdsmarkedets parter samt eventuelle undtagelser vil blive yderligere diskuteret i afsnit 2.1.2, men en foreløbig konklusion er, at der tilsyneladende er en sammenhæng mellem Wilthagens kriterier for flexicurity og statens anvendelse af type III-autonomi frem for de øvrige typer. Før vi kan uddybe denne sammenhæng nærmere og forsøge at forklare den, må vi dog først beskrive forholdene på arbejdsgiversiden.

Arbejdsgiverorganisationerne

Med sine 13 medlemsforeninger er *Dansk Arbejdsgiverforening* (DA) den største af arbejdsgivernes hovedorganisationer i Danmark, som organiserer arbejdsgivere på tværs af mange forskellige sektorer. De to mindre hovedorganisationer er *Sammenslutningen af Landbrugets Arbejdsgiverforeninger* (SALA) og *Finanssektorens Arbejdsgiverforening* (FA). Den organisationelle struktur svarer til fagbevægelsens, som det fremgår af figur 3. Foruden de private arbejdsgiverorganisationer er der en række institutioner, som repræsenterer de offentlige arbejdsgivere, men vi vil begrænse os til at fokusere på de private organisationer og statens rolle i forhold til dem.

Figur 3 - Arbejdsgiverorganisationernes struktur

Kilde: Hjemmesider for DA, SALA og FA

Fredspligt, statslig mægling, sammenkædning og Forligsinstitutionen

Overenskomsternes gyldighedsperiode er som regel på to år, og de skal således genforhandles hvert andet år. I løbet af en overenskomsts gyldighedsperiode er der *fredspligt*, hvilket vil sige, at parterne ikke må iværksætte strejker og lockouts. Fredspligten er hjemlet i Hovedaftalen af 1973 mellem LO og DA, og den stabiliserer relationerne på arbejdsmarkedet ved at begrænse parternes mulighed for at konflikte (*Due et al., 1978, p. 134-135*). Statens rolle i forbindelse med overenskomstforhandlingerne består hovedsageligt i at mægle i tilfælde af uenighed, hvilket den gør gennem det statslige organ, Forligsinstitutionen. Forligsinstitutionen kan gennem en forligsmand *sammenkæde* aftaler om mæglingsforslag. Dette vil sige, at flere forskellige overenskomster bliver samlet i én overenskomst, hvilket er med til at centralisere forhandlingsstrukturen. Som udgangspunkt forhandles der ellers separat inden for hvert område, og den pågældende fagforenings medlemmer skal stemme om, hvorvidt de vil vedtage eller forkaste overenskomsten. Hvis det viser sig umuligt at nå til enighed inden for et eller flere områder, kan forligsmanden hjælpe processen videre ved at sammenkæde de respektive områders overenskomster. Dette foregår ved, at de relevante afstemningsresultater bliver samlet, således at det samlede antal ja- og nejstemmer er afgørende for, om forligsmanden kan sammenkæde overenskomsterne (*Due et al., 1993, p. 113-115*). Forligsmandens mægling er et godt eksempel på, at den danske stat har tradition for at gøre brug af type III-autonomi, men ikke desto mindre kan staten undertiden blive nødsaget til at anvende type I-autonomi i tilspidsede konfliktsituationer, hvor parterne ikke kan nå til enighed. Dette sker som oftest ved, at staten mod mindst en af parternes vilje ophøjer et af Forligsinstitutionen fremsat mæglingsforslag til lov, men denne fremgangsmåde må dog siges at være en undtagelse fra reglen. (*Due et al., 1993, p. 149*). Samlet set kan man konkludere, at staten oftest spiller en tilbagetrukket rolle i forhandlingssituationer, hvor den gennem brug af type III-autonomi overlader det til parterne at forhandle sig frem til en løsning.

Samarbejde mellem LO og DA

Selvom DA og LO i sagens natur repræsenterer modsatrettede interesser, samarbejder de alligevel om at sørge for, at arbejdsstyrkens erhvervsmæssige kompetencer løbende bliver tilpasset den reelle efterspørgsel på arbejdsmarkedet. DA og LO er således begge en aktiv del af den såkaldte sociale dialog mellem arbejdsmarkedets parter. I det hele taget ligger en stor del af fagbevægelsens og arbejdsgiverorganisationernes funktion traditionelt i deres

samarbejde med hinanden, og denne konsensuskultur er som omtalt i Wilthagen og Tros' definition en helt grundlæggende forudsætning for flexicurity-modellen. I det følgende afsnit vil vi analysere statens rolle i opbygningen af dette system og undersøge hvilke faktorer, der forklarer, at netop Danmark har udviklet denne model.

2.1.2 – Statens rolle i grundlæggelsen af den danske model

Den danske model med det partsregulerede arbejdsmarked blev grundlagt i sidste halvdel af 1800-tallet i forbindelse med begivenhederne omkring indgåelsen af Septemberforliget, der indledte institutionaliseringen af arbejdsmarkedets parters funktion og kompetencer. Septemberforligets bestemmelser er senere hen blevet modificeret på forskellige områder, blandt andet gennem den i 1970 vedtagne *Hovedaftale* mellem LO og DA, men grundlæggende har arbejdsmarkedets udvikling de sidste 100 år bygget videre på den forhandlingstradition, som etableredes i 1899. Af denne årsag vil vores analyse fokusere på perioden omkring Septemberforligets tilblivelse.

Faglig organisering

Den danske fagbevægelse har sit udspring i industrialiseringen i den sidste halvdel af det 19. århundrede, nærmere bestemt i 1870'erne, da forskellige fabrikker og industrier skød frem i Danmark. I løbet af 1880'erne tog den faglige organisering fart, og der opstod hurtigt et behov for at danne én central organisation til at omfatte alle fagforeninger. Dette førte til oprettelsen af paraplyorganisationen De Samvirkende Fagforeninger (DsF) i 1896, som senere blev til LO. Som en reaktion på den stigende grad af organisering blev Dansk Arbejdsgiverforening stiftet i 1896 ligeledes som en paraplyorganisation, der samlede de forskellige arbejdsgiverorganisationer. Oprettelsen af sådanne organisationer blev muliggjort af foreningsfriheden, som i 1849 var blevet en grundlovsfæstet rettighed (*Kaspersen et al., 2008, p. 351*).

Spændinger mellem arbejderne og arbejdsgiverne – strejker og lockouts

Behovet for en institutionalisering af arbejdsmarkedet udsprang af konflikt. Den 5. maj 1872 blev der afholdt et stormøde på Fælleden i København, til trods for at myndighederne allerede den 4. maj forbød dette møde. 20.000 utilfredse københavnske arbejdere mødte op med et krav om nedsættelse af arbejdstiden til 8 timer om dagen. Politiet og militæret blev sat ind, og demonstranterne blev nedkæmpet med hårdhændende midler (*Lykketoft, 2006, p. 23*).

Da statsmagten her nærmest gik til direkte angreb mod arbejderklassen, var der tydeligvis tale om anvendelse af type I-autonomi. Med Nordlingers terminologi kan man sige, at staten ikke lod sine præferencer (i dette tilfælde lange arbejdsdage) påvirke af pres fra samfundsaktører (her arbejderklassen) med divergerende præferencer, hvilket netop er definitionen på type I-autonomi.

"Type I state autonomy explanations are those in which state-society preferences diverge, with public officials being neither successfully pressured into translating societal preferences into public policy nor dissuaded by the threat of societal sanctions from acting upon their own." (*Nordlinger, 1981, p. 29*).

Anvendelsen af type I-autonomi var dog ikke i statens interesse i det lange løb, fordi det medførte et arbejdsmarked præget af konflikter. Slutningen på 1800-tallet var en meget turbulent periode, hvor en voksende bevidsthed om løn- og arbejdsvilkår bredte sig i arbejderklassen som følge af den hastigt stigende grad af faglig organisering. Igennem 1890'erne var der flere bølger af strejker, som for arbejderne var et effektivt middel til at lægge pres på deres arbejdsgivere, mens disse som modtræk til strejkerne gennemførte lockouts. Dette var eksempelvis tilfældet i 1899, da en strejke i april blandt snedkersvende i syv jyske byer bredte sig og fremkaldte en landsdækkende storstrejke. Som modsvar gennemførte DA en storlockout, der varede indtil starten af september måned samme år, og som ramte 50.000 af DsF's dengang cirka 75.000 medlemmer (*Due et al., 1993, p. 76*). I denne periode greb staten stort set ikke ind med anvendelse af type I-autonomi, men forholdt sig derimod relativt passivt og gav parterne mulighed for selv at forsøge at udarbejde en løsning på konflikten.

Septemberforliget og det partsregulerede arbejdsmarked

Resultatet af styrkeprøven mellem arbejdsmarkedets centrale parter blev Septemberforliget, indgået den 5. september 1899, ifølge hvilket DsF og DA anerkendte hinanden som gensidige forhandlingsparter på arbejdsmarkedet. Herudover blev der fastlagt regler for indgåelse og opsigelse af overenskomster og for varsling af strejker, ligesom der blev indført begrænsninger af retten til arbejdskonflikt. Septemberforliget bliver den dag i dag anset for at være arbejdsmarkedets første "grundlov", og dets principper har dannet grundlag for alle efterfølgende aftaler (*Jørgensen, 1999, p. 25*). Forliget dikterede de fremtidige spilleregler for arbejdsmarkedets regulering, blandt andet gennem den såkaldte fredspligt, der forbyder strejker og lockouts udenfor gyldige overenskomsters løbetid. Derfor er Septemberforliget et

afgørende vendepunkt i arbejdsmarkedets historie, der lagde grunden til den udprægede partsregulering, som stadig kendetegner den måde, det danske arbejdsmarked er opbygget på. Netop ved at forholde sig passiv og ved at acceptere Septemberforligets bestemmelser opnåede staten en institutionalisering af den måde, arbejdsmarkedet fungerer på, som minimerer risikoen for konflikter. Både staten og parterne har interesse i at undgå konflikt, så staten kunne i dette tilfælde inddrage parterne i beslutningsprocessen, hvilket er endnu et eksempel på type III-autonomi. Nordlinger omtaler netop i forbindelse med type III-autonomi, at en mulig strategi fra statens side til at sikre samfundsaktørers opbakning er at overdrage en del af ansvaret til aktørerne selv (Nordlinger, 1981, p. 94). Denne proces er styret af en såkaldt *give and take*-filosofi. (Kaspersen et al., 2008, p. 348). Staten afgiver en del af sin beslutningsmyndighed, mod at arbejdsmarkedets parter garanterer et relativt fredeligt arbejdsmarked til gavn for alle, og mellem parterne sker der ligeledes en forhandling om opfyldelse af hinandens krav. Gennem anvendelse af type III-autonomi indførte staten altså en tradition for forhandling og kompromiser, der fremhæves af Wilthagen og Tros som en uundværlig forudsætning for indførelse af flexicurity på et givent arbejdsmarked. "...countries, sectors and companies that lack a tradition and platform for coordination, consultation and negotiation seem to be at a disadvantage when it comes to producing flexibility-security trade-offs" (Wilthagen et al., 2003, p. 15). Wilthagen og Tros nævner dog ikke specifikt staten som den centrale aktør i opbygningen af dette forhandlingsystem, men vi har nu ved at belyse begivenhederne omkring Septemberforliget ved hjælp af Nordlingers teoriapparat påvist, at statens rolle har været helt afgørende for Danmarks vedkommende.

Statsindgreb

Til denne konklusion må der knyttes yderligere en kommentar om statens rolle. Staten har siden 1899 bevaret grundprincippet i det selvregulerende arbejdsmarked og dermed hovedsageligt benyttet type III-autonomi i forhold til arbejdsmarkedets parter. I 1910 oprettedes Forligsinstitutionen - det tidligere omtalte statslige organ, der understøtter forhandlingerne mellem arbejdsmarkedets parter gennem mægling (Due et al., 1993, p. 133-134). Idet Forligsinstitutionens opgave er at udarbejde mæglingsforslag, som parterne kan tage stilling til, bevares disses autonomi. På denne måde blev statens brug af type III-autonomi institutionaliseret, og systemet fungerer som sagt på samme måde den dag i dag. Der har dog gennem tiden været flere eksempler på, at staten griber aktivt ind i forhandlingsprocessen, når parterne ikke kan nå til enighed. I alt er det sket 12 gange på lidt over 100 år; første gang var i forbindelse med det i 1933 indgåede Kanslergadedeforlig, og

seneste regeringsindgreb fandt sted i 1995 under den såkaldte gærkonflikt. I disse tilfælde har man ophøjet mæglingsforslag fra staten til lov og dermed tvunget parterne til at indgå forlig (*Due et al., 1993, p. 149*). Eksistensen af denne praksis viser, at staten ikke afholder sig fra at gribe ind med anvendelse af type I-autonomi for at varetage sin egen interesse, når konflikters varighed og omfang truer med at udgøre et økonomisk problem for landet, men samlet set er type III-autonomi alligevel hyppigst i Danmark.

Det socialdemokratiske regime

Det næste spørgsmål er, hvordan statens præference for anvendelse af type III-autonomi kan forklares ud fra Esping-Andersens teori om *socialdemokratiske regimer*. Den første faktor, som har indflydelse på dannelsen af en bestemt type regime, er ifølge Esping-Andersen måden, hvorpå arbejderklassen oprindeligt mobiliserede sig (*Esping-Andersen, 1990, p. 29*). Det ovenfor beskrevne forhold mellem statens brug af type III-autonomi og arbejdsmarkedets institutionalisering i slutningen af 1800-tallet fik stor betydning for arbejderklassens mobilisering. Statens passivitet gav ikke-statslige organisationer såsom arbejdsmarkedets parter mulighed for at organisere sig og blive centrale aktører på trods af modvilje mod fagforeninger hos J. B. S. Estrups konservative højreregering (*Kaspersen et al., 2008, p. 351*). Dermed lagdes grunden til en fagbevægelse, som, på trods af ustabile medlemstal og svingende succes i sine første år, senere skulle vise sig at blive konsolideret gennem en høj grad af organisering og en homogen struktur. Fordi fagbevægelsen fra starten var allieret med Socialdemokratiet, medførte dens fremgang voksende indflydelse til socialdemokratiske kræfter i samfundet. Esping-Andersen påviser, at dette er en forudsætning for dannelsen af det *socialdemokratiske regime* "...left-party power is a precondition for the development of the socialist regime" (*Esping-Andersen, 1990, p. 137*). Det må formodes, at denne "bivirkning" af statens anvendelse af type III-autonomi ikke var den konservative statsmagts intention, men ikke desto mindre bidrog processen altså til dannelsen af det *socialdemokratiske regime* og derigennem til dannelsen af den danske arbejdsmarkedsmodel.

Alliance mellem bønder og arbejdere

Ifølge Esping-Andersen skal arbejderklassens mobilisering ses i sammenhæng med dannelsen af politiske og klasse-mæssige koalitioner i samfundet (*Esping-Andersen, 1990, p. 30*). I slutningen af 1800-tallet allierede den socialdemokratiske fagbevægelse sig med bøndernes parti Venstre og opnåede dermed "...en vis politisk støtte til sikring af arbejdsgivernes anerkendelse af de faglige organisationer og dermed til etableringen af et institutionaliseret kollektivt forhandlingsystem." (*Due et*

al., 1993, p. 71-72). Udviklingen kan opfattes som et pres på statens autonomi, men set i Nordlingers optik er der snarere tale om en statsmagt, der accepterer andre aktørers indflydelse for at varetage den fælles interesse i et stabilt arbejdsmarked. Med andre ord anvendte staten type III-autonomi overfor den stærke koalition af ikke-statslige aktører til at sikre stabilitet frem for at risikere konflikt ved anvendelse af type I-autonomi.

Afrunding

I det foregående har vi beskrevet arbejdsmarkedets parter funktion og struktur og vist, at staten har haft afgørende indflydelse på udviklingen af det partsregulerede arbejdsmarked. Vi har også påvist, at der er en sammenhæng mellem forudsætningerne for det *socialdemokratiske regime* og statens anvendelse af type III-autonomi, som kan spores tilbage til den periode, hvor arbejdsmarkedets parter blev organiseret. I den proces, der lagde grunden til den danske arbejdsmarkedsmodel, har vi nemlig kunnet identificere visse dynamikker, der er en del af dannelsen af det *socialdemokratiske regime*. Disse dynamikker blev befordret af, at staten gradvist accepterede udviklingen gennem sin brug af type III-autonomi, og samtidig dannede udviklingen mod det *socialdemokratiske regime* netop grobund for yderligere anvendelse af type III-autonomi. I næste afsnit vil vi analysere de tilsvarende franske forhold og sammenholde resultaterne for hvert land. Vi forventer i den forbindelse at kunne påvise afgørende forskelle mellem landene, som kan forklares ud fra en uensartet historisk udvikling mod forskellige regimetyper.

2.2 - Frankrig

2.2.1 - Parternes funktion og struktur

Vi har i afsnit 2.1.1 beskrevet, hvordan den danske fagbevægelse er organiseret i tre hovedorganisationer med LO som den største og vigtigste aktør. I Frankrig har fagbevægelsen en noget anden struktur, der er mere kompleks end den danske, hvilket blandt andet skyldes forskelle i landenes geografiske og befolkningsmæssige størrelse samt det såkaldte pluralistiske princip indenfor den franske fagbevægelse. Ved pluralisme forstås, at flere forskellige fagforeninger med divergerende mål og ideologier opererer sideløbende og undertiden i konkurrence med hinanden. Til sammenligning med Danmark har den franske fagbevægelse nemlig aldrig gennemgået en omfattende centralisering. Tværtimod er fagbevægelsen i Frankrig præget af splittelse mellem forskellige faggrupper og forskellige

politiske og ideologiske strømninger (*Chaffel, 2000, p.1*). Tabel 2 nedenfor opsummerer de politiske/ideologiske forskelle mellem de fem vigtigste fagforbund.

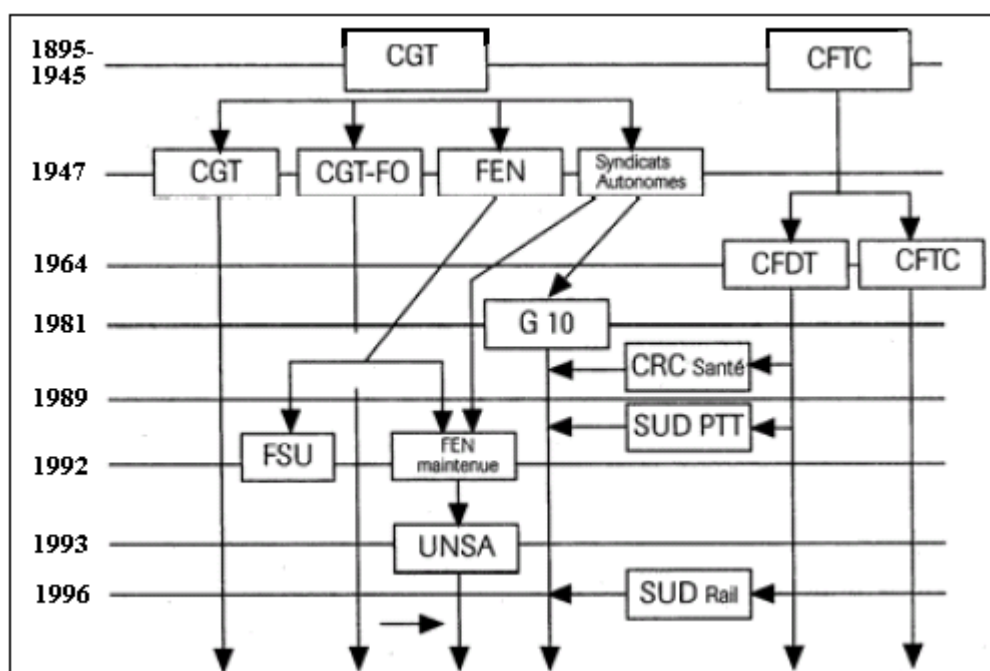
Tabel 2 – Oversigt over de repræsentative fagforeninger i Frankrig

Navn	Oprettet	Medlemstal	Ideologi
CGT	1895	685000	Venstreorienteret. Baseret på kommunistisk ideologi.
CFTC	1919	128000	Højreorienteret. Baseret på katolske værdier. Traditionelt forbundet med den katolske kirke.
CFE-CGC	1945	135000	Adskiller sig ved at repræsentere overordnet personale og mellemlidere frem for arbejderklassen. De såkaldte <i>cadres</i> .
CGT-FO	1948	950000	Venstreorienteret. Socialdemokratisk og reformsøgende. Tidligere fraktion af CGT.
CFDT	1964	889000	Socialdemokratisk og midtsøgende. Udsprang af CFTC i protest mod forbindelsen til den katolske kirke.

Kilde: *Chaffel, 2000, p. 1-3, Jacquier, 1993, p. 15-17 og Andolfatto, 2004, p. 166.*

Som tabel 2 også antyder, er fagbevægelsens historie præget af mange interne splittelser, der har resulteret i dannelsen af fraktioner, som er blevet til selvstændige forbund. Denne udvikling og den deraf følgende komplekse og pluralistiske struktur kan ses af figur 4.

Figur 4 – Den franske fagbevægelses strukturelle udvikling

Kilde: *Hadas-Lebel, 2006, p. 9*

Fagforeningernes repræsentationsret

Siden 1945 har de fem fagforbund fra tabel 2 været anerkendt fra statens side som værende repræsentative, hvilket giver dem ret til at repræsentere alle ansatte i den private og offentlige sektor i alt fra sager på virksomhedsniveau til nationale overenskomstforhandlinger (*Jacquier, 1995, p.15-16*). Ved siden af disse forbund eksisterer der mange andre fagforeninger og forbund, som enten kun anerkendes som repræsentative på et begrænset niveau (dvs. indenfor et lokalområde, en branche eller en enkelt virksomhed), eller som er nødt til at få en domstol til at anerkende deres repræsentationsret fra sag til sag og fra forhandling til forhandling (*Jacquier, 1995, p. 15*). Denne statskabte skæve magtfordeling mellem fagbevægelsens organisationer antyder, at den franske stat har en betydelig indflydelse på fagbevægelsens opbygning, hvilket vil blive nærmere analyseret i afsnit 2.2.2.

De repræsentative fagforbunds kompetencer

Inden vi kan analysere statens rolle nærmere, må der dog knyttes yderligere et par kommentarer til de fem repræsentative fagforbund og deres forhold til hinanden. De udspringer af vidt forskellige historiske baggrunde og kan derfor ikke i samme grad som fagbevægelsen i Danmark opfattes som én samlet aktør, der gør fælles front mod arbejdsgiverne. Deres kompetencer svarer dog i nogen grad til de danske fagforbunds, da disse fem hovedorganisationer og diverse undergrupperinger er sikret en vis indflydelse på arbejdsmarkedets udvikling på alle niveauer. De er garanteret deltagelse i overenskomstforhandlinger. De er repræsenteret i diverse statslige institutioner, råd og udvalg, der har med arbejdsmarkedet at gøre. De kan drage nytte af en lovsikret ret til at oprette faglige afdelinger (**sections syndicales**) i virksomheder over en vis størrelse, og dermed er de sikret deltagelse i forhandlinger på virksomhedsniveau. Endelig er det dem og kun dem, der må opstille kandidater til tillidsmandsvalg i virksomheder. (*Lyon-Caen, 1996, p. 92*).

Fordele og ulemper ved den pluralistiske fagbevægelse

Den ovenfor beskrevne fagforeningspluralisme må siges at være et karakteristisk element ved den franske fagbevægelse. Dette kan have sine fordele, da den franske fagbevægelse kan opfattes som værende mere nuanceret end den danske socialdemokratiske dominerede og relativt homogene fagbevægelse. Desuden giver pluralismen flere valgmuligheder for den enkelte arbejdstager, hvilket har den fordel, at man sikrer "en vis repræsentation af mindretalsgrupper." (*Lyon-Caen, 1996, p. 96*). Imidlertid er pluralismen og den deraf

resulterende rivaliseren og splittelse ikke gunstig for at skabe grobund for gensidig tillid i relationen mellem arbejdsmarkedsparterne. Splittelsen beskrives således i en rapport udarbejdet i 2006 af *le Conseil d'État*: "Il en résulte une grande dispersion du syndicalisme qui est, on l'a vu, une spécificité – et, pour certains, une faiblesse – du système français de relations sociales." (*Hadas-Lebel, 2006, p. 81*). Den svaghed, der refereres til, kunne blandt andet være, at den franske fagbevægelse ikke opfylder en af Wilthagen og Tros' vigtigste betingelser for flexicurity. Det er som nævnt afgørende med *forenede* arbejdsmarkedsparter, der kan indgå i forhandlingerne om flexicurity trade-offs (*Wilthagen, 2003, p. 15*).

Lav syndikaliseringsgrad – mangel på demokratisk legitimitet

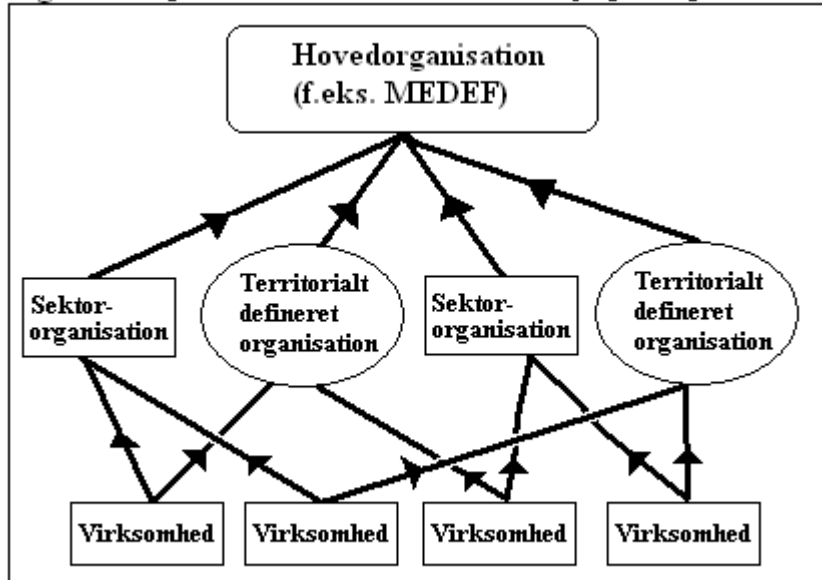
En sidste vigtig faktor i beskrivelsen af den franske fagbevægelses opbygning er den relativt lave syndikaliseringsgrad, der ifølge den seneste officielle undersøgelse fra 2003 var på 8,2% (*Andolfatto, 2005, p. 231*). Altså et helt andet og meget lavere tal end i Danmark, og selvom syndikaliseringsgraden er faldende i begge lande, er modsætningsforholdet mellem situationen i de to lande tydeligt - fagbevægelsen i Frankrig lider af en mangel på demokratisk legitimitet, fordi den repræsenterer så lille en del af arbejdstagerne, hvilket jo ikke er tilfældet i Danmark. Dermed er den franske fagbevægelse dårligere stillet end den danske i forhold til at indgå i de forhandlinger, som er en altafgørende del af flexicurity-modellen.

Arbejdsgiverorganisationernes struktur

På arbejdsgiversiden findes der adskillige organisationer, hvoraf MEDEF (*Mouvement des entreprises de France* – tidligere CNPF) er den største og mest dominerende aktør. Af de øvrige er især to vigtige, fordi de sammen med MEDEF har en ved lov anerkendt repræsentationsret, og derfor er officielle forhandlingsmodparter til de fem repræsentative fagorganisationer (*Lyon-Caen, 1996, p. 90*). Den første af disse arbejdsgiverorganisationer er et forbund for små og mellemstore virksomheder, *Confédération Générale des Petites et Moyennes Entreprises* (CGPME), der dannedes omtrent samtidig med CNFP. Den anden, *Union Professionnelle Artisanale* (UPA), blev først dannet i 1966 og repræsenterer arbejdsgivere inden for håndværksbrancherne (*Jacquier, 1995, p. 25*). Alle tre er paraplyorganisationer, som samler diverse underorganisationer, der igen samler de enkelte medlemsvirksomheder svarende til den danske organisationsstruktur. På grund af Frankrigs geografiske størrelse er der dog både et organisationsniveau, som samler virksomheder efter sektor, og et som samler virksomhederne efter deres geografiske placering (se Figur 5

nedenfor), men bortset fra størrelsesforskellen forekommer de franske og de danske arbejdsgiverorganisationer meget ensartede på det strukturelle plan.

Figur 5 - Organisationsstrukturen i franske arbejdsgiverorganisationer

Kilde: Le réseau de MEDEF

Arbejdsgiverorganisationernes rolle er at repræsentere arbejdsgivernes samlede interesser i overenskomstforhandlingerne og i den løbende sociale dialog. Desuden har de en intern funktion som rådgivende og informationsproducerende organ til støtte for medlemmerne (Jacquier, 1995, p. 25). Arbejdsgivernes organisationer i Frankrig er ikke i konkurrence med hinanden, sådan som fagforeningerne er det. Der er i øvrigt heller ikke ideologiske skillelinjer til at skabe splittelse. "Til forskel fra de faglige organisationer... er arbejdsgiverrepræsentationen relativt forenet." (Lyon-Caen, 1996, p. 91).

Vi har i det ovenstående beskrevet parternes funktion og struktur, men hvad betyder parternes forhold til hinanden samt statens rolle i forhold til dem for det franske arbejdsmarked? Vi vil påvise, at ligesom staten i Danmark har muliggjort den danske model, har den franske stat spillet en afgørende rolle i at fastholde arbejdsmarkedets parter i et bestemt mønster. Derfor vil vi nu omtale statens rolle i forhold til arbejdsmarkedets parter med særligt fokus på overenskomstforhandlingssystemet og i afhandlingens næste afsnit analysere de bagvedliggende årsager.

Overenskomstsystemet og statens rolle

På grund af den ovennævnte splittelse inden for den franske fagbevægelse er der en ubalanceret relation mellem arbejdsmarkedets parter, der gør, at det franske forhandlingssystem ikke er ligeså veludviklet som det danske. Den franske økonom Pierre Concialdi skriver om det franske og danske system: "...cette culture du consensus [den danske]...est sans rapport avec l'archaïsme des relations sociales qui caractérise notre pays." (*Concialdi, 2007, p. 206*). Denne forskel mellem landene betyder, at Frankrig mangler den "...platform for coordination, consultation and negotiation..." (*Wilthagen, 2003, p. 15*) som ifølge Wilthagen og Tros' definition er helt afgørende for muligheden for at indføre flexicurity på et givent arbejdsmarked. Dette skal naturligvis ikke forstås sådan, at der slet ikke forekommer overenskomstforhandlinger i Frankrig. Der er blot afgørende forskelle mellem Frankrig og Danmark, hvor Frankrig afviger fra flexicurity-modellens principper dels på grund af ubalancen mellem forhandlingsparterne og dels på grund af traditionen for en høj grad af statslig intervention. Til forskel fra Danmark er det ikke alle overenskomster, der har en fast gyldighedsperiode – dette varierer fra branche til branche. Dog må de tidsbegrænsede overenskomsters varighed ikke overstige fem år (*Dubois et al., 2007, p. 91*). Det forhold, at de franske overenskomstforhandlinger ikke foregår i synkroniserede forløb som i Danmark, gør, at det er sværere for arbejdstagerne at gøre fælles front mod arbejdsgiverne på landsplan med henblik på at kræve forbedringer i løn- og arbejdsvilkår. Selve forhandlingerne foregår som i Danmark på flere forskellige niveauer - nærmere bestemt tre: hovedorganisationsniveau, branche-sektorniveau og virksomhedsniveau (*Lyon-Caen, 1996, p. 98*). En overenskomst skal på alle niveauer være forhandlet og underskrevet af en af de fem repræsentative fagforeninger for at være gyldig, hvilket dels øger splittelsen mellem repræsentative og ikke-repræsentative fagforbund og dels skaber intern konkurrence mellem de repræsentative forbund, fordi det ikke er nødvendigt med accept fra mere end ét af de fem forbund (*Lyon-Caen, 1996, p. 85*). Den franske overenskomstforhandlingsstruktur er desuden i væsentligt højere grad kendetegnet ved statsindgreb og statslig lovgivning end den danske (*Lyon-Caen, 1996, p. 80*). Dette udmønter sig blandt andet ved, at de franske overenskomster har juridisk gyldighed på lige fod med lovene: "Den kollektive overenskomst har en juridisk status, hvilket er et fransk særtræk. Loven tillægger kollektive overenskomster den samme juridiske gyldighed, som selve loven har..." (*Lyon-Caen, 1996, p. 85*). Et andet særtræk ved de franske overenskomster er, at de kan udvides til også at være gældende for virksomheder og arbejdsgivere, der ikke har underskrevet dem, men som hører til den samme eller en lignende branche. Denne praksis kaldes for *erga omnes-proceduren*. I sidste instans sorterer det under det franske

beskæftigelsesministerium (det vil sige staten) at træffe beslutning om at udvide en given overenskomsts gyldighedsområde. Udvidelsen kan i øvrigt både ske på det branchemæssige og det geografiske niveau (*Charoux et al., 1998, p. 10-11*). Fremgangsmåden kan godt minde om den danske forligsmands sammenkædningsret, men adskiller sig alligevel derfra, i og med at den danske sammenkædning af overenskomster for flere forskellige brancher kun sker i tilfælde af uenighed mellem parterne, hvorimod *erga omnes-proceduren* er en integreret del af de franske overenskomstforhandlinger. Fordelen herved er, at staten kan forebygge potentielle konflikter og kan sikre, at de forskellige brancher og virksomheder har overenskomster. Til gengæld medfører denne praksis, at de enkelte brancher og/eller virksomheder risikerer mod deres vilje at måtte rette sig efter en overenskomst, hvis gyldighedsområde er blevet udvidet, men som ikke er tilpasset deres specifikke behov. Dette forhold illustrerer forskellen mellem den franske stats direkte indgriben, der i forbindelse med overenskomstforhandlingerne må opfattes som en klar præference for brug af type I-autonomi og den danske stats tidligere omtalte præference for brug af type III-autonomi. Sidstnævnte har produceret den decentraliserede centralisering i Danmark, som tillader en højere grad af fleksibilitet i forhandlingerne, mens det franske overenskomsts system til sammenligning fremstår noget mere rigtigt på grund af den stramme statsstyring.

Forhandlingstvang og samarbejdsudvalg

En anden måde hvorpå den franske stat griber langt mere ind i arbejdsmarkedets regulering, end det er tilfældet i Danmark, er gennem den såkaldte forhandlingstvang, der har haft stor betydning for parternes funktion i det franske samfund. Staten har indført forhandlingstvang i forbindelse med overenskomster og andre potentielle stridspunkter for arbejdsmarkedets parter på flere niveauer (*Lyon-Caen, 1996, p. 79*). Dette sikrer især fagforbundene en vis indflydelse, men adskiller sig fra den mere voluntaristiske danske model for forhandlinger. Et andet statsskabt forhandlingsforum er samarbejdsudvalgene (les Comités d'Entreprise), som er en særlig fransk institution til sikring af medarbejderdemokrati, hvor fagforeningernes og virksomhedernes repræsentanter deltager i debatter og forhandlinger på virksomhedsniveau (*Charoux et al., 1998, p. 22-24 og 32-35*). Staten står naturligvis også for den mere overordnede arbejdsmarkedsløvgivning, og ligesom i Danmark er det ret almindeligt, at staten konsulterer fagbevægelsen og arbejdsgiverne i forbindelse med udarbejdelsen af lovforslag og lader dens repræsentanter indgå i lovforberedende udvalg.

Statslig præference for type I-autonomi

Samlet set er statens rolle i forhold til arbejdsmarkedets parter vanskelig at klassificere med Nordlingers typologi. På den ene side inddrages parterne i beslutningsprocessen på visse områder, hvilket er et eksempel på type III-autonomi, der svarer til det danske system. Forhandlinger og forlig er naturligvis i statens interesse, fordi det sikrer et stabilt arbejdsmarked, men spørgsmålet er, om dette ligeledes er i arbejdsmarkedets parter interesse. I Frankrig har parterne nemlig ikke tradition for at være kompromissøgende. "Der har i Frankrig aldrig været nogen stor platform for en social dialog..." hvilket blandt andet skyldes "De store organisationers tilbageholdende indstilling (såvel fra arbejdsgivernes som fra arbejderne side)..." (*Lyon-Caen, 1996, p. 100*).

Dermed kan forhandlingstvungen i visse tilfælde virkelig opfattes som tvang fra statens side i ordets bogstavelige betydning, og når statens ønske om dialog og kompromis på den måde divergerer fra en eller flere aktørers ønsker, må de tvungne partsforhandlinger opfattes som type I-autonomi. Staten bruger sin lovgivende og udøvende magt til at gennemtvinge forhandlinger, hvilket ifølge Nordlinger er et ganske almindeligt fænomen i demokratiske stater. "When state and societal preferences diverge, public officials periodically rely upon the inherent powers of the state..." (*Nordlinger, 1981, p. 139*). Man må konkludere, at den franske stat gør brug af flere former for autonomi, men i forhold til Danmark er anvendelse af type I-autonomi i højere grad institutionaliseret og regelmæssig. Denne praksis har ligesom i Danmark en lang historisk tradition bag sig, som vi i det følgende afsnit vil undersøge og forklare nærmere ved hjælp af Esping-Andersens typologi.

2.2.2 - Statens rolle i dannelsen af den franske model

For Danmarks vedkommende har vi været i stand til at identificere forløbet omkring Septemberforliget i 1899 som den banebrydende udvikling, der lagde grunden til parternes og statens rolle i den danske arbejdsmarkedsmodel. For den franske model kan man imidlertid ikke på samme måde isolere en enkelt grundlæggende begivenhed eller periode, da der snarere er tale om en trinvis udvikling mod det nuværende system. Vi vil derfor undersøge de vigtigste krystalliseringsperioder med henblik på at afdække statens rolle i institutionaliseringen af arbejdsmarkedets parter funktion.

Fagforeningernes opståen – Waldeck-Rousseau loven

Ligesom i Danmark er dannelsen af Frankrigs fagbevægelse især forbundet med industrialiseringen i det 19. århundrede. Arbejderklassen levede og arbejdede under meget dårlige vilkår i denne periode, hvilket medvirkede til at udløse et oprør mod den franske stat i 1871 – den såkaldte Pariserkommune, der endte i en blodig nedslagtning af oprørerne. Imidlertid voksede ønsket om bedre forhold og flere rettigheder for arbejderne blandt befolkningen og dermed også behovet for organisering. I 1884 indførte staten fagforeningsretten med den såkaldte Waldeck-Rousseau lov (*Jacquier, 1995, p. 177*), og denne rettighed blev indskrevet i præambelen til den franske forfatning af 1946 sammen med blandt andet strejkeretten (*Mélin-Soucramanien, 2004, p. 11*).

Ved første øjekast ligner Waldeck-Rousseau lovens legalisering af de franske fagforeninger et forsøg fra statens side på at inddrage fagbevægelsen i reguleringen af arbejdsmarkedet. Formålet var formodentlig ligesom i Danmark at opnå stabilitet og derigennem undgå konflikter på arbejdsmarkedet, men den franske stat kunne ikke bruge type III-autonomi, da der med Nordlingers ord var tale om *divergerende interesser* mellem staten og fagbevægelsen (*Nordlinger, 1981, p. 29*). Grunden hertil var, at fagforeningerne opfattede Waldeck-Rousseau loven som et forsøg fra statens side på at underminere deres handlefrihed, og de kunne ikke acceptere de begrænsninger, som loven medførte (*Geledan, 1978, p. 43*). Staten insisterede på at forsøge at tæmme fagbevægelsen "Il s'agit de modérer le syndicalisme..." (*Mouriaux, 1999, p. 23*) og brugte sin lovgivende magt til at gennemtrumfe dette. Ifølge Nordlingers definition er der således snarere tale om type I-autonomi. Fordi fagbevægelsen ikke ønskede formel og institutionaliseret indflydelse, og fordi arbejdsgiverne endnu ikke var en organiseret forhandlingspart, blev det statens opgave at varetage sikringen af arbejdernes forhold, hvilket kom til at ske gennem en række sociallove i begyndelsen af 1900-tallet. Da disse love mødte modstand blandt arbejdsgiverne, er der også her tale om, at staten anvender type I-autonomi, hvilket lagde grunden til den statsdominerede regulering af det franske arbejdsmarked (*Lyon-Caen, 1996, p. 75*).

Konservative regimer og etatisme

Ovennævnte udvikling stemmer overens med Esping-Andersens forklaringsmodel for dannelsen af *konservative regimer*. Arbejderklassens mobilisering i Frankrig var ikke en sammenhængende bevægelse, der var i stand til at indgå i de politiske koalitioner, som ifølge

Esping-Andersen er en forudsætning for indflydelse. Arbejdsgiverne var nemlig ikke organiseret i denne periode og foretrak blot at bevare den eksisterende samfundsorden. Dermed blev det statens rolle at diktere arbejdsmarkedets udvikling, hvilket Esping-Andersen betegner som *etatisme*. Den dybereliggende årsag til denne etatisme skal findes i Frankrigs (og andre *konservative regimers*) tradition for absolutisme. "...a historical legacy of authoritarian statehood influence...etatist biases". (*Esping-Andersen, 1990, p. 138*). I den franske historie findes der en lang tradition for absolutistisk statsstyring. Som eksempel kan anføres enevælden, personificeret i Louis XIV's styre og de to imperier under henholdsvis Napoleon I og Louis-Napoleon III. Videreførelsen af denne tradition i en demokratisk kontekst kan altså på baggrund af Esping-Andersens teori forklare statens brug af type I-autonomi. Samtidig kan fagbevægelsens og arbejdsgivernes modstand mod at lade sig inkorporere i det statsstyrede system for regulering af arbejdsmarkedet fortolkes som en videreførelse af den kamp mod absolutismen, som også har kendetegnet det franske samfund.

Front populaire og Matignon-aftalerne

Et andet teoretisk aspekt ved dannelsen af det *konservative regime* er, at socialistiske kræfter ikke formår at ændre den etatistiske tradition "...left parties have been unable to alter in any fundamental way the...etatism they inherit when (and if) they come to power." (*Esping-Andersen, 1990, p. 134*). At dette også er tilfældet i Frankrig, vil vi argumentere for ved at analysere begivenhederne omkring Matignon-aftalerne, der til en vis grad kan sammenlignes med det danske Septemberforlig. Statsmagten i Frankrig blev erobret i 1936 af venstrefløjen under den regering, der kaldtes *Front populaire* under en periode med social uro og voldsomme strejker. For at løse den omfattende arbejdskonflikt indkaldte staten arbejdsmarkedets parter til forhandling og opnåede et forlig, der forbedrede arbejdernes forhold og rettigheder (*Agulhon et al., 2001, p. 118*). Denne første egentlige form for kollektiv overenskomst er et eksempel på en for den franske stat usædvanlig brug af type III-autonomi¹, og parternes formelle deltagelse i arbejdsmarkedsreguleringen blev på denne måde institutionaliseret af socialistiske kræfter i samfundet ligesom i Danmark. Man kan således argumentere for, at citatet af Esping-Andersen ovenfor ikke gælder for udviklingen på det franske arbejdsmarked i denne periode, men på den anden side skulle *le Front populaires* regeringstid vise sig blot at

---

¹ Kollektive overenskomster blev principielt etableret ved lov allerede i 1919, men blev ikke almindelig praksis før efter Matignon-aftalerne i 1936. (*Mouriaux, 1999, p. 106*)

være en kortlivet opblomstring af socialistiske² ideer. Regeringen sad kun i to år, hvorefter massivt pres fra højrefløjen, økonomisk krise samt interne problemer fremtvang dens afgang (Agulhon, 1998, p. 119-124). I modsætning til i Danmark lykkedes det ikke de socialistiske kræfter at skabe en loyalitet hos middelklassen, hvilket ifølge Esping-Andersen var nødvendigt for at bevare indflydelsen eftersom middelklassens betydning i forhold til andre samfundsgrupper var i begyndende vækst omkring midten af 1900-tallet. *Front Populaire* mistede denne støtte, fordi dens reformer, der ikke formåede at bremse den stigende inflation, forværrede middelklassens økonomiske situation. Dermed forblev middelklassen loyal over for samfundets konservative kræfter, hvilket bidrog til bevarelsen af den konservative model (Esping-Andersen, 1990, p. 31-32).

Statens fremtrædende rolle i organiseringen af forhandlingerne på arbejdsmarkedet

Det fremgår af ovenstående, at staten ikke institutionaliserede anvendelsen af type III-autonomi over for arbejdsmarkedets parter på et tidligt tidspunkt, sådan som det skete i Danmark. Statens handlemåde under *Front Populaire* må ses som en undtagelse, og efter 2. verdenskrig opstod gradvist divergerende interesser mellem staten og parterne, hvorfor man atter gik bort fra brugen af type III-autonomi. Staten, i form af den overgangsregering, som styrede Frankrig lige efter krigen, ønskede en institutionalisering af arbejdsmarkedets parter funktion, og spillede en aktiv rolle ved blandt andet at opfordre arbejdsgiverne til at organisere sig, hvilket førte til oprettelsen af *Conseil national du patronat français* (CNPF) (Jacquier, 1995, p. 24). Det lykkedes ganske vist i første omgang at samle aktører fra både arbejdsgiver- og arbejdstagersiden om at organisere et forhandlingssystem byggende på dialog og samarbejde (Poirrier, 1998, p. 29), antageligvis fordi efterkrigstidens patriotiske atmosfære muliggjorde en bilæggelse af traditionelle ideologiske uoverensstemmelser. Dette er et eksempel på type II-autonomi, fordi staten overbeviser parterne om, at dens politik er i alles interesse "...by appealing to loyalties to, or identification with, political and social entities to which both state and societal actors belong, such as the nation..." (Nordlinger, 1981, p. 111). Men på trods af at samarbejdet affødte reformer af arbejdsmarkedet, kunne selve forhandlingssystemet ikke overleve, fordi de hårde tider efter krigen medførte voldsom social uro, og fordi optakten til den kolde krig var præget af voksende ideologiske spændinger (Poirrier, 1998, p. 30). Problemet var især, at fagbevægelsens ideologiske splittelse gjorde det umuligt for den at udfylde rollen som en institutionaliseret forhandlingspart. Derfor greb staten ind med en

---

² Esping-Andersen bruger termerne *socialist* og *social-democratic* synonymt, når han omtaler venstrefløjen og dertil relaterede emner, så det har vi valgt også at gøre.

beslutning i 1948, der arbitrært tildelte den tidligere omtalte repræsentationsret til fire af fagbevægelsens organisationer³. Således blev det endnu engang nødvendigt for staten at bruge type I-autonomi til at definere arbejdsmarkedets parter funktion.

Afrunding

Samlet set er udviklingen af den franske arbejdsmarkedsmodel præget af parternes manglende evne til at forliges, hvilket har medført en dominerende rolle til staten, som med enkelte undtagelser har måttet anvende type I-autonomi til at organisere forholdene på arbejdsmarkedet. "Cette impuissance [hos parterne] a conduit l'administration à se substituer aux partenaires sociaux pour édicter les règles..." (*Labbé et al., 2004, p. 114*).

2.3 – Sammenfatning

Vi har nu sammenlignet arbejdsmarkedets parter i de to lande samt statens rolle i forhold til dem og statens historiske rolle i forhold til institutionaliseringen af den måde, arbejdsmarkedet reguleres på.

For det danske arbejdsmarkeds vedkommende har vi kunnet observere, at parterne er velorganiserede organisationer med stor legitimitet gennem høje medlemstal og en høj grad af autonomi i forhandlingssituationer. Reguleringen af arbejdsmarkedet foregår ved konsensusøgende forhandlinger mellem parterne, hvor staten spiller en sekundær rolle som mægler og rådgiver. Konklusionen er, at staten hovedsageligt anvender type III-autonomi til at sikre et stabilt arbejdsmarked. Dette system stemmer overens med de af Wilthagen og Tros definerede kriterier for flexicurity-modellen. Det skal dog også nævnes, at staten ikke afholder sig fra undertiden at anvende type I-autonomi i form af lovindgreb ved konflikter, hvis omfang og længde truer stabiliteten på arbejdsmarkedet.

Hvad angår Frankrig, er forholdet mellem arbejdsmarkedets parter mere konfliktuelt end i Danmark. Arbejdsgiverne fremstår som en forholdsvis homogen organisation omtrent som i Danmark, mens fagbevægelsen på grund af dens pluralisme er præget af ideologiske og

---

³ Beslutningen blev lovfæstet i 1966, og organisationen CFDT blev inkluderet, så der i alt er 5 organisationer med ufravigelig repræsentationsret (*Labbé et al., 2004, p. 116*).

interessemæssige splittelser - både internt i de enkelte forbund og forbundene imellem. Desuden har fagbevægelsen en lav grad af tilslutning blandt befolkningen. Der er således en vis ulighed mellem parterne, som vanskeliggør en forhandlingsbaseret regulering af arbejdsmarkedet, og det må antages, at forholdene derfor ikke er gunstige for en eventuel implementering af flexicurity-modellen. Den franske stat har ligesom den danske interesse i at sikre et stabilt arbejdsmarked, men på grund af de konfliktsuelle relationer mellem parterne griber den franske stat i langt højere grad ind i reguleringen af arbejdsmarkedet med lovgivning og forhandlingstvung. Vi kan derfor konkludere, at staten primært anvender type I-autonomi overfor arbejdsmarkedets parter.

Vi har desuden argumenteret for, at statens rolle på arbejdsmarkedet i begge lande bygger på en historisk tradition, og at denne rolle er blevet institutionaliseret. Ved hjælp af Esping-Andersens teori har vi kunnet underbygge vores hypotese om, at forskellene mellem Frankrig og Danmark er kulturelt betingede. I Danmark institutionaliseredes den danske model med Septemberforliget allerede i 1899. Dette var resultatet af statens brug af type-III autonomi, som muliggjorde en kraftig mobilisering blandt arbejderne, der modsvarede af arbejdsgiverne. På grund af forbindelsen mellem socialdemokratiet og den stadig stærkere fagbevægelse styrkedes socialdemokratiske kræfter i samfundet, og der opstod politiske koalitioner mellem bondestanden og arbejderklassen, som var med til at sikre en varig politisk indflydelse fra venstrefløj. Disse processer er netop kendetegnende for Esping-Andersens *socialdemokratiske regime*, og vi kan derfor konkludere, at der i Danmark er en sammenhæng mellem dette regime og statens brug af type III-autonomi, som både har grundlagt, videreudviklet og bevaret den danske konsensusmodel for arbejdsmarkedsforhandlinger, som senere skulle vise sig at være en forudsætning for flexicurity.

Statens rolle i Frankrig har været noget anderledes end i Danmark på grund af større divergens mellem interesserne hos stat og arbejdsmarkedsparter. Parterne var i lang tid dårligere organiseret og generelt mindre forenede end i Danmark, og de så ikke nogen fordel i at lade sig inkorporere i et institutionaliseret forhandlingssystem, som de anså for at være en begrænsning af deres frihed snarere end en mulighed for at gøre deres indflydelse gældende. Derfor anvendte staten i flere omgange type I-autonomi for at opbygge en egentlig forhandlingsplatform. Dette udmøntede sig blandt andet i dannelsen af CNPF samt indførelsen af repræsentationsretten og forhandlingstvungen. Med disse tiltag blev traditionen

for statslig indgriben i arbejdsmarkedets regulering institutionaliseret. Brugen af type I-autonomi mener vi, kan forklares med at Frankrig er et *konservativt regime*, hvor en historisk tradition for absolutisme videreføres i form af etatiske tendenser. Et andet aspekt ved det *konservative regime*, som vi har påvist også gør sig gældende for Frankrig, er, at det, på trods af kortere perioder med socialistisk dominans, ikke er lykkedes for venstreorienterede kræfter at få indflydelse nok til varigt at kunne påvirke udviklingen af arbejdsmarkedet. Dette har fastholdt etatismen og brugen af type I-autonomi over for arbejdsmarkedets parter, og disse i kulturen indlejrede traditioner må formodes at begrænse statens muligheder for at tilpasse sin egen og arbejdsmarkedets parters rolle til flexicurity-modellens forudsætninger.

3 – Flexicuritymodellens tre dele i Danmark og Frankrig

I forrige afsnit analyserede vi forholdene omkring arbejdsmarkedets parter og relationerne mellem dem samt statens rolle i dette. Desuden forklarede vi årsagerne til, at de to lande har udviklet hver deres model for disse relationer. I dette afsnit vil vi kigge nærmere på de elementer, der udgør selve flexicurity-modellen. Som beskrevet af Wilthagen og Tros drejer det sig om *fleksibilitet*, *social sikkerhed* og *aktiv arbejdsmarkedspolitik*. Hvert af de to lande har naturligvis deres egne systemer og tilgange indenfor disse områder. Vi vil sammenligne landene ved at anvende vores todelte teori til at belyse statens rolle i forhold til disse systemers udformning samt måden, hvorpå de oprindeligt blev implementeret. I tråd med vores hypotese forventer vi også her at kunne påvise en sammenhæng mellem de to landes regimetyper og en statslig anvendelse af type I-autonomi i Frankrig og type III-autonomi i Danmark.

3.1 – *Fleksibilitet*

Som nævnt i indledningen er begrebet fleksibilitet i forbindelse med flexicurity en kompleks størrelse, idet der findes flere forskellige former for fleksibilitet. Den vigtigste af disse i forhold til vores afhandling er den såkaldte *eksterne numeriske fleksibilitet*. Herved forstås niveauet af fleksibilitet for arbejdsgiverne i forhold til at ansætte og især afskedige medarbejdere (Søndergaard, 2008, p. 44). Sagt med andre ord er det på et arbejdsmarked med en høj grad af fleksibilitet nemt, hurtigt og relativt omkostningsfrit at hyre og fyre medarbejdere. Det, som eventuelt kan begrænse fleksibiliteten, er den lovgivning, som staten har indført for at beskytte arbejdstagernes rettigheder. En sådan lovgivning forekommer, så vidt vi ved, i alle demokratiske lande, men der er stor forskel på, hvor restriktiv lovgivningen er i de enkelte lande. Wilthagen og Tros nævner, at en lempelig lovgivning og den deraf resulterende fleksibilitet er afgørende elementer i flexicurity-modellen (Wilthagen et al., 2003, p. 5). Fordelen er, at virksomhederne bliver mere konkurrencedygtige, når de forholdsvis omkostningsfrit kan tilpasse antallet af ansatte til de økonomiske konjunkturer. Desuden er arbejdsgivere mere villige til at ansætte nye folk, hvis de på forhånd ved, at det ikke senere bliver vanskeligt og dyrt at skaffe sig af med overflødig arbejdskraft; dermed bliver hele arbejdsmarkedet mere smidigt. Ulempen ved en høj grad af fleksibilitet er, at arbejdstagernes jobsituation og dermed deres økonomiske situation så at sige er i arbejdsgivernes hænder. Dette problems konsekvenser for den enkelte kan dog begrænses ved

hjælp af et økonomisk sikkerhedsnetværk, som netop udgør security-delen af flexicurity-modellen, men det vil blive omtalt nærmere senere i dette hovedafsnit.

3.1.1 – Danmark

Det danske arbejdsmarked er karakteriseret ved en relativt høj grad af fleksibilitet, da statens regulering begrænser sig til få generelle og bredt funderede love, som udstikker regler og retningslinjer for forskellige grupper af ansatte og forskellige typer af ansættelsesforhold. På beskæftigelsesministeriets hjemmeside beskrives det således: "Fleksibiliteten består i lempelige regler for at ansætte og afskedige medarbejdere. Arbejdsgiverne i Danmark har således nemt ved at afskedige folk, når økonomien er for nedadgående, og omvendt let ved at ansætte folk, når det går godt." (*Flexicurity, Beskæftigelsesministeriets hjemmeside*). Den del af disse *lempelige regler*, der udgøres af egentlig lovgivning, er de omkring 80 love, der i alt findes på arbejdsmarkedsområdet (*Hasselbalch, 2004, p. 38*). Det er en forsvindende lille mængde i forhold til den detaljerede og omfattende franske lovgivning, hvilket konkret viser, hvordan statens rolle er mindre interventionistisk i Danmark end i Frankrig. Lovenes funktion i Danmark er først og fremmest at regulere forholdene for de arbejdstagere, som ikke er dækket af de almindelige overenskomster, hvilket for eksempel er tilfældet for funktionærloven (*Det danske arbejdsmarked, Beskæftigelsesministeriets hjemmeside*). Funktionærloven, der blev indført i 1930'erne, er en af de mere restriktive arbejdsmarkedslove i Danmark. Den sikrer funktionærer bedre arbejdsvilkår og mere fordelagtige ansættelsesregler end andre faggrupper, men begrænser også deres strejkeret (*Due et al., 1996, p. 162*). Teoretisk set kan funktionærloven siges at begrænse den berørte arbejdsgivers frie spillerum, og dermed reducerer loven fleksibiliteten på det danske arbejdsmarked. For ikke-funktionærers vedkommende er lovgivningen til gengæld ikke videre omfattende og restriktiv. Det er relativt let, hurtigt og omkostningsfrit at afskedige en almindelig medarbejder i en dansk virksomhed på grund af fraværet af beskyttelseslovgivning, og dette er i bund og grund det forhold, der beskrives som en høj grad af fleksibilitet. Billedet af det fleksible danske arbejdsmarked må dog nuanceres lidt. I januar 2008 publicerede professor Ove Kaj Pedersen en analyse, der blandt andet påviser en markant stigning over 12 år i andelen af ansatte på funktionærlignende vilkår. Dette må tolkes som en tendens til faldende ekstern numerisk fleksibilitet (se tallene fra Ove Kaj Pedersens analyse i Tabel 3).

Tabel 3 – Ansættelsesvilkår i Danmark

	Funktio- nærer	Funktio- nærlign. Vilkår	Arbejdere	I alt
	Andel i pct. af samlet beskæftigelse			1.000 personer
1994	31	6	62	381
2000	41	7	53	505
2006	41	11	48	674

Kilde: Pedersen, 2004, p. 5

På den anden side konkluderer Ove Kaj Pedersen, at flexicurity-modellen fortsat fungerer i bedste velgående, netop fordi den relativt høje eksterne numeriske fleksibilitet kun er en del af modellen (Pedersen, 2008, p. 5). Den gyldne trekants to andre dele – social sikkerhed og aktiv arbejdsmarkedspolitik – er ifølge Ove Kaj Pedersen en forudsætning for at opretholde fleksibiliteten i Danmark, og dette symbiotiske forhold mellem den danske models dele omtales som nævnt også af Wilthagen og Tros i deres teoretiske definition af flexicurity-begrebet. Da vi vender tilbage til denne sammenhæng i afsnittene 3.2.1 og 3.3.1, vil vi her nøjes med at konstatere, at der under alle omstændigheder er et relativt højt niveau af fleksibilitet i Danmark i kraft af den lempelige lovgivning. I den forbindelse vil vi nu undersøge, hvordan reguleringen foregår i praksis i Danmark.

Den neutrale stat

Fordi der er relativt lidt statslig intervention gennem lovgivning på arbejdsmarkedet, spiller frivillige aftaler mellem arbejdsmarkedets parter en tilsvarende større rolle, hvilket i bogen "Arbejdsmarkedsmodeller i Europa" beskrives som "...et voluntaristisk system med en begrænset regulering via lovgivning." (Due et al., 1996, p. 155). Tilmed har aftalerne, som altså er blevet udarbejdet i gensidig forståelse mellem arbejdsmarkedets parter, dannet grundlag for en del af de love, der trods alt findes på området. Dette understreger, at lovgivning anses som et sekundært reguleringsmiddel i forhold til aftalesystemet. Systemet har historiske rødder, der rækker langt tilbage i tiden, og et eksempel på aftalesystemets samspil med den lovgivende magt ser man allerede i 1910, hvor aftalen, der førte til *Norm for regler for behandling af faglig strid* blev suppleret med lovgivning om regulerende institutioner

(Sørensen, 2006, p. 32). Netop *Normen* har siden da spillet en central rolle som rettesnor for indgåelse af overenskomster og løsning af arbejdsrelaterede konflikter. *Normen* er i øvrigt en direkte følge af Septemberforliget, der jo, som vi tidligere har vist, lagde det historiske grundlag for det voluntaristiske reguleringssystem på det danske arbejdsmarked. Den i afsnit 2 beskrevne balance mellem parterne er forudsætningen for at statsmagten har kunnet overlade reguleringen til disse. Dette kaldes også det *statslige neutralitetsprincip*, hvilket indebærer, at "Retsordenen paa Forhaand stiller sig ganske neutral over for Kampens [den faglige kamps] Resultater" (Kristiansen, 2005, p. 26). Neutralitetsprincippet eksistens og dets betydning for arbejdsmarkedets regulering i Danmark understøtter vores hypotese om, at den danske stat hovedsagligt anvender type III-autonomi på området. I det hele taget bekræfter ovenstående observationer om den danske arbejdslovgivning, at statens rolle i forhold til arbejdsmarkedet er dikteret af dens ønske om at sikre arbejdsmarkedsparternes og dermed befolkningens opbakning til et stabilt arbejdsmarked ved at inddrage førstnævnte i beslutnings- og reguleringsprocessen. Det er interessant, at det høje niveau af eksternt numerisk fleksibilitet i Danmark nærmest synes at være et biprodukt af statens tradition for ikke at lovgive på arbejdsmarkedet. Det betyder, at fordi fleksibiliteten netop er opstået som en del af en tradition, kan man betragte den som en form for kulturelt særtræk, og dermed kan man argumentere for, at der sandsynligvis vil være vanskeligheder forbundet med eventuelt at kopiere systemet til Frankrig og andre lande med andre traditioner for statslig regulering.

Forhandlingsfleksibilitet

Foruden den netop beskrevne numeriske eksterne fleksibilitet kan en anden form for fleksibilitet også identificeres på det danske arbejdsmarked. Som vi beskrev i afsnit 2.1.1, er der nemlig i Danmark en ret høj grad af *forhandlingsfleksibilitet*, hvilket er med til at gøre de kollektive overenskomstforhandlinger og dermed hele arbejdsmarkedet mere smidigt. Ved forhandlingsfleksibilitet forstås den nyere tradition på det danske arbejdsmarked for at forhandle om en bred vifte af emner ved siden af de traditionelle løn- og arbejdstidsspørgsmål. Dette muliggør smidigere kompromiser mellem parterne. Det er dog ikke nødvendigt at gentage detaljerne om det danske overenskomsts system her, så i stedet vil vi nøjes med at konkludere, at forhandlingsfleksibiliteten er en ekstra gevinst ved den danske model, som dels muliggøres af den decentraliserede centralisering i forhandlingssystemet og dels af statens institutionaliserede brug af type III-autonomi. Sidstnævnte skyldes altså, at

parterne er frigjort fra restriktiv lovgivning fra statens side og ikke er begrænset af lovbestemte forhandlingsparametre.

Socialdemokratisk regime med et liberalt arbejdsmarked

Vi har altså konstateret, at der i Danmark er en sammenhæng mellem statens brug af type III-autonomi og tilstedeværelsen af en betydelig grad af fleksibilitet. Statens minimalistiske og passive rolle på dette område henleder tanken på de klassisk liberalistiske tanker om *natvægterstaten*, der intervenserer så lidt som overhovedet muligt overfor (arbejds)markedets udvikling. Dette stemmer desuden ganske godt overens med, at kritikere af flexicurity-modellen ofte anklager den for at være en slags politisk trojansk hest, der skal retfærdiggøre liberalisering af arbejdsmarkedet til skade for arbejdstagerne. I Frankrig fremføres dette argument ofte af regeringens politiske modstandere samt af dele af fagbevægelsen, når regeringen lægger op til en lempelse af lovgivningen i et forsøg på at opnå fleksibilisering. Et eksempel herpå er, at den tidligere danske statsminister, Poul Nyrup Rasmussen, offentligt har kritiseret franske initiativer til flexibilisering: "Dominique de Villepin dit : « J'aime le Danemark, mais seulement la moitié, donc je prends la flexibilité, et oubliez tout ce qui concerne la sécurité de l'emploi »" (*Rasmussen. Citeret fra Concialdi, 2007, p. 207*). For Danmarks vedkommende balanceres den liberale arbejdsmarkedslovgivning imidlertid af de sociale sikkerhedssystemers særlige indretning, der, som vi senere vil omtale, også tilhører Esping-Andersens *socialdemokratiske regime*. Denne balance er netop kernen i den danske flexicurity-model, og vi vil i afsnit 3.2.1 undersøge, hvordan og hvorfor den danske stat har indført et socialt sikkerhedssystem, der understøtter de fleksible ansættelsesregler, fordi arbejdstagerne sikres økonomisk af velfærdsstaten som kompensation for fraværet af beskyttelseslovgivning.

Den politiske historie bag den lempelige danske lovgivning

Selv om den ovennævnte balance mellem fleksibilitet og sikkerhed i dag fremstår som et system med samfundsmæssige fordele, så mangler vi dog stadig at svare på én ting: Hvordan kan det danske samfund, som jo ifølge Esping-Andersen har gennemgået en historisk udvikling præget af indflydelse fra socialdemokratiske kræfter, have bevaret en så minimalistisk arbejdsmarkedslovgivning, der synes at følge en liberalistisk tankegang? Hvorfor har staten ikke indført mere lovgivning på området? I en jubilæumstale i forbindelse med 100-året for indgåelsen af Septemberforliget fremhæver arbejdsmarkedsforskeren Jesper Due netop dette spørgsmål og fremfører en interessant hypotese:

"Havde Socialdemokratiet kunnet danne en ren flertalsregering gennem en længere periode, er det ikke usandsynligt, at arbejderbevægelsen havde valgt at udbygge systemet ad lovgivningsvejen. Og så havde vi formentlig fået en mere lovgivningspræget model." (*Due, 1999*).

Dette citat viser, at svaret på de ovenstående spørgsmål kan findes i Esping-Andersens teori om dannelsen af det *socialdemokratiske regime* og den bagvedliggende politiske koalitionsdannelse. Som vi tidligere har argumenteret for, spillede alliancen mellem arbejderklassens faglige organisation LO og Socialdemokratiet en afgørende rolle i grundlæggelsen af spillereglerne på det danske arbejdsmarked og statens tendens til at anvende type III-autonomi. Senere, i perioden mellem første og anden verdenskrig vandt Socialdemokratiet statsmagten, men fordi der ikke var flertal til at føre en rendyrket socialistisk politik, blev det endnu engang nødvendigt med politisk koalitionsdannelse, som gav indflydelse til mere midtsøgende partier (*Due, 1999*). Dermed måtte visse ideologiske hensyn vige for nødvendigheden af at opnå konsensus, og de aftalebaserede principper på arbejdsmarkedet, der baseres på statslig type III-autonomi, bevarede man i store træk frem for at gå over til en mere lovgivningsdrevet model, der ville have ført til hyppigere brug af type II- og især type I-autonomi. Det skal dog nævnes, at en del lovgivning trods alt blev indført i denne periode - for eksempel forligsinstitutionens sammenkædningsret og funktionærloven. Dertil kommer, at det første direkte statsindgreb i overenskomstforhandlingerne siden 1899 skete i 1933 under Staunings socialdemokratiske regering. Pointen er imidlertid, at modellen med statslig type-III autonomi overordnet set blev bevaret, fordi den daværende statsmagt var et ideologisk blandingsprodukt. Dette stemmer fuldstændigt overens med de koalitionsdynamikker, som Esping-Andersen beskriver: "...it will be only under extraordinary historical circumstances that a labor party alone will command a parliamentary majority long enough to impose its will." (*Esping-Andersen, 1990, p. 30*).

Afrunding

Alt dette understøtter vores hypotese om, at den danske stats tendens til at anvende type III-autonomi kan forklares på baggrund af den historiske udvikling, der grundlagde det *socialdemokratiske regime* i Danmark. Man kan derfor godt argumentere for, at det danske arbejdsmarkeds lempelige og fleksible regelsystem i vore dage fremstår liberalistisk, men dette er altså ikke i nogen påviselig udstrækning et resultat af en målrettet ideologisk indflydelse fra liberale partier. Flexibiliteten er derimod et resultat af komplekse politiske

forhold gennem historien, som af forskellige årsager og på baggrund af forskellige dynamikker har skabt og bevaret traditionen for statens brug af type III-autonomi. Dette er en faktor, der medvirker til, at vi må anse det for vanskeligt at overføre fleksibilitetsdelen af den danske flexicurity-model til andre lande. For selv hvis en given statsmagt – for eksempel Frankrig - skulle ønske at opnå fleksibiliteten fra den danske model, er det ikke sikkert, at landets historisk-ideologiske traditioner og den aktuelle politiske situation uden videre tillader dette. Især ikke hvis det pågældende land tilhører et andet af Esping-Andersens regimer end det socialdemokratiske, og staten derfor ikke har tradition for type III-autonomi.

3.1.2 – Frankrig

I dette afsnit vil vi vise, at det franske arbejdsmarked set i forhold til det danske er langt mindre fleksibelt og forsøge at forklare nogle af de bagvedliggende årsager til denne forskel. Desuden vil vi inddrage disse betragtninger i vores samlede vurdering af muligheden for at indføre ændringer på Frankrigs arbejdsmarked. I afhandlingens indledning citerede vi jo den franske premierminister for at udtale, at der netop er brug for ændringer i lovgivningen, så man opnår fleksibilisering. Men hvori består den manglende fleksibilitet egentlig? Det korte svar er, at statens hyppige og omfattende intervention på arbejdsmarkedet, har resulteret i dannelsen af et massivt lovkorpus – *le Code du Travail* – der regulerer nærmest alle forhold på arbejdsmarkedet i detaljer (*Pansier, 2005, p. 7-8*), hvilket står i skarp kontrast til det minimalt statsregulerede danske arbejdsmarked. Som udgangspunkt kan der selvfølgelig være god grund til at have en omfattende lovregulering på et givent område; ikke mindst fordi det understøtter borgernes oplevelse af, at staten står som garant for deres retssikkerhed. Dog er det jo netop på arbejdsmarkedet et potentielt problem, hvis lovene indskrænker aktørernes (for eksempel arbejdsmarkedsparterne, men også den enkelte virksomheds ledelse eller ansatte) handlefrihed og dermed gør systemet ufleksibelt.

Lovgivning vedrørende ansættelseskontrakten

Idet vi især interesserer os for niveauet af den såkaldte eksterne numeriske fleksibilitet, er det især lovgivningen vedrørende ansættelse og afskedigelse, som vi må undersøge nærmere. Den franske lovgivning på dette område er bygget op omkring *ansættelseskontrakten*, som der findes flere forskellige typer af, og alt efter typen af kontrakt er der detaljerede regler for, hvornår og hvordan en medarbejder kan afskediges. De to mest almindelige former for

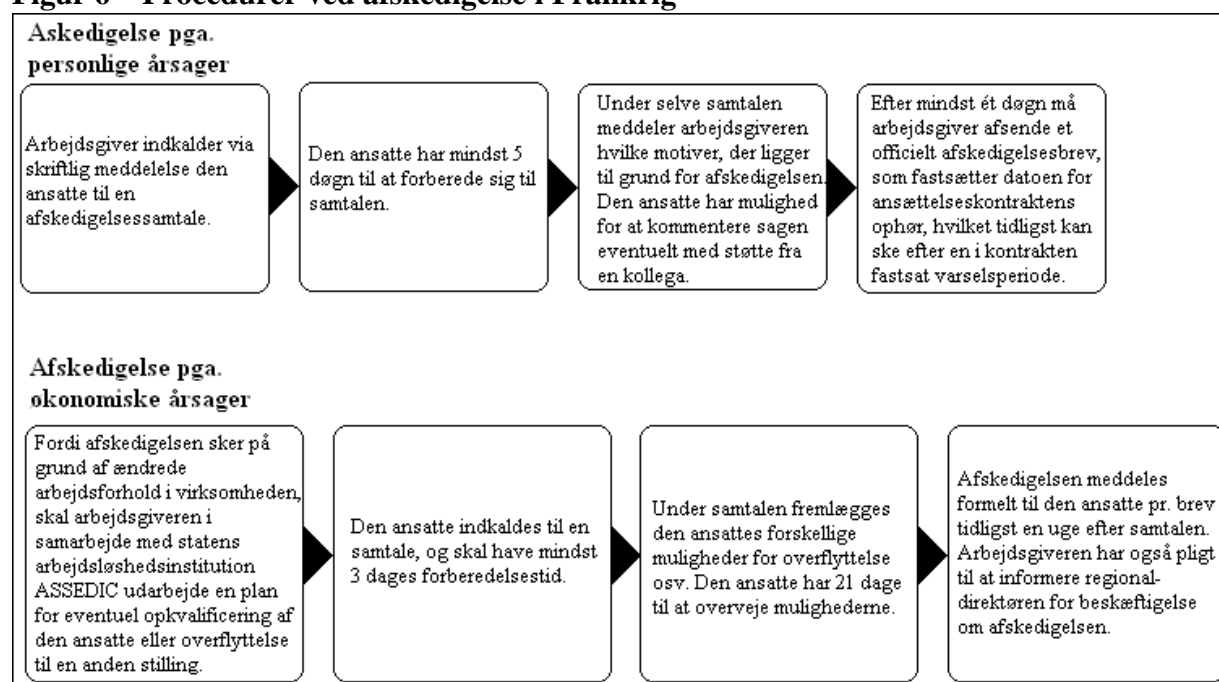
kontrakt er den tidsbegrænsede *Contrat à Durée Déterminée* (CDD) og den såkaldte *Contrat à Durée Indéterminée* (CDI), som svarer til almindelig fastansættelse i Danmark. (Cristau, 2004, p. 33). Fra arbejdstagerne og deres repræsentanter fra fagbevægelsens synspunkt ses en ansættelse baseret på en CDD ikke som videre ønskværdig, fordi arbejdstagerens økonomiske situation bliver usikker efter kontraktens udløb. Det samme gør sig i øvrigt gældende for andre former for deltidsarbejde, praktikantstillinger og lignende ansættelsesformer, der adskiller sig fra fastansættelse på CDI. Kritikerne af disse ansættelsesformer betegner dem med ordet *précaires* (usikre), mens regeringen og arbejdsgiverne argumenterer for (blandt andet med henvisning til den danske model), at der er tale om fleksible ansættelsesformer, som er til gavn for alle parter. Sammenhængen mellem de forskellige typer af ansættelseskontrakter og niveauet af fleksibilitet er i det hele taget til debat i Frankrig i disse år, hvilket illustreres af følgende citat fra den flexicurity-kritiske franske økonom, Pierre Concialdi: "Tout le monde s'accorde pour condamner la précarité, mais on la justifie comme un mal nécessaire, au nom d'un impératif économique : la flexibilité." (Concialdi, 2007, p. 129). Uanset udviklingen i samfundsdebatten om voksende usikkerhed overfor behovet for fleksibilitet opfattes en CDI som den normale ansættelsesform for arbejdstageren, og det er også denne kontraktform, der er beskrevet i lovgivningen som standard. "En principe, le contrat de travail doit être conclu sur la base d'un temps plein pour une durée indéterminée" (*Code du Travail, art. L. 121-5. Citeret fra Cristau, 2004, p. 33*). I øvrigt er størstedelen af den aktive arbejdsstyrke (71,9% af mændene og 55,4% af kvinderne i 2005) ansat på en CDI (Concialdi, 2007, p. 38). Arbejdskontraktens form er altså et vigtigt element i debatten om fleksibilitet, men på trods af dette kan vi konstatere, at Frankrig og Danmark ligner hinanden for så vidt, at fastansættelse er det mest almindelige. Den største formelle forskel er, at ansættelsesreglerne er kodificeret til mindste detalje i Frankrig og slet ikke i samme grad i Danmark.

Omfattende lovbeskyttelse af arbejdstagerne

Til gengæld viser forskellen mellem landene sig for alvor i reglerne for arbejdskontraktens ophør, der som beskrevet i forrige afsnit er læst afgørende for niveauet af ekstern numerisk fleksibilitet. Den tidsbegrænsede CDD ophører naturligvis i det øjeblik, tidsfristen udløber, og for begge typer af kontrakt kan arbejdstageren vælge selv at sige op. Når der er tale om en decideret afskedigelse – en fyring - besluttet af arbejdsgiveren (oftest aktuelt ved ansættelse på CDI), bliver processen dog mere kompleks. For det første angiver loven i detaljer, hvordan afskedigelsen skal forløbe, og det meget formaliserede forløb er illustreret i Figur 6 nedenfor. Der er tale om en betydeligt mere kompleks og længerevarende proces, end det typisk er

tilfældet for afskedigelser i Danmark. For det andet er der en lang række restriktioner på, hvornår og hvorfor en afskedigelse lovligt kan finde sted. Der skelnes mellem *afskedigelse af personlige årsager* og *afskedigelse af økonomiske årsager*, hvor hvert af disse tilfælde er reguleret af mange og detaljerede lovparagraffer (Dubois et al., 2007, p. 53). Arbejdsgiveren skal blandt andet dokumentere skriftligt, at afskedigelsen sker på en berettiget baggrund, og netop dette spørgsmål giver ofte anledning til et juridisk efterspil, som kan medføre betydelige økonomiske konsekvenser for arbejdsgiveren (Munck, 2008).

Figur 6 – Procedurer ved afskedigelse i Frankrig

Kilde: Charoux et al., 1998, p. 76

Formålet med den relativt omfattende lovgivning er som sagt at beskytte arbejdstageren mod uberettiget afskedigelse, og dette resulterer konkret i, at den franske arbejdsgiver er langt mere begrænset end den danske i sine muligheder for at afskedige uønskede ansatte. Desuden varer afskedigelsesforløbet under alle omstændigheder betydeligt længere end i Danmark, og endelig vil det som regel påhvile arbejdsgiveren at udbetale en økonomisk kompensation til den afskedigede medarbejder, medmindre arbejdstageren har gjort sig skyldig i grove fejl eller selv siger op (Pansier, 2005, p. 200-201). Alt i alt må man sige, at sammenlignet med Danmark er arbejdsgiverne i Frankrig underlagt en lovgivning, der i høj grad gør det besværligt og omkostningsfyldt at gennemføre afskedigelser. Problemet er, at det

tilsyneladende kan mærkes på arbejdsløshedsprocenterne i Frankrig, netop fordi den rigide lovgivning må antages at afholde mange arbejdsgivere fra at ansatte nye folk, når ansættelsen potentielt kan resultere i store fremtidige omkostninger.

Lav grad af fleksibilitet rammer begge parter

Det er i øvrigt ikke kun arbejdsgiverne, som er ramt af manglende fleksibilitet. Også for arbejdstageren er det forbundet med økonomiske konsekvenser at opsige arbejdskontrakten. For det første bortfalder retten til kompensation fra arbejdsgiveren, men mere problematisk er det, at retten til arbejdsløshedsunderstøttelse også bortfalder for den arbejdstager, der opsiger sin stilling. "...le salarié démissionnaire ne saurait prétendre au versement de ses allocations chômage." (*Cristau, 2004, p. 134*). Staten forsøger altså gennem lovgivningen at lægge et økonomisk pres på arbejdstagerne, for at de ikke skal vælge at forlade deres job. Det kan næppe være konstruktivt i forhold til ønsket om at indføre flexicurity, idet en lille, men vigtig, del af den danske flexicurity-model netop er fleksibilitet for arbejdstageren. Ove Kaj Pedersen fremhæver, at denne arbejdstagerfleksibilitet gør det muligt: "...at danskerne mere omkostningsfrit kan rotere mellem forskellige livssituationer. Fra uddannelse til arbejde, fra arbejde i hjemmet til arbejdsmarkedet og fra arbejde over kortere perioder med ledighed til andet arbejde." (*Pedersen, 2008, p. 6*). Til sammenligning har vi ovenfor påvist, at den franske arbejdsmarkedslovgivning begrænser fleksibiliteten både for arbejdsgiverne, men også for arbejdstagerne. Alt dette underbygger vores påstand om, at der er en uoverensstemmelse mellem den franske stats tradition for intervention på arbejdsmarkedet og behovet for at fleksibilisere arbejdsmarkedet.

Et system skabt af staten

Hvordan passer så ovenstående konklusion med vores påstand om, at den franske stat hovedsagligt anvender type Iautonomi på arbejdsmarkedet? I forhold til den danske stats "passive" tilgang, hvor parterne har et betydeligt spillerum indenfor lovgivningens vide rammer, er det tydeligt, at den franske stat slet ikke giver den samme handlefrihed til arbejdsmarkedets aktører. Det lovmæssigt gennemregulerede franske arbejdsmarked med den omfattende beskyttelse af arbejdstagernes rettigheder må opfattes som et direkte resultat af statslig brug af type Iautonomi, fordi staten gennemfører lovgivning, som divergerer fra arbejdsgiverorganisationernes ønsker. At ufleksibel beskyttelseslovgivning fra statens side ikke er i arbejdsgivernes interesse, understreges af følgende beskrivelse af de sidste 25 års udvikling i den franske lovgivning vedrørende afskedigelser: "...procédures de plus en plus

lourdes et contraignantes. [Hvilket har ført til, at] Le système mis en place s'apparente à un labyrinthe dans lequel se perdent les entreprises." (*Cristau, 2004, p. 120*). Statens beslutninger på dette område støtter altså arbejdstagerne overfor arbejdsgiverne, og dermed kan modstanden fra den ene aktør opvejes af støtten fra den anden. Ifølge Nordlinger er dette en almindeligt anvendt strategi, når en statsmagt ønsker at gennemføre beslutninger, som møder modstand fra stærke samfundsaktører. "Public officials can neutralize...the constraining effects of...societal actors who hold divergent preferences by: ...Turning to those actors with convergent preferences for substitute support..." (*Nordlinger, 1981, p. 131*). Dermed ikke sagt at al lovgivning på det franske arbejdsmarked støtter arbejdstagerne. Førrige afsnit viste jo adskillige historiske eksempler på det modsatte. Vi vil blot understrege, hvordan statens store indflydelse på arbejdsmarkedet hovedsagligt er baseret på type I-autonomi. Denne tilgang fra statens side skaber et problematisk (i forhold til flexicurity) modsætningsforhold mellem beskyttelse af arbejdstagerne og fleksibilitet for arbejdsgiverne, fordi ethvert lovgivningstiltag opfattes som en understøttelse af et af disse elementer på bekostning af det andet. Denne opfattelse hviler på en misforståelse, idet flexicurity jo netop skal baseres på et samspil mellem fleksibilitet og beskyttelse.

Historisk tradition for statslig intervention

Vi har tidligere diskuteret den franske tradition for etatisme, som ifølge Esping-Andersen ligger til grund for dannelsen af det *konservative regime*, og vi har argumenteret for, at etatisme-traditionen kan forklare den franske stats præference for type I-autonomi. Vi vil her knytte yderligere et par kommentarer til ovenstående diskussion af den franske arbejdsmarkedslovgivning og påvise, at også på dette område kan den historiske udvikling og dermed de nutidige forhold forklares ud fra teorien om det *konservative regime*. Vi har først og fremmest beskæftiget os med lovgivningen vedrørende afskedigelser, som stammer fra 1973 (*Cristau, 2004, p. 10*), men fransk arbejdsret i al almindelighed kan spores tilbage til den franske revolution, der begyndte i 1789. I revolutionsårene udviklede man en arbejdsret baseret på individets frihed til at arbejde uden at ligge under for forskellige organisationers regler; dermed menes for eksempel de tidligere meget indflydelsesrige laug. I praksis betød dette, at den nu frie arbejdstager forhandlede alene med den ligeledes frie arbejdsgiver, hvilket modsat intentionen førte til 1800-tallets og industrialiseringsperiodens udnyttelse af arbejdstagerne (*Charoux et al., 1998, p. 4*). Arbejdernes hårde livsbetingelser førte med tiden til to ting: For det første arbejderklassens gradvise mobilisering i relativt militante fagbevægelser, som vi diskuterede i afsnit 2.2.2. For det andet at der skete en gradvis ændring

af den af staten vedtagne arbejdslovgivning, så der efterhånden kom flere og flere love til beskyttelse af arbejdstagerne. Tabel 4 viser de første ca. 100 års gradvise vækst i mængden af beskyttelseslovgivning.

Tabel 4 – Tidlig fransk lovgivning til beskyttelse af franske arbejdstageres rettigheder

Årstal	Vedtagne love
1841	Forbud mod børnearbejde for børn under 8 år
1864	Ophævelse af loven om strejkeforbud
1874	Statslige arbejdsinspektører indføres til at sikre overholdelse af arbejdstagernes rettigheder
1884	Fagforeningsretten indføres
1906	Indførelse af ugentlig fridag
1919	Indførelse af 8-timers arbejdsdagen og første lov om kollektive overenskomster
1936	Indførelse af 40-timers arbejdsugen, årlig betalt ferie og tillidsrepræsentanter

Kilde: Charoux et al., 1998, p. 5

Indholdet af disse love er ikke i sig selv interessant for vores afhandling, men det er til gengæld en meget vigtig konstatering, at den gradvise proces med vedtagelsen af lovene markerede en institutionalisering af statens rolle som garant for arbejdstagernes rettigheder. Den modsatte proces fandt sted i Danmark, hvor man jo gik over til aftalemodellen, der netop minimerer statens rolle. Denne forskel mellem statens roller i de to lande leder frem til spørgsmålet om, hvorvidt udviklingen i Frankrig kan forklares med Esping-Andersens beskrivelse af statens kulturelt betingede natur i det *konservative regime*. Dette skal som bekendt ses i forhold til de andre to regime-typer, hvor staten i det *liberale regime* har som mål at sikre lige chancer for alle på det frie marked, mens staten i det *socialdemokratiske regime* har som mål at sikre lighed gennem velfærd. I lande tilhørende det *konservative regime* har staten derimod ifølge Esping-Andersen traditionelt som vigtigste mål at bevare klassestrukturer og status – og ikke mindst statens egen status som central beslutningstager (Esping-Andersen, 1990, p. 27).

Det franske lighedsbegreb og det konservative regime

Denne påstand fra Esping-Andersen indeholder imidlertid et paradoks, når den anvendes på Frankrig. Lighed for borgerne er nemlig en grundlæggende rettighed i den franske forfatning, og dette princip har rødder helt tilbage til revolutionstiden og menneskerettighedserklæringen af 1789 (Mélin-Soucramanien, 2004, p. 21). Bevarelse af status- og klasseforskelle passer rent intuitivt dårligt sammen med lighed, så man kunne måske derfor forvente, at den franske stats mål snarere ville svare til en anden regimetype end det konservative. På den anden side

bakkes Esping-Andersens påstand op af beskrivelser af det franske samfund som værende stærkt hierarkisk med en høj grad af bevidsthed om statusforskelle blandt forskellige samfundsgrupper⁴. Dette ses for eksempel i forbindelse med *cadre*-begrebet⁵, hvor en bestemt gruppe på arbejdsmarkedet oppebærer en særstatus, som er almindeligt anerkendt i Frankrig. En mulig forklaring på dette paradoksale forhold mellem lighed og statusforskelle kan måske findes i beskrivelsen af lighedsbegrebet, som den er formuleret i selve forfatningsteksterne⁶. Der er nemlig først og fremmest tale om lighed for loven og ikke-diskrimination i forhold til for eksempel race og religion. "...égalité devant la loi de tous les citoyens sans distinction d'origine, de race ou de religion..." (*Citeret fra den franske forfatnings Artikel 1 i Mélin-Soucramanien, 2004, p. 22*). Forståelsen af lighed i Frankrig udelukker derfor ikke statusforskelle som sådan, og dette kan muligvis forklare, hvordan lighedstanken og grundprincipperne i Esping-Andersens *konservative regime* kan sameksistere i Frankrig.

En kulturelt betinget tradition for type I-autonomi

Vi vil her vende tilbage til institutionaliseringen af den franske stats rolle som beskytter af arbejdstagernes rettigheder gennem lovgivning. Behovet for beskyttelse af arbejderklassen fra midten af 1800-tallet kunne ikke som i Danmark imødegås med en passiv strategi fra statens side, netop fordi den franske stat har ønsket at bevare sin egen position som ansvarlig for arbejdsmarkedets regulering. Altså en videreførsel af den etatisme, der ifølge Esping-Andersen kan forklares ud fra en historisk tradition for absolutisme, som vi vil tillade os at påstå findes i Frankrigs historie (*Esping-Andersen, 1990, p. 135*). Arbejdernes velfærd måtte på grund af etatismen uundgåeligt blive statens ansvar i et *konservativt regime*, og dermed har det været naturligt at lovgive gennem anvendelse af type I-autonomi i forhold til arbejdsgivernes modsatte ønske om en minimal og lempelig lovgivning på området. Vi vil altså på baggrund af teorien om det *konservative regime* argumentere for, at lovgivningen på det franske arbejdsmarked, der som nævnt er et resultat af en høj grad af statsregulering, udspringer af en specifik historisk-kulturel baggrund, som indeholder en indbygget præference hos statsmagten for at anvende type I-autonomi.

---

⁴ Se for eksempel Hofstede, Geert (2001): *Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions and Organizations Across Nations*. USA: Sage Publications, Inc.

⁵ Specifikt fransk begreb der omtrent svarer til overordnet personale og mellemledere.

⁶ Med forfatningsteksterne i flertal hentyder vi til, at Menneskerettighedserklæringen af 1789 og præambelen til den franske forfatning af 1946 opfattes som gyldige dele af den aktuelle forfatning, som er fra 1958.

Fleksibilitetsreformen 2008 - et brud med etatismen

Den allerseneste udvikling på det franske arbejdsmarked sætter ovenstående konklusioner i perspektiv. Vi nævnte allerede i indledningen, at der i januar 2008 blev indført en arbejdsmarkedsreform, som skal være første skridt i retning af implementering af flexicurity-modellen i Frankrig. Hovedpunkterne i denne reform er:

- Indførelse af en frivillig aftrædelsesordning hvorved arbejdsgiveren undgår en del af udgifterne i forbindelse med fyring, mens arbejdstageren ikke mister retten til understøttelse.
- Forlængelse af prøvetiden for fastansættelser
- De ovenstående punkter er med til at øge fleksibiliteten. Disse modsvares af forskellige forbedringer af arbejdernes rettigheder og den økonomiske kompensation ved ophør af ansættelseskontrakten.

(Kilde: *Munck, 2008*).

Indholdet af denne reform skal ses som en opblødning af de ellers stramme regler. Da dette samtidig modsvares af større sikkerhed for arbejdstagerne i tilfælde af arbejdsløshed, lever reformen op til Wilthagen og Tros' kriterier for flexicurity. Reformen er dog blevet gjort til genstand for en del kritik. De to franske professorer Jean-Hervé Lorenzi og Michel Didier fremhæver for eksempel det problem, at den nye frivillige aftrædelsesordning ikke ophæver de allerede eksisterende procedurer ved arbejdskontraktens ophør. Den ene af parterne vil ofte have økonomisk fordel af ikke at benytte sig af den frivillige aftrædelsesordning (*Lorenzi et al., 2008, p. 16*). Det mest interessante ved denne reform er imidlertid måden, hvorpå den blev indført. I tiden op til vedtagelsen nævnte franske medier, at både fagbevægelsen og arbejdsgiverorganisationerne havde forskellige kritikpunkter, og man forventede, at staten traditionen tro ville anvende type I-autonomi. "Faute d'accord entre les partenaires sociaux, le gouvernement tranchera seul." (*Jouan, 2008, p. 21*). Dette skete for eksempel med en lignende reform i 2005, hvor staten uden arbejdsmarkedets parter accept indførte en ny, mere fleksibel, type ansættelseskontrakt. Resultatet blev massive protester og strejker, der pressede regeringen til at afskaffe reformen. Imidlertid endte 2008-reformen med at blive forhandlet på plads med anvendelse af type III-autonomi, hvor parterne selv aftalte betingelserne og undtagelsesvis forhandlede sig frem til et kompromis (*Munck, 2008*). Denne reform er et

unik eksempel, der minder om den danske konsensus-model for at forhandle aftaler på plads på arbejdsmarkedsområdet. Som en reaktion på denne hidtil usete succes for inddragelse af arbejdsmarkedets parter i beslutningsprocessen kommer Politikens Frankrig-korrespondent, Aske Munck, i en artikel skrevet lige efter vedtagelsen af reformen med følgende vurdering: "...den nyskabte dialog på arbejdsmarkedet vil utvivlsomt skabe et gunstigere forhandlingsklima, som vil lette yderligere reformer i fremtiden." (Munck, 2008). Har Munck ret i sin antagelse, vil det betyde, at denne reform er et vigtigt skridt mod indførelse af flexicurity, både hvad angår dens indhold og den måde, den er blevet vedtaget på. Imidlertid har vi tidligere argumenteret for, at såvel den franske stats tendens til at anvende type I-autonomi som arbejdsmarkedets parter manglende evne til at forliges er historisk betingede fænomener, hvilket vi har forklaret på baggrund af Esping-Andersens teori om det *konservative regime*. Derfor anser vi det for usandsynligt, at denne enkeltstående afvigelse fra normen kan danne grobund for en permanent ændring af statens og parternes roller i forhandlinger på det franske arbejdsmarked.

Afrunding

Efter at have sammenlignet ansættelsesreglerne i de to lande kan vi afslutningsvis konkludere, at det er et meget komplekst spørgsmål, om det overhovedet er muligt at indføre en højere grad af fleksibilitet på det franske arbejdsmarked. Vi kan dog vove et kvalificeret gæt baseret på vores hidtidige analyse. Den første forudsætning er, at den franske stat skal træde ud af sin historiske rolle som ansvarlig for at tøjle arbejdsmarkedet. Og selv hvis det kan lade sig gøre, så er den næste forudsætning, at arbejdsmarkedets parter skal være parate til at udfylde det reguleringstomrum, der i givet fald ville opstå, ligesom det er tilfældet i Danmark. Det ville den franske fagbevægelse og arbejdsgiverorganisationerne dog næppe være i stand til ifølge vores konklusion fra hovedafsnit 2. Endelig er fleksibilitet jo kun en del af flexicurity-modellen, og som vi vil vise i de følgende afsnit, er der også afgørende forskelle mellem de to lande indenfor flexicurity-modellens resterende to elementer.

3.2 - Social sikkerhed

I dette afsnit vil vi sammenligne Danmark og Frankrig på området *social sikkerhed*, som også er et element i flexicurity-modellens ”gyldne trekant”. Den teoretiske tanke er som nævnt i afhandlingens indledning, at fleksibilitet på arbejdsmarkedet skal modsvares af en høj grad af økonomisk sikkerhed for arbejdstageren, hvilket først og fremmest betyder, at arbejdstageren modtager en betydelig økonomisk støtte i perioder med arbejdsløshed. Begrebet social sikkerhed kan desuden omfatte andre ting som for eksempel muligheden for at kombinere familie- og arbejdsliv gennem orlovsordninger og fleksible arbejdstider. Vi vil fokusere på den økonomiske compensation ved arbejdsløshed, dels af pladshensyn og dels fordi dette område giver et konkret sammenligningsgrundlag mellem de to lande. Også i dette afsnit vil vi hovedsagligt beskæftige os med statens rolle i forhold til den sociale sikkerhed. Desuden kommer begrebet *velfærdsstaten* i spil, da arbejdsløshedsunderstøttelse netop er et af de områder, som varetages af velfærdsstaten. Det betyder, at vi kan bruge Esping-Andersens teori i sin rene form i dette afsnit, hvor vi jo ellers tidligere har tillempt hans typologi til at kunne behandle arbejdsmarkedsrelaterede områder. I praksis har dette dog ikke den store betydning, da teoriens forklaringskraft er baseret på de samme historiske dynamikker, uanset hvilket område den anvendes på.

3.2.1 - Danmark

Danmark er kendetegnet ved en høj grad af social sikkerhed, der blandt andet indbefatter relativt anselige udbetalinger af arbejdsløshedsunderstøttelse. Med en fransk økonoms ord: "...les salariés bénéficient d'une forte sécurité qui s'appuie, notamment, sur une indemnisation du chômage généreuse..." (*Concialdi, 2007, p. 204*). Grundlæggende findes der to former for understøttelse i tilfælde af arbejdsløshed: kontanthjælp og dagpenge.

Kontanthjælp

Kontanthjælp er den ydelse, man modtager, hvis man ikke har nogen som helst andre muligheder for at forsørge sig selv. Støtten er universel (dvs. at alle er dækket) og har til formål at sikre et eksistensminimum for alle borgere. Tabel 5 indeholder en oversigt med eksempler på ydelsens størrelse. Det fremgår, at beløbets størrelse er afhængig af den enkeltes behov, så der for eksempel ydes mere til forsørgere end til ikke-forsørgere. Alle arbejdsløse, som ikke har ret til dagpenge, kan i princippet modtage kontanthjælp i en

ubegrænset periode. Faktisk er arbejdsløshed ikke et krav i sig selv, men erhvervsaktive vil jo typisk være i stand til at forsørge sig selv. Et andet krav for at kunne modtage kontanthjælp er, at man skal stå til rådighed for arbejdsmarkedet, hvis man ikke er syg eller af andre grunde uegnet til arbejde. Det betyder i praksis, at den arbejdsløse skal være parat til at tage imod de tilbud om job eller aktivering, der bliver ham tilbudt gennem den aktive arbejdsmarkedspolitik, hvilket vi kommer nærmere ind på i afsnit 3.3.1. Finansieringen af kontanthjælpssystemet er delt ligeligt mellem stat og kommune, og det er desuden kommunen, der står for at administrere systemet (*Jørgensen et al., 2004, p. 104-105*). Det betyder, at kontanthjælpssystemet i vores definition af staten er et helt igennem statsstyret og statsfinansieret system, hvor der ikke sker nogen inddragelse af arbejdsmarkedets parter eller af andre aktører.

Tabel 5 – Kontanthjælpssatser i Danmark

Kategori	Beløb i kroner
Hjemmeboende under 25 år	2668
Udeboende under 25 år	5527
Ikke-forsørgere over 25 år	8577
Forsørgere	11397

(Kilde: Københavns kommune)

Dagpenge

I modsætning til kontanthjælp er dagpenge en slags forsikringsordning, som arbejdstageren selv er med til at finansiere. For at være berettiget til at modtage dagpenge skal man have været medlem af en a-kasse i mindst et år og stadigvæk stå til rådighed for arbejdsmarkedet. Dagpengesystemet er meget diversificeret, da der foruden den almindelige arbejdsløshedsunderstøttelse findes en række andre ydelser som for eksempel supplerende dagpenge til deltidsansatte og dimittenddagpenge til nyuddannede. Disse forskellige ordninger har hver deres regelsæt, og i det hele taget er der mange forskellige kriterier for retten til dagpenge, hvilket især skal forhindre udnyttelse af systemet. For folk, som har haft et arbejde, udgør dagpengene 90 % af den løn, de fik, inden de blev arbejdsløse. Der er dog et loft på 166.000 kr. om året, men under alle omstændigheder gør systemet det muligt at bevare en relativt høj indtægt i tilfælde af arbejdsløshed. Finansieringen af systemet sker hovedsageligt via statslige tilskud, men også gennem indbetalinger fra a-kassernes medlemmer. Administrationen er principielt uddelegeret til den enkelte a-kasse, men området er samtidig reguleret af en omfattende og detaljeret lovgivning (*Jørgensen, 2004, p. 98-101*).

Denne lovgivning udarbejdes dog traditionelt gennem partsinddragelse, og akasserne er desuden i mange tilfælde nært forbundne med en fagforening (*Damgaard, 2003, p. 59*), så staten er ikke alene om at have indflydelse på dagpengesystemet i samme grad, som det er tilfældet med kontanthjælpssystemet. I forhold til kontanthjælp er dagpengesatserne generelt noget højere, og derfor er dagpenge at foretrække for den arbejdsløse, mens kontanthjælpen fungerer som en slags bagstopper, til at opsamle dem, der falder uden for forsikringssystemet. Samlet set kan vi for begge systemers vedkommende konkludere, at staten i store træk står for såvel styring som finansiering. I forhold til vores problemformulering må vi også undersøge omstændighederne for, hvordan de sociale sikkerhedssystemer oprindeligt blev indført. Det gælder naturligvis især spørgsmålet om statens rolle i forhold til de øvrige samfundsaktører. I den forbindelse vil vi fortsat betragte kontanthjælpssystemet og dagpengesystemet hver for sig, da forholdene er lidt forskellige for de to områder.

Den historiske udvikling af kontanthjælpssystemet

Kontanthjælpssystemets historiske rødder er den økonomiske hjælp til fattige, som stort set altid er blevet givet i en eller anden form, men som i nyere tid er blevet varetaget af den danske stat. Kirken har tidligere spillet en stor rolle, som gradvist er blevet reduceret. Før Reformationen i 1536 stod katolske munke for størstedelen af fattighjælpen, mens protestantiske sognepræster overtog munkenes rolle efter Reformationen i samarbejde med lokalsamfundenes ressourcestærke gårde. Kirkens funktion på dette område blev endeligt afskaffet i 1803, hvor hele systemet blev flyttet over i kommunalt regi. Det kommunale system blev efterhånden udbygget med forskellige tiltag, såsom Loven om Alderdomsforsørgelse og Loven om Sygekasser, og med disse reformer indførtes det universalistiske princip (*Damgaard, 2003, p. 32-33*). Nedenfor vil vi som sagt beskrive dagpengesystemets historiske udvikling, men først er det nødvendigt at knytte en kommentar til den sideløbende udvikling af de to systemer. Selvforsikring, som dagpenge baseres på, har siden 1860'erne eksisteret parallelt med fattighjælpen. De to systemer appellerer til forskellige politiske ideologier, idet liberale foretrækker den individuelle selvforsikring, mens mere venstreorienterede politikere fortrækker universalismeprincippet. Tilstedeværelsen af de to systemer på samme tid medførte, at fattighjælpen og senere kontanthjælpen fik sin rolle som bagstopper (*Damgaard, 2003, p. 34*).

Analyse af statens rolle i kontanthjælpssystemet

Udviklingen af den del af det sociale sikkerhedssystem, der i vore dage kaldes kontanthjælpen, er altså fuldstændig domineret af staten, mens de øvrige samfundsaktører stort set har stået uden for indflydelse. Da arbejdsmarkedets parter tilsyneladende ikke har haft den store interesse i - eller i det mindste ikke den store modvilje mod - udviklingen af kontanthjælpssystemet, må vi med Nordlingers terminologi tolke dette som et eksempel på konvergerende interesser hos stat og samfundsaktører. Dermed falder indførelsen af kontanthjælp inden for kategorien type III-autonomi, men altså uden den aktørinddragelse i implementeringen, der ellers ofte følger med brugen af type III-autonomi. Dette forekommer ifølge Nordlinger jævnlige i forbindelse med beslutningsprocesser, hvor samfundsaktørerne ikke har behov for eller mulighed for at involvere sig i debatten, og det er derfor næppe et specielt dansk fænomen. Et interessant aspekt, som Nordlinger nævner i forbindelse med denne form for type III-autonomi, er, at staten kan fastholde samfundsaktørernes fravær af modvilje overfor et givent politikområde ved hjælp af "...widely shared, largely unquestioned values...", som kan "deepen the confidence and affect with which convergent preferences are held by wrapping up authoritative actions with these values..." (Nordlinger, 1981, p. 88). Dette er netop tilfældet, når forskellige danske regeringer gennem tiden har forsvaret det relativt høje skattetryk i Danmark med behovet for finansiering af det sociale sikkerhedssystem. Den underliggende fælles accepterede værdi, som der ofte refereres til i den forbindelse, kan for eksempel være solidaritet med samfundets svageste. Når samfundsaktørerne accepterer en sådan præmis, er det jo alt andet lige lettere for staten at indføre en understøttelsesordning som kontanthjælpen uden at møde modstand. De grundlæggende værdier, som er indlejret i et lands kultur, vender vi tilbage til nedenfor i forbindelse med teorien om det *socialdemokratiske regimes* udvikling.

Dagpengesystemets historie og statens rolle

Dagpengesystemet udsprang oprindeligt af laugsbevægelsen, som eksisterede tilbage til middelalderen og frem til midten af det 19. århundrede. Laugene var de første organisationer, som anvendte selvforsikringsprincippet i forbindelse med for eksempel sygdom og dødsfald, idet man oprettede fælleskasser til dækning af udgifterne. Senere overtog fagforeningerne, som i øvrigt også selv udspringer af laugsbevægelsen, selvforsikringssystemet i 1800-tallet med indførelsen af syge- og arbejdsløsheds-kasser. Gennem en gradvis udbygning af selvforsikringssystemet kom fagforeningerne til at spille en vigtig rolle i forhold til den sociale sikkerhed, og de blev derfor inddraget i beslutningsprocessen omkring den regulering,

som måtte indføres på området. Dette udmøntede sig i begyndelsen af 1900-tallet i, at parterne begyndte at være repræsenteret i de forskellige organer, som staten oprettede med henblik på at regulere den sociale sikkerhed på arbejdsmarkedet (*Damgaard, 2003, p. 52-53*). Udviklingen viser, hvordan staten netop har anvendt type III-autonomi på området for at sikre parternes opbakning til implementering af lovgivningen. I sidste halvdel af 1900-tallet overtog staten gradvist mere og mere af finansieringen af dagpengesystemet (*Damgaard, 2003, p. 57*), og dermed blev selvforsikringsaspektet kraftigt reduceret. Samtidig blev satserne hævet til det relativt høje niveau, som fortsat kendetegner systemet. Resultatet af disse ændringer var dels en forøgelse af statens rolle og dels en overgang fra ren selvforsikring til et system, der ligger tættere på det rent universelle kontanthjælpssystem. Den største forskel mellem systemerne set i forhold til statens rolle er, at arbejdsmarkedets parter inddrages mere i forbindelse med dagpengesystemet, end de gør i forbindelse med kontanthjælpssystemet. Begge systemer har dog opnået deres nuværende form gennem statslig anvendelse af type III-autonomi, omend det er sket på forskellige måder.

Kulturelt betingede værdier som grundlag for social sikkerhed

På baggrund af ovenstående analyse af statens rolle i indførelsen af den sociale sikkerheds- og arbejdsløshedsunderstøttelsessystemer kan vi også på dette område identificere en forbindelse til Esping-Andersens beskrivelse af det *socialdemokratiske regimes* dannelse. Esping-Andersen fremhæver som nævnt i vores teori-afsnit arbejderklassens mobilisering og politisk koalitionsdannelse som grundlæggende faktorer i dannelsen af en af de tre regime-typer. Denne tråd vil vi undlade at tage op her, da forbindelsen mellem sociale sikkerhedssystemer og ovennævnte faktorer er beskrevet i detaljer i *The Three Worlds of Welfare Capitalism* (*Esping-Andersen, 1990, p. 30*). Til gengæld er det interessant at sammenligne principperne bag de danske sociale sikkerhedssystemer med betydningen af middelklassens voksende størrelse og indflydelse i Europa i tiden efter anden verdenskrig. Ifølge Esping-Andersen var de socialdemokratiske kræfter, som stod bag dannelsen af det *socialdemokratiske regime*, nødt til at vinde middelklassens sympati for et solidarisk og universalistisk socialt sikkerhedssystem for at kunne konsolidere regimet. Løsningen blev en opgradering af velfærdsstaten (og herunder de sociale sikkerhedssystemer), som medførte en høj minimumsstandard af ydelser, der gjorde systemet attraktivt for såvel arbejderklassen som middelklassen. På den måde sikrede man regimets beståen ved at skabe "...a middle class instrumentally devoted to social democracy." (*Esping-Andersen, 1990, p. 31*). Til sammenligning er de *liberale regimer* kendetegnet ved, at statens rolle i det sociale sikkerhedssystem ganske

vist også er at levere universelt dækkende sikkerhed, men til gengæld med en relativt lav minimumsstandard, der ikke tynger statens budgetter tilnærmelsesvist så meget, som det er tilfældet i for eksempel Danmark. I det efterfølgende afsnit vil vi sammenligne de franske forhold med de danske og forsøge at forklare forskellene ud fra teorien om det *konservative regime*.

Afrunding

På baggrund af ovenstående analyse kan vi konkludere, at flexicurity-modellens forudsætning om et højt niveau af social sikkerhed er endnu et element, som potentielt kan blive problematisk at overføre til andre lande. Det skyldes, at det sociale sikkerhedssystem i Danmark, ligesom fleksibiliteten, er grundlagt på nogle specifikke værdier indlejret i kulturen og indført med brug af type III-autonomi. Ikke mindst er det vigtigt, at den høje grad af sikkerhed hviler på en betydelig statsfinansiering, som kræver et tilsvarende højt skattniveau, og skattestigninger er som bekendt altid et politisk følsomt emne. Derfor kan man ikke forvente, for eksempel finansieringen via skatter er noget, der uden videre kan gennemføres i de lande, som eventuelt måtte ønske at efterligne den danske flexicurity-model.

3.2.2 – Frankrig

Mens man i Danmark skelner imellem to klart adskilte niveauer af understøttelse - arbejdsløshedsdagpenge og kontanthjælp - er det franske system mere komplekst. Det er først og fremmest kendetegnet ved at være et arbejdsmarkedsfinansieret forsikringssystem inden for dagpengeområdet. Derudover kan folk, som har mistet eller endnu ikke optjent retten til dagpenge få forskellige statsfinansierede former for kompensation. Endelig har man, svarende til den danske kontanthjælp, et universelt dækkende minimumsbeløb, som alle personer over 25 år er garanteret. Vi vil i det følgende undersøge statens rolle i disse systemer og dens rolle i forhold til den måde, hvorpå systemerne oprindeligt blev indført.

Den statsfinansierede franske kontanthjælp

Den ydelse som alle personer over 25 år, der ikke er i stand til at forsørge sig selv, er garanteret, kaldes *revenu minimum d'insertion (RMI)*. Ydelsen er finansieret af staten, der administrerer udbetalingerne gennem *les caisses des allocations familiales (CAF)*. RMI er tidsbegrænset, men for at have ret til at modtage den skal man tage imod forskellige tilbud

om job og aktivering. Størrelsen af det beløb, den enkelte får, afhænger af dennes økonomiske og familiære situation. (Ploug *et al.*, 1994, p. 261). RMI beskrives som "...une prestation nationale à visée universelle et uniforme..." (Barbier *et al.*, 2004, p. 87). RMI og de krav, der skal imødekommes for at kunne modtage den, minder altså meget om det danske kontanthjælpssystem. Der er dog en væsentlig forskel på, hvor store beløb der faktisk bliver udbetalt – i Danmark er satserne noget højere end i Frankrig "Mais à la différence des prestations danoises, il reste une prestation de niveau très faible." (Barbier *et al.*, 2004, p. 87). Tabel 6 viser de franske satser, som ved sammenligning med tabel 5 ovenfor viser en markant forskel mellem landene.

Tabel 6 – Kontanthjælpssatser i Frankrig

Antal børn	Enlige	Par
0	3338,09 kr.	5007,18 kr.
1	5007,18 kr.	6008,58 kr.
2	6008,58 kr.	7010,06 kr.
Pr. ekstra barn	1335,21 kr.	1335,21 kr.

Kilde: *Montant du RMI, 2008*

Statsfinansieret arbejdsløshedsstøtte

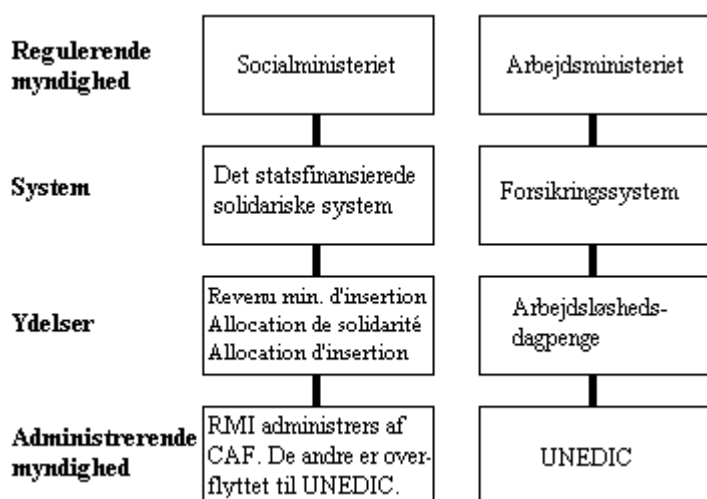
Ved siden af RMI findes der to forskellige typer arbejdsløshedsunderstøttelse for de personer, der ikke er omfattet af det forsikringsbaserede dagpengesystem – *allocation temporaire d'attente* og *allocation de solidarité spécifique*. Den førstnævnte er et mindre beløb, der i stil med dagpenge udbetales på dagsbasis, og som hovedsageligt er målrettet personer, der endnu ikke har haft tilknytning til arbejdsmarkedet, og som derfor ikke kan modtage dagpenge. De drejer sig for eksempel om asylansøgere, og denne ydelse er tidsbegrænset til højst ét år. Den anden type ydelse gives til langtidsledige, hvis dagpengeret er udløbet. Kravet er, at modtagere minimum har haft 5 års lønnet arbejde i de seneste 10 år. Ydelsen er begrænset til 6 måneder ad gangen. For begge typer ydelse gælder det, at beløbet er højere end RMI, men lavt i forhold til kontanthjælp i Danmark. Formålet er, at den franske stat træder til for at hjælpe arbejdsløse, der falder uden for dagpengesystemet. Ligesom RMI er det fuldstændigt statsfinansieret, men administreres af *Union nationale interprofessionnelle pour l'emploi dans l'industrie et le commerce (UNEDIC)*⁷, der er en organisation under det franske

⁷ Som fusioneres med ANPE i 2009 og får nyt navn. Se mere herom i afsnit 3.3.2.

arbejdsministerium, som administreres af repræsentanter for arbejdsmarkedets parter (*Demandeurs d'emploi*, 2008).

Dagpengesystemet

Ved siden af de ovennævnte statsfinansierede systemer har man i Frankrig et dagpengesystem, der finansieres af bidrag fra både arbejdstagerne og fra arbejdsgiverne. Altså er der i modsætning til i Danmark tale om næsten ren arbejdsmarkedsfinansiering. For at modtage dagpenge skal den arbejdsløse have været i arbejde i mindst tre måneder, og ydelsens størrelse stiger i takt med, hvor længe den arbejdsløse indtil videre har været på arbejdsmarkedet. Det samme gør maksimumsperioden for modtagelse af dagpenge op til et loft på 5 år – altså længere tid end i Danmark. Desuden skal en række krav opfyldes, idet dagpengeretten bortfalder, hvis den arbejdsløse selv har valgt at tage sin afsked, ikke er i stand til at påtage sig nyt arbejde eller ikke er aktivt jobsøgende. Systemet er i modsætning til det danske dagpengesystem obligatorisk for alle arbejdstagere. Det er UNEDIC, hvis daglige ledelse som nævnt varetages af arbejdsmarkedets parter, der står for administrationen af dagpengesystemet (*Ploug et al.*, 1994, p. 244-245). Selvom dette tyder på en grad af type III-autonomi på området, er det alligevel staten, der fastlægger rammerne for systemet og blandt andet vedtager størrelsen af de udbetalte ydelser (*Ploug et al.*, 1994, p. 236). På det administrationsmæssige område minder de franske og danske systemer altså om hinanden, mens de adskiller sig på finansieringsområdet. Dagpengesatserne ligger på mellem 57,4% og 75% af den tidligere indkomst – det vil sige noget lavere end i Danmark, hvor man kan modtage helt op til 90%. Det maksimale ydelsesbeløb ligger til gengæld langt højere i Frankrig (*Tableau comparatif...*, 2008), hvilket stiller højtloønnede i Frankrig bedre end højtloønnede i Danmark set i forhold til dagpengeudbetaling. Samlet set er den statsfinansierede og den arbejdsmarkedsfinansierede del af den sociale sikkerhed to skarpt adskilte og meget forskellige systemer i Frankrig, som det illustreres i Figur 7. Til sammenligning er de to danske systemer (dagpenge/kontanthjælp) ligeledes klart adskilte, men de minder alligevel meget om hinanden på finansieringsområdet og på princippet om relativt høje ydelser.

Figur 7 – Sociale sikkerhedssystemer i Frankrig

Kilde: Ploug et al., 1994, p. 238

Betydningen af statens rolle indenfor den sociale sikkerhed

Ud fra det ovenstående kan vi nu analysere ligheder og forskelle mellem statens rolle i henholdsvis det danske og det franske sociale sikkerhedssystem. For kontanthjælpssystemernes vedkommende er det et institutionaliseret princip i begge lande, at både finansiering og administration varetages af staten, og dermed er det mindre relevant at diskutere statens rolle med Nordlingers autonomi-begreb på disse områder. Til gengæld vil vi sidst i dette afsnit komme ind på statens rolle i forhold til, hvordan RMI-systemet oprindeligt blev indført i Frankrig.

Her vil vi først sige noget om Frankrigs muligheder for at reformere arbejdsmarkedet set i forhold til definitionen af flexicurity. Som bekendt skal sikkerhedsniveauet være højt for at garantere arbejdstagernes velvilje overfor en lempelig og fleksibel ansættelseslovgivning. Den danske stat garanterer netop med de relativt høje skattefinansierede universelt dækkende ydelser et højt sikkerhedsniveau. Den franske stat finansierer og administrerer RMI-ordningen og de såkaldte solidariske ydelser, men ingen af delene kommer størrelsesmæssigt i nærheden af de tilsvarende danske ydelser. Dette er derfor et af de områder, hvor den franske stat må gribe ind, hvis man skal opnå flexicurity på arbejdsmarkedet. Mens kontanthjælpssystemerne altså har visse grundprincipper til fælles, er dagpengesystemerne i de to lande til gengæld meget forskellige fra hinanden på nogle afgørende punkter. Selve administrationen er baseret på type-III autonomi i begge lande, men hvor finansieringen med tiden er blevet overvejende statslig i Danmark, har den franske stat bevaret en næsten ren

arbejdsmarkedsfinansiering. Det betyder, at det franske dagpengesystem måske nok lever op til kravet om en høj grad af social sikkerhed for dem, som har en stærk og varig tilknytning til arbejdsmarkedet, men til gengæld en lav grad af sikkerhed for dem, som står udenfor. Denne forskel mellem Danmark og Frankrig er et kerneområde i Esping-Andersens typologi, hvor statens rolle i den sociale sikkerhed hviler på forskellige forudsætninger i henholdsvis *socialdemokratiske* og *konservative regimer*. Det *socialdemokratiske regime* er præget af universalisme og et højt minimumsniveau af velfærd, mens det *konservative regime* sammenknytter velfærdsrettigheder med status og klasse (Esping-Andersen, 1991, p. 27). Sidstnævnte manifesterer sig i Frankrig som forskellene mellem arbejdsløshedsydelse til folk baseret på deres grad af og form for tilknytning til arbejdsmarkedet. Et af resultaterne af denne statslige og generelt samfundsmæssige sociale hierarkisering baseret på statusforskelle er en vis social og økonomisk ulighed, og det medvirker til at fastholde forskellene. "...the state's emphasis on upholding status differences means that its redistributive impact is negligible." (Esping-Andersen, 1991, p. 27). Spørgsmålet er om staten, selv hvis den skulle ønske at ændre på de sociale sikkerhedssystemer, vil være i stand til at overvinde modstand fra de socialt og økonomisk stærke aktører, der netop tilgodeses af det eksisterende system. Nedenfor vil vi undersøge statens rolle i forhold til, hvordan det franske system oprindeligt blev indført og på den baggrund vurdere muligheden for at indføre en mere flexicurityorienteret sikkerhedsmodel.

Udviklingen af dagpengesystemet i Frankrig

Ligesom i Danmark var de første former for tidlige velfærdsydelse i Frankrig baseret på kirkens velgørenhed over for samfundets fattige. Arbejdsløshedsforsikring var hovedsagligt baseret på faglige fællesskaber, der ligesom i Danmark var en videreudvikling af laugsystemet. Kirkens rolle overgik gradvist til staten i forbindelse med den industrielle revolution og arbejderklassens fremvækst, som medførte et behov for et institutionaliseret velfærdssystem. (Huteau et al., 1997, p. 1-2). Den franske velfærdsstat begyndte dog først at tage sin nuværende form efter anden verdenskrig, men indledningsvis var der kun meget lidt fokus på arbejdsløshedsunderstøttelse. Årsagen til dette er, at der i efterkrigsårene og helt frem til 1970'erne var meget lidt arbejdsløshed, så et arbejdsmarkedsfinansieret dagpengesystem ville være en effektiv løsning, idet størstedelen af befolkningen ville være dækket af systemet, og indtægterne fra bidrag sagtens ville kunne dække udgifterne til understøttelse (Levy, 2001, p. 192 og 196). Dette system blev institutionaliseret i 1958 med oprettelsen af UNEDIC, hvilket skete på statens initiativ, men med inddragelse af

arbejdsmarkedets parter i forhandlingerne. I første omgang var fagbevægelsen splittet i sin holdning til det nye system, hvor den største fagforening, CGT, var modstander af forslaget om et nationalt dagpengesystem baseret på arbejdsmarkedsbidrag (*Histoire de l'UNEDIC, 2002*). Forslaget blev alligevel gennemført, og dagpengesystemet er dermed reelt et resultat af statslig anvendelse af type III-autonomi, men i forhold til CGT er der snarere tale om type II-autonomi, da forbundet senere valgte at opgive modstanden og tage del i den partsstyrede administration af UNEDIC. Vores hypotese om den franske stats præference for type I autonomi kan altså ikke underbygges i dette tilfælde, da dagpengesystemet er indført mere eller mindre med samme type autonomi som i Danmark. På trods af dette skabte man i Frankrig en helt anden type system med de karakteristika, vi beskrev ovenfor, hvor statusforskelle er bestemmende for niveauet af økonomisk kompensation. Denne udvikling kan forklares ud fra Esping-Andersens analyse af dannelsen af de *konservative regimer*, og på baggrund heraf har vi desuden en mulig forklaring på statens atypiske valg af type III-autonomi. Efter anden verdenskrig hvor middelklassen blev gradvist større og dermed mere indflydelsesrig i den vestlige verden, valgte staten i de *konservative regimer* at vinde denne classes loyalitet gennem bevarelse af de privilegier, de allerede havde i kraft af deres status "Developed by conservative political forces, these regimes institutionalized a middle-class loyalty to the preservation of both occupationally segregated social-insurance programs and, ultimately, to the political forces that brought them into being" (*Esping-Andersen, 1991, p. 32*). Dette grundlæggende træk ved de *konservative regimer* forklarer overordnet det franske dagpengesystems statusbevarende karakter. Ved at kigge på de konkrete forhandlinger mellem staten og arbejdsmarkedets parter om dannelsen og implementeringen af dagpengesystemet og UNEDIC i 1958 kan vi også forklare, hvordan staten kunne mobilisere konservative politiske kræfter ved undtagelsesvis at anvende type III-autonomi. Som nævnt i hovedafsnit 2 er den franske fagbevægelse opdelt i ofte konkurrerende ideologiske og klasse-mæssige grupperinger, hvilket staten kunne drage fordel af i forhandlingerne. Arbejderklassens vigtigste fagforening, CGT, var som nævnt imod statens forslag, men det gav de rivaliserende forbund, FO og CFTC, mulighed for selv at vinde indflydelse ved at deltage i forhandlingerne. Funktionærernes forbund, CFE-CGC, bakkede naturligvis også op om et system, der tilgodeser dets medlemmers interesser (*Histoire de l'UNEDIC, 2002*). På grund af det franske samfunds historisk betingede sociale lagdeling var fagbevægelsen altså også her ude af stand til at optræde som én samlet aktør over for staten og arbejdsgiverorganisationerne, hvilket resulterede i et socialt sikkerhedssystem, der netop bidrager til at bevare lagdelingen. "...un État providence complexe, fragmenté et corporatiste qui

reproduisait les divisions de classe pour amadouer les intérêts acquis du privé comme du public.” (Smith, 2006, p. 68).

Den sideløbende udvikling af det universelle system

Problemet med et forsikringssystem til økonomisk kompensation ved arbejdsløshed er, at de personer, der af forskellige årsager står uden for systemet, ikke har nogen indkomst. I Danmark er det som nævnt muligt for denne gruppe at bevare en forholdsvis høj levestandard grundet de relativt høje minimumsydelser til alle borgere uden indkomst. Ligeledes har man i Frankrig udviklet et system bestående af de såkaldte solidariske ydelser og som sidste udvej RMI'en. Årsagen til udviklingen af sidstnævnte beskrives således: "La mise en place en France du RMI résulte de...l'accroissement du nombre de ceux qui passaient à travers les "trous" de la législation." (Chatagner, 1993, p. 150). Forskellige lignende universalistiske ydelser gik forud for de nuværende, men alle har haft det til fælles, at de udgør en statsgaranteret sikring på et absolut minimalt niveau for dem, som står uden for arbejdsmarkedet. Både de statsfinansierede minimumsydelser og det forsikringsbaserede dagpengesystem hidrører fra det *konservative regimes* lagdelte samfundsstruktur. Politikeren og velfærdsreformatoren, Pierre Laroque, forsøgte faktisk efter anden verdenskrig at forene politiske kræfter i Frankrig om et universalistisk velfærdssystem, men forskellige aktørers krav og deres ideologiske uoverensstemmelser umuliggjorde realiseringen af et sådant system (Chatagner, 1993, p. 27). Ligesom vi har argumenteret for, at det danske universalistiske system bygger på nogle historisk betingede værdier, kan vi altså konkludere det samme om det franske system.

Afrunding

Flexicurity-modellen fordrer et højt socialt sikkerhedsniveau, hvilket gør sig gældende for visse privilegerede grupper i det franske samfund, men langt fra for alle. Årsagerne er historisk betingede og kan forklares på baggrund af det *konservative regimes* karakter. Selv om der i perioder har været anvendt type II-autonomi til implementering af den franske model på området, har parternes manglende evne til at enes om en fælles forhandlingsposition skabt et fragmenteret og socialt lagdelt sikkerhedssystem. Systemet inciterer dem, der én gang er kommet ind på arbejdsmarkedet til at bibeholde positionen for enhver pris, da retten til de ikke-statsfinansierede velfærdsydelser fordrer en varig tilknytning til arbejdsmarkedet. Derfor vil arbejdstagerne og deres repræsentanter i fagbevægelsen sandsynligvis ikke være positivt stemte over for en fleksibilisering af ansættelseslovgivningen. Alligevel har en eventuel overgang til et mere statsfinansieret

universalistisk system ikke været på tale i Frankrig i forbindelse med flexicurity-debatten, og dette er næppe heller realistisk, da prisen ville være betragtelige stigninger i statens udgifter, som i givet fald skulle finansieres af skatteyderne.

3.3 – Aktiv arbejdsmarkedspolitik

Flexicurity-modellens tredje element er den aktive arbejdsmarkedspolitik. Begrebet dækker over forskellige tiltag, som har til formål at sikre en lav arbejdsløshed og undgå langtidsledighed og marginalisering. Det kan dels dreje sig om at formidle kontakt mellem arbejdssøgende og arbejdsgivere, og dels om at opkvalificere arbejdsstyrken for at skabe bedre tilpasning mellem udbud og efterspørgsel på arbejdsmarkedet.

3.3.1 - Danmark

I Danmark har staten gennem mange år ført en aktiv arbejdsmarkedspolitik for at fremme beskæftigelsen. I sin nuværende form blev arbejdsmarkedspolitikken grundlagt med den *lov om en aktiv arbejdsmarkedspolitik*, som Nyrup-regeringen vedtog den 30. juni 1993, der netop havde til formål at sørge for at få så mange som muligt i arbejde. Dette gøres dels gennem en række forskellige (efter)uddannelses- og kursustilbud, og dels ved at man har indført strammere regler for retten til dagpenge og kontanthjælp og reduceret satserne, således at der ikke er noget økonomisk incitament til at forblive arbejdsløs. Endelig hjælpes genansættelsesprocessen på vej af det statslige organ, Arbejdsformidlingen, som skal sørge for at skaffe nye jobs til de arbejdsløse (*Sørensen, 2006, p. 47, 58 og 61*).

Decentralisering af den arbejdsmarkedspolitiske indsats

Siden den oprindelige lovs vedtagelse i 1993 er der blevet gennemført forskellige ændringer for at decentralisere processerne. Det seneste eksempel er den decentralisering af Arbejdsformidlingens kompetencer, som blev indført med kommunalreformen af 1/1 2007, hvor Arbejdsformidlingen blev ændret til kommunale jobcentre. Et andet eksempel er arbejdsmarkedsreformen af januar 1994, hvor der skete en ”decentralisering af den arbejdsmarkedspolitiske indsats” (*Larsen et al., 1998, p. 38*). Dette vil sige, at beslutningskompetencerne blev flyttet til lokale og virksomhedsnære organer ud fra en betragtning om, at beslutningstagere tæt på arbejdspladserne bedst kender disses karakter og behov. Denne praksis kan sammenlignes med den tendens til decentralisering af overenskomstforhandlingsstrukturen, man har kunnet observere i Danmark siden 1980’erne.

En anden fordel ved decentralisering er, at der kan gøres en individualiseret indsats over for de arbejdsløse, idet man på den måde kan tage udgangspunkt i den enkeltes situation og kompetencer og kan udarbejde en individuel handlingsplan. Dette gør det muligt at tilpasse udbud og efterspørgsel af arbejdskraft, fordi den enkeltes kompetencer kan matches til de ledige arbejdspladers krav (*Larsen et al., 1998, p. 41-42*).

Efteruddannelse og opkvalificering af arbejdsstyrken

Det er imidlertid ikke kun i forbindelse med de arbejdsløse, at staten fører en aktiv arbejdsmarkedspolitik. Der bliver også lagt megen vægt på at sørge for, at de allerede erhvervsaktive løbende bliver opkvalificeret og får tilpasset deres kompetencer til arbejdsmarkedets behov. Der er således tale om en bred indsats med flere forskellige typer af tiltag, der har til formål at efteruddanne og/eller opkvalificere arbejdsstyrken. På det overordnede plan er dette system, i lighed med det ordinære uddannelsessystem, inddelt i to kategorier: De videregående og de ikke-videregående uddannelser. Herudover skelner man indenfor efteruddannelse/opkvalificering imellem det *frivillige system* og det *obligatoriske system*.

Det frivillige system

Det *frivillige system* har til hensigt at tilbyde forskellige opkvalificerende kurser og efteruddannelse til den del af arbejdsstyrken, der er fastansat og er fast knyttet til arbejdsmarkedet. Formålet med denne del af systemet er at sikre sig løbende at tilpasse disse arbejdstageres kompetencer til et arbejdsmarked, der, især på grund af den tekniske udvikling, er i stadig forandring, således at deres tilknytning til arbejdsmarkedet kan sikres i fremtiden. Der er flere forskellige uddannelsesforløb af meget forskellig varighed – nogle af disse giver også mulighed for praktikpladser, hvor voksenlærlinge aflønnes med mindstelønnen. Disse praktikpladser er dog ikke obligatoriske, hvis man i forvejen har mindst to års relevant erhvervserfaring. Det er således et system med en vis grad af fleksibilitet, som tilbyder mange forskellige kombinationsmuligheder (*Sørensen, 2006, p. 47-48*).

Det obligatoriske system

I modsætning til det frivillige system er det *obligatoriske system* rettet mod personer, der er arbejdsløse og således står uden for arbejdsmarkedet. Disse personer er forpligtet til enten at uddanne sig eller tage imod de af staten gennem jobcentre tilbudte jobs (den såkaldte jobtræning), ellers mister de retten til at modtage arbejdsløshedsdagpenge (for forsikrede

ledige) eller kontanthjælp (for ikke-forsikrede ledige) (Sørensen, 2006, p. 49). De enkelte kommuner tilbyder også nogle af kontanthjælpsmodtagerne skåne- og fleksjobs i de tilfælde, hvor den arbejdsløse har nedsat arbejdsevne. Denne type jobs er følgelig deltidsjobs og er karakteriseret ved, at det offentlige er med til at finansiere aflønningen gennem et løntilskud, der er proportionalt med, hvad den aktiverede tjener. Indsatsen over for de arbejdsløse indenfor det *obligatoriske system* kaldes med en samlebetegnelse for *aktivering* og både den offentlige og den private sektor inddrages i aktiveringsarbejdet. Igennem 90'erne og starten af det nye årtusind er længden af den periode, inden for hvilken man kan modtage arbejdsløshedsdagpenge eller kontanthjælp, flere gange blevet afkortet. Senest pr. 1. juli 2003, hvor det blev besluttet, at man højst har ret til disse ydelser i fire år. Samtidig hermed kom kravet om aktivering til at gælde fra første ledighedsdag (Sørensen, 2006, p. 50). De arbejdsløse er altså gennem den såkaldte *rådighedsforpligtelse* forpligtet til at stå til rådighed for arbejdsmarkedet, så snart de bliver arbejdsløse. Rådighedsforpligtelsen foreskriver den arbejdsløse at være tilmeldt Arbejdsformidlingen som aktivt arbejdssøgende og en gang om måneden at bekræfte dette på Arbejdsformidlingens jobportal samt at tage imod jobtilbud herfra; ellers kan den arbejdsløse risikere at miste retten til dagpenge eller kontanthjælp. Både det frivillige og det obligatoriske system er karakteriseret ved at være beregnet til personer, der allerede har været eller er på arbejdsmarkedet. Ved siden af dette system er der selvfølgelig også det ordinære uddannelsessystem. Udover de kommunale jobcentre er det *Beskæftigelsesrådets* opgave at rådgive regeringen (beskæftigelsesministeren) og medvirke til udarbejdelsen af lovgivning på beskæftigelsesområdet. Dette råd er bredt sammensat og inkluderer repræsentanter fra arbejdsmarkedets parter, Kommunernes Landsforening og regeringen. Ved siden af denne instans eksisterer der desuden forskellige andre offentlige institutioner på arbejdsmarkedet, blandt andre *departementet* og *Arbejdsmarkedsstyrelsen* (Sørensen, 2006, p. 28-29). Det ligger uden for dennes opgaves område at gå i detaljer med de enkelte instansers ressort; vi vil derfor nøjes med at konkludere, at staten altså spiller en betydelig rolle i implementeringen af den aktive arbejdsmarkedspolitik.

Statens aktive rolle i arbejdsmarkedspolitikken

Statens rolle i det netop beskrevne system må analyseres på to områder: Vi vil dels undersøge statens funktion i forhold til den løbende implementering af den aktive arbejdsmarkedspolitik og dels måden, hvorpå systemets indførsel oprindeligt blev vedtaget. Hvad angår den løbende implementering, er de opgaver, der tidligere blev varetaget af det statslige organ, Arbejdsformidlingen, i 2007 som nævnt blevet uddelegeret til de nyoprettede kommunale

jobcentre med henblik på decentralisering. Denne decentralisering er faktisk en del af Wilthagen og Tros' analyse af flexicurity-modellens forudsætninger, og Danmark omtales specifikt som et land med en vellykket arbejdsmarkedspolitik: "...decentralisation of labour market policy has a beneficial effect on the introduction of flexicurity. Decentralisation has been pursued under central control in both Denmark and the Netherlands." (*Wilthagen et al., 2003, p. 16*). På et mere overordnet plan er det staten, der udarbejder lovgivningen og tilpasser denne til udviklingen på arbejdsmarkedet. Dette lovgivningsarbejde forberedes som regel af *Beskæftigelsesrådet*, og denne organisation er som nævnt sammensat af mange forskellige samfundsaktører (*Sørensen, 2006, p. 29*). Samlet set spiller staten altså en særdeles aktiv rolle i den aktive arbejdsmarkedspolitik. Dette sker dog med inddragelse af samfundsaktørerne, og der er således tale om endnu et eksempel på den danske stats anvendelse af type III-autonomi.

Zeuthen-udvalget og Arbejdsmarkedsreformerne i 1993 og 1994

I forbindelse med hvordan den aktive arbejdsmarkedspolitik blev vedtaget, har vi valgt at fokusere på arbejdsmarkedsreformerne af 1993 og 1994 af den årsag, at denne reform var det første målrettede forsøg på at implementere en samlet strategi til bekæmpelse af den stigt stigende arbejdsløshed "Arbejdsmarkedspolitikken frem til reformerne bar præg af, at den oprindelige lovgivning var fra før, arbejdsløsheden blev et problem. Derfor har ændringerne ofte haft karakter af tilpasninger og småforsøg." (*Thorhauge, 1999, p. 8*). På grund af den mangelfulde indsats over for de samfundsmæssige problemer, som den høje arbejdsløshed førte med sig, blev behovet for en tidssvarende og adækvat lovgivning mere og mere presserende. I 1991 blev Zeuthen-udvalget nedsat af et enigt Folketing med det formål at forberede et lovforslag til at løse problemerne på arbejdsmarkedet. Dette udvalg inkluderede repræsentanter fra både regering og opposition samt fra arbejdsmarkedets parter (*Mailand, 2005, p. 14*). Udvalgets brede sammensætning var med til at garantere, at de relevante interessegrupper blev inddraget i forhandlingerne, hvilket sikrede, at disse interessegrupper ikke senere modsatte sig reformerne. Denne fremgangsmåde svarer til en helt konkret beskrivelse hos Nordlinger af en type III-autonomistrategi fra statens side. "...creating a prestigious, nonpartisan fact-finding or advisory commission to consider a highly visible issue." (*Nordlinger, 1981, p. 94*). Eksemplet med Zeuthen-udvalget understreger, at type III-autonomi kan være en fordelagtig tilgang. Det var nemlig en konservativt ledet koalitionsregering, der nedsatte udvalget, men selve reformerne blev vedtaget under en socialdemokratisk ledet koalitionsregering. Ved at sikre sig samfundsaktørernes opbakning bliver statens beslutninger mere legitime og langtidsholdbare selv under skiftende politiske styrkeforhold.

Afrunding

Afslutningsvis kan vi konkludere, at statens aktive rolle i vedtagelse og implementering af arbejdsmarkedspolitikken i Danmark udgør en vigtig del af den måde, den danske flexicurity-model fungerer på, og dette havde næppe kunnet lade sig gøre uden statens brug af type III-autonomi.

3.3.2 – Frankrig

Ligesom den danske stat er drivkraften bag arbejdsmarkedspolitikken i Danmark, er det også den franske stat, der spiller hovedrollen i beslutnings- og implementeringsprocessen i forbindelse med arbejdsmarkedspolitik i Frankrig. Den franske arbejdsmarkedspolitik har været gennem tre overordnede udviklingsfaser, som det fremgår af Tabel 7.

Tabel 7 – Faser i udviklingen af den franske arbejdsmarkedspolitik

Periode	Årsag	Tiltag
Ca. 1960 til ca. 1976	Modernisering og effektivisering i industrisektoren medfører fald i behovet for arbejdskraft, og mange virksomheder gennemfører massefyringer.	Staten griber ind med økonomisk støtte til ældre arbejdere, der frivilligt går på førtidspension, for på den måde at sænke udbuddet af arbejdskraft.
Ca. 1977 til ca. 1987	Voksende marginalisering af svage grupper på arbejdsmarkedet såsom ældre og handicappede. Unge er særligt hårdt ramt, og kan slet ikke komme ind på arbejdsmarkedet.	Mange nye tiltag hvoraf de fleste er rettet mod at gøre det mere favorabelt for virksomheder at ansætte unge. F.eks. ved at lempe ansættelsesreglerne for unge medarbejdere, men også gennem forskellige former for økonomisk støtte.
Ca. 1988 til vore dage	Forskellige strukturelle ændringer på arbejdsmarkedet blandt andet som følge af den voksende servicesektor og senere voksende international konkurrence pga. globaliseringen medfører flaskehalse på arbejdsmarkedet, hvor udbud og efterspørgsel af arbejdskraft ikke længere passer sammen.	Forøgede forsøg på at incitere virksomheder til at hyre marginaliseret arbejdskraft. Desuden påbegyndes en decideret "aktiv" arbejdsmarkedspolitik, hvor arbejdskraften opkvalificeres gennem forskellige undervisningstilbud til arbejdsløse.

Kilde: Benhayoun et al., 1998

Udviklingen er altså gået fra udelukkende at forsøge på direkte at modvirke den faldende efterspørgsel af arbejdskraft til også at arbejde for en tilpasning og opgradering af arbejdsstyrkens kvalifikationer. Umiddelbart antyder dette, at der er en stor lighed mellem de nuværende arbejdsmarkedspolitikker i henholdsvis Frankrig og Danmark. Den franske stat

har traditionelt administreret de arbejdsløse gennem forskellige statslige organer, men disse er i skrivende stund ved at gennemgå en ved lov vedtaget fusion, så alle funktioner (registrering af arbejdsløse, sagsbehandling, udbetaling af arbejdsløshedsunderstøttelse, videreuddannelse, etc.) samles under **l'Agence Nationale Pour l'Emploi** (ANPE)⁸. ANPE blev oprindeligt oprettet i 1967 af staten, men det er bemærkelsesværdigt, at organisationen administreres af en ledelse sammensat ikke kun af repræsentanter for staten, men også af repræsentanter for arbejdsmarkedets parter (*Fusion de l'ANPE...*, 2008). Det vil sige, at implementeringen af arbejdsmarkedspolitikken ganske vist er nøje reguleret af staten, men alligevel inddrages relevante samfundsaktører, og der er derfor tale om en ukarakteristisk anvendelse af type III-autonomi fra den franske stats side.

Handlingsplan og betingelser

Proceduren i forhold til de arbejdsløse går i praksis ud på at udarbejde en evaluering af den enkelte arbejdsløses situation, hvilket så danner basis for en målrettet handlingsplan for at komme ind på arbejdsmarkedet - det såkaldte *projet personnalisé d'accès à l'emploi* (PPAE). Formålet er enten at skaffe den arbejdsløse et job, som svarer til hans/hendes kvalifikationer eller at påbegynde et uddannelsesforløb eller en praktikperiode med henblik på at gøre den arbejdsløse mere attraktiv for arbejdsmarkedet. Der er desuden mulighed for at give økonomisk støtte til for eksempel videreuddannelse, som tildeles oveni den i afsnit 3.2.2 omtalte arbejdsløshedsforsikring. Den arbejdsløse skal til gengæld opfylde krav om at gøre en aktiv indsats for at opnå genansættelse og må højst to gange afvise et jobtilbud. Hvis disse betingelser ikke opfyldes, kan det medføre bortfald eller reduktion af den udbetalte understøttelse (*L'accompagnement personnalisé...*, 2008).

Offentlige udgifter til arbejdsmarkedspolitikken

Inden for den aktive arbejdsmarkedspolitik ligner såvel den konkrete tilgang som statens overordnede rolle hinanden i Frankrig og Danmark. Det ville kræve en meget detaljeret og omfattende empirisk undersøgelse at give en videnskabeligt funderet vurdering af, hvorvidt den franske arbejdsmarkedspolitik er mindre eller mere effektiv end den danske i forhold til de enkelte elementer i landenes systemer. Frem for at kaste os ud i et sådant projekt vil vi i stedet nøjes med at betragte nogle overordnede tendenser på baggrund af den tanke, at fordi den franske arbejdsløshedsprocent ligger markant højere end den danske, er der en vis

---

⁸ I forbindelse med denne fusion vil ANPE muligvis få et andet navn, men dette var endnu ikke vedtaget ved afslutningen af arbejdet med denne afhandling.

sandsynlighed for, at der også er plads til forbedringer indenfor arbejdsmarkedspolitikken i Frankrig. At den danske arbejdsmarkedspolitik muligvis fungerer bedre end den franske understøttes af to vigtige forskelle mellem arbejdsmarkedspolitikken i de to lande: For det første kan vi baseret på tal fra 2003 konstatere, at den danske stat bruger en noget større procentdel af landets bruttonationalprodukt (BNP) på arbejdsmarkedspolitikken end den franske stat (se Tabel 8). Forskellen er på 0,65 procentpoint, hvilket svarer til, at Frankrigs udgifter er cirka to tredjedele af Danmarks set i forhold til landenes BNP. Forskellen mellem landene fremtræder dog noget tydeligere, hvis man indkalkulerer arbejdsløshedsprocenten, fordi dette tal siger noget om, hvor mange ressourcer staten bruger på den enkelte arbejdsløse. Som det fremgår af Tabel 8 ligger Danmark næsten tre gange så højt som Frankrig efter denne beregningsmetode.

Tabel 8 – Indikatorer for offentlige udgifter til aktiv arbejdsmarkedspolitik i 2003 i Danmark og Frankrig.

Land	Procent af BNP	Procent af BNP pr. arbejdsløshedsprocent
Danmark	1,74	0,31
Frankrig	1,09	0,11

Tal fra 2003. Kilde: Sørensen, 2006, p. 106

Disse tal viser, at den franske stat ganske enkelt bruger relativt færre ressourcer på arbejdsmarkedspolitikken end den danske. Set i lyset af at arbejdsmarkedspolitikken er et bærende element i den danske flexicurity-model, kunne man forestille sig, at forøgede budgetter på dette område i Frankrig vil blive nødvendige, hvis man ønsker at efterligne Danmark.

Forbedringsmuligheder inden for opkvalificering

For det andet er der en overordnet forskel mellem landene, når det kommer til målgruppen for den aktive arbejdsmarkedspolitik. Som beskrevet ovenfor er den franske arbejdsmarkedspolitik inklusive diverse muligheder for videreuddannelse næsten entydigt rettet mod at skaffe allerede arbejdsløse ind på eller tilbage på arbejdsmarkedet. I Danmark er der et ekstra led i arbejdsmarkedspolitikken i form af en omfattende statsstøttet kursusaktivitet, som har til formål løbende at opkvalificere arbejdsstyrken med henblik på at forebygge arbejdsløshed, inden den opstår. Der er international dokumentation for, at netop

denne tilgang har en gunstig indflydelse på arbejdsmarkedet. 'OECD [har] vist, at der er en positiv korrelation mellem kursusvirksomhed på den ene side og erhvervs- og beskæftigelsesfrekvenser på den anden side, ligesom arbejdsløshedsprocenten falder med stigende kursusaktivitet i landesammenligninger,..." (Sørensen, 2006, p. 107). Yderligere dokumentation findes i den tidligere nævnte analyse af professor Ove Kaj Pedersen, hvori han påviser, at opkvalificering af den aktive arbejdsstyrke gennem løbende efteruddannelse er en vigtig del af den danske model. Ove Kaj Pedersen forklarer, at forudsætningen for den vellykkede arbejdsmarkedspolitik i Danmark er den sociale dialog og samarbejdet mellem arbejdsmarkedets parter og staten om at sikre kvalificeret arbejdskraft også til fremtiden. Dette eksempel på den danske stats brug af type III-autonomi i forhold til arbejdsmarkedspolitikken kalder han for "En slags national human ressource management." (Pedersen, 2008, p. 5). På samme måde kunne den franske stat måske spille en endnu mere aktiv rolle i arbejdsmarkedspolitikken i samarbejde med parterne ved at indføre lignende arbejdsløshedsforebyggende tiltag overfor de allerede erhvervsaktive. Da vi jo i øvrigt har konstateret, at den franske stat i nogen grad benytter sig af type III-autonomi i forhold til arbejdsmarkedspolitikken, kan vi konkludere, at forudsætningerne for denne del af flexicurity-modellen tilsyneladende er på plads. Dog må vi ikke overse sammenhængen mellem førnævnte kursusaktiviteter i Danmark og de relativt høje offentlige udgifter til arbejdsmarkedspolitikken. Vil man gennemføre noget lignende i Frankrig, er der altså også et økonomisk spørgsmål, som staten må tage stilling til.

Afrunding

Alt i alt må vi konkludere, at vores hypotese om den franske stats præference for type I-autonomi ikke ser ud til at kunne bekræftes, når det kommer til arbejdsmarkedspolitikken. Forklaringen er sandsynligvis, at arbejdsmarkedspolitikken formål jo som sagt er at skabe overensstemmelse mellem udbud og efterspørgsel af arbejdskraft eller sagt med andre ord mellem arbejdsgivernes behov og arbejdstagernes kompetencer. Den nødvendige information til at kunne målrette denne indsats findes netop hos arbejdsgivernes og arbejdstagernes organisationer, og derfor synes det absolut nødvendigt at inddrage arbejdsmarkedets parter i forbindelse med implementering af arbejdsmarkedspolitikken. Denne sammenhæng kan forklare den franske stats afvigelse fra type I-autonomien.

3.4 - Sammenfatning

Vi har nu sammenlignet de tre kerneområder fra teorien om flexicurity, med arbejdsmarkedsmodellerne i de to lande. På fleksibilitetsområdet er der en betydelig forskel mellem den lempelige danske lovgivning på ansættelsesområdet og den langt mere detaljeregulerende og stramme franske lovgivning. Vi har som forventet kunnet påvise, at forholdene i Danmark har deres rod i statslig anvendelse af type III-autonomi, mens det i Frankrigs tilfælde bygger på type I-autonomi. Den underliggende årsag til dette kan findes i det enkelte lands specifikke historiske udvikling. De i kulturerne indlejrede forskelle må antages at vanskeliggøre forsøg på at fleksibilisere det franske arbejdsmarked, men vores konklusion er ikke entydig, da den nyligt vedtagne franske fleksibilitetsreform er udarbejdet med inddragelse af parterne. Dog mener vi, at fordi tendensen til statslig anvendelse af type I-autonomi hviler på en lang historisk tradition, er der en høj sandsynlighed for, at denne reform udgør et afvigende enkelttilfælde.

Hvad angår social sikkerhed i landene, er det danske system grundlæggende baseret på statsfinansierede universelle ydelser, hvilket er karakteristisk for det *socialdemokratiske regime*, mens det franske system er fragmenteret i forskellige sikkerhedsniveauer inddelt efter status, hvilket netop kendetegner det *konservative regime*. Det franske system er hovedsageligt arbejdsmarkedsfinansieret, og staten begrænser sig til at yde et minimum af støtte til personer uden tilknytning til arbejdsmarkedet. Med hensyn til statens rolle viser det sig mod forventning, at der i begge lande i nogen grad er blevet brugt type III-autonomi til at indføre de respektive systemer. Imidlertid lever den måde, forhandlinger mellem parterne foregår på i Frankrig ikke op til flexicurity-modellens krav om forenede konsensus-søgende aktører. I det hele taget er de grundlæggende kulturelle forskelle mellem de to landes regimer en hindring for, at der i Frankrig kan indføres et socialt sikkerhedssystem, hvis udformning er befordrende for indgåelsen af flexicurity trade-offs.

Det sidste element i flexicurity-modellen er landenes aktive arbejdsmarkedspolitikker. I begge lande har staten været initiativtager til den aktive arbejdsmarkedspolitik, men har anvendt type III-autonomi til selve implementeringen. Forskellen mellem landene er, at der bruges relativt flere ressourcer på arbejdsmarkedspolitikken i Danmark, hvilket kan være en del af årsagen til den lavere arbejdsløshed. Det vil sige, at den franske stat inden for denne del af flexicurity-modellen spiller den aktive rolle baseret på type III-autonomi, som teorien

om flexicurity foreskriver. Udfordringen for Frankrig begrænser sig således tilsyneladende til at være et spørgsmål om indsatsens omfang og pris.

Samlet set må vi konkludere, at der er store kulturelt og historisk betingede forskelle mellem landene, der vil vanskeliggøre reformer af det franske arbejdsmarked i retning af en mere "dansk" flexicurity-model.

4 – Konklusion

Vi har nu udført en sammenlignende analyse af statens rolle i dannelsen og opretholdelsen af arbejdsmarkedsmodellerne i Danmark og Frankrig og givet et bud på, hvilke historiske og kulturelle faktorer, der har været bestemmende for udviklingen af disse modeller. Da resultaterne af denne analyse allerede er opsummeret i de to sammenfatninger af afhandlingens to hovedafsnit, vil vi her fokusere på at samle trådende på tværs af afsnittene i forhold til vores problemformulering og teori. Efter konklusionen vil vi en kortfattet perspektivering omtale forskellige aspekter af afhandlingens overordnede emne, som ikke er blevet inddraget af hensyn til vores afgrænsning og problemformulering.

Vi har analyseret den danske stats rolle i forhold til den danske arbejdsmarkedsmodel indenfor de tre hovedområder fra teorien om flexicurity samt i forhold til arbejdsmarkedets parter. Analysens resultater underbygger vores hypotese om, at den danske stat spiller en aktiv rolle på arbejdsmarkedsområdet baseret hovedsageligt på anvendelse af type III-autonomi. Denne praksis blev institutionaliseret på et tidligt tidspunkt i forbindelse med indgåelsen af Septemberforliget i 1899, og udviklingen kan forklares på baggrund af de dynamikker, som Esping-Andersen beskriver i forbindelse med dannelsen af det *socialdemokratiske regime*. Det drejer sig om arbejderklassens mobilisering og de politiske alliancer mellem liberale og socialdemokratiske kræfter, der prægede perioden. De socialdemokratiske kræfter endte med at få mulighed for at præge udviklingen på det danske arbejdsmarked i væsentligt højere grad, end det var tilfældet i Frankrig. Denne tradition for anvendelse af type III-autonomi har dannet grundlag for statens rolle i udviklingen af den danske flexicuritymodel. Arbejdsmarkedet er reguleret af parterne med minimal statslig indgriben, men samtidig sikrer staten et højt skattefinansieret sikkerhedsniveau bakket op af en omfattende aktiv arbejdsmarkedspolitik. Selv om den sociale sikkerhed og arbejdsmarkedspolitikken overvejende finansieres af staten, er det arbejdsmarkedets parter, der gennem løbende dialog spiller en stor rolle i administrationen af systemerne. Dette danner grundlag for de *trade-offs* i forhandlingerne mellem arbejdsmarkedets parter, der sikrer et fleksibelt arbejdsmarked. Modellen ville dog ikke kunne fungere, hvis parterne ikke var i stand til at optræde som forenede og velorganiserede repræsentanter for henholdsvis arbejdsgivere og –tagere. Vi har påvist, at denne forudsætning er til stede i Danmark, og at dette i høj grad skyldes statens brug af type III-autonomi både nu og i tidligere perioder. Analysen har ganske vist afdækket visse undtagelser fra tendensen til type III-autonomi, men

samlet set mener vi at have underbygget vores hypotese om sammenhængen mellem flexicurity, type III-autonomi og historisk-kulturelle faktorer indlejret i det *socialdemokratiske regime*.

Analysen af forholdene i Frankrig understøtter i det store hele også vores hypotese med enkelte undtagelser. Statens rolle i dannelsen af den franske arbejdsmarkedsmodel er langt mere interventionistisk og regulerende end i Danmark, hvilket udmønter sig i en overvejende tendens til brug af type I-autonomi. Ligesom i Danmark er denne tendens forankret i en lang historisk tradition, der kan forklares ud fra Esping-Andersens beskrivelse af det *konservative regime* og herunder især en meget lang tradition for etatisme i Frankrig. Den historiske udvikling af det franske arbejdsmarked og institutionaliseringen af relationen mellem dets parter og staten indeholder mange af de faktorer, der gør sig gældende for dannelsen af det *konservative regime*. Arbejderklassens mobilisering resulterede i fagbevægelsens ideologiske splittelse, der stadig påvirker arbejdsmarkedet i dag, og socialdemokratiske kræfter formåede ikke at indgå i koalitioner, som dem der kom til at præge udviklingen i Danmark. Resultatet af denne udvikling er, at staten fortsat anvender type I-autonomi over for arbejdsmarkedets parter, der i øvrigt for fagbevægelsens vedkommende er ude af stand til at optræde som én samlet aktør. Dette har blandt andet medført, at reguleringen af det franske arbejdsmarked er relativt restriktiv, hvilket begrænser fleksibiliteten, og set i sammenhæng med, at det sociale sikkerhedssystem ikke garanterer det samme relativt høje niveau af universel økonomisk sikkerhed som i Danmark, er der ikke umiddelbart basis for flexicurity *trade-offs* mellem parterne. Statens rolle i regulering af arbejdsmarkedet og social sikkerhed samt i forhold til forhandlinger på arbejdsmarkedsområdet, er altså gennemgående baseret på type I-autonomi, hvilket ikke synes at leve op til de teoretiske forudsætninger for flexicurity. Undtagelser, der ikke understøtter vores hypotese, er den aktive arbejdsmarkedspolitik og 2008-reformen af det franske arbejdsmarked, hvor staten i begge tilfælde har inddraget parterne i beslutningsprocessen og implementeringen. På trods af disse afvigelser vil det efter vores vurdering være vanskeligt grundlæggende at ændre arbejdsmarkedsmodellen, da denne som sagt udspringer af og fortsat hviler på kulturelt og historisk betingede faktorer.

4.1 - Perspektivering

Denne opgave har som overordnet emne *arbejdsmarkedsmodeller* med særlig fokus på flexicurity. Inden for dette område har vi valgt at afgrænse opgavens emnefelt til *statens rolle*, der således fungerer som *tertium comparationis* i vores komparative analyse af forholdene i Danmark og Frankrig. Afgrænsningen har på grund af de kvantitative krav til opgaven været en nødvendig, men også nyttig, ramme for arbejdsprocessen. Det betyder dog samtidig, at vi har undladt at beskæftige os med en række aspekter, der på forskellig vis berører det overordnede emne. I forhold til arbejdsmarkedets udformning i de to lande har vi kigget på den aktuelle situation og forklaret forholdene ud fra den historiske baggrund – til gengæld har vi undladt at inddrage globaliseringens fremtidige påvirkning af arbejdsmarkedsforhold, herunder EU-samarbejdets betydning. Kan man forestille sig, at EU-lovgivning og harmonisering kan komme til at reducere fleksibiliteten på det danske arbejdsmarked, eller på den anden side bidrage til reformer af det franske arbejdsmarked? Som international aktør arbejder EU jo netop ikke ud fra et bestemt lands kulturelt betingede præferencer, og vores skeptiske vurdering af Frankrigs muligheder for at indføre flexicurity kan således nuanceres ved at tage dette aspekt i betragtning. Vi har heller ikke inddraget den fremtidige demografiske udvikling i de to lande, som eventuelt kunne være en relevant faktor at tage i betragtning i forbindelse med analysen af sociale sikkerhedssystemer. Vi har desuden baseret vores problemformulering og hypotese på den franske interesse for den danske flexicurity-model, men har hermed undladt at tage stilling til eventuel kritik af denne model. Vil flexicurity-modellen fortsat kunne skabe og opretholde en høj beskæftigelsesgrad under den begyndende økonomiske afmatning? I forhold til vores konklusion om vigtigheden af en høj organisationsgrad inden for fagbevægelsen, vil den faldende faglige solidaritet i Danmark så underminere flexicurity-modellen?

Kort sagt er der stadig mange aspekter af vores overordnede emne, der kunne gøres til genstand for yderligere analyse. Vi håber, at den i denne afhandling anvendte metode og teori vil kunne bruges som udgangspunkt for eventuelle videre studier på området.

Litteraturliste

Bøger og videnskabelige artikler

- Agulhon, Maurice, Nouschi, André og Schor, Ralph (2001): *La France de 1914 à 1940*. Frankrig: Nathan.
- Andersen, Søren Kaj (2007): *Trust and Dialogue in the Danish Model*. Danmark: Sociologisk Institut ved Københavns Universitet.
- Andolfatto, Dominique (2004): Conclusion. In Andolfatto, Dominique (red.). *Les syndicats en France* (p. 165-168). Frankrig: La Documentation française.
- Andolfatto, Dominique (2005): Syndicalisme. In Cordellier, Serge og Lau, Elisabeth (red.). *L'état de la France – Société – Culture – Économie – Politique – Territoires – Union européenne. Édition 2005-2006* (p. 231-234). Frankrig: La Découverte.
- Barbier, Jean-Claude og Théret, Bruno (2004): *Le nouveau système français de protection sociale*. Frankrig: La Découverte.
- Chaffel, Alain (2000): *Institutions et vie politique en France depuis 1945*. Frankrig: Ellipses.
- Charoux, F. og Jeaneau, Y. (1998): *La législation du travail*. Frankrig: Nathan.
- Chatagner, François (1993): *La protection sociale*. Frankrig: Marabout.
- Concialdi, Pierre (2007): *Non à la précarité*. Frankrig: En clair Mango.
- Cristau, Antoine (2004): *Droit du travail*. Frankrig: Hachette
- Damgaard, Bodil (2003): *Social- og arbejdsmarkedssystemerne – En flerstrengt historie*. Danmark: Socialforskningsinstituttet.
- Dubois, Laurent og Halpern, Marie-Christine (2007): *Code commenté du travail*. Frankrig: De Vecchi.
- Due, Jesper (1999): *Septemberforliget 1899-1999 Jubilæumstale*. Downloadet den 13/8 2008 fra <http://www.nyt-o-arbejdsliv.dk/2artikel.aspx?itemID=33>
- Due, Jesper og Madsen, Jørgen Steen (1978): *Vilkårene for den faglige kamp i Danmark – forhandling, mægling, aktion*. Danmark: Socialpædagogisk forlag.
- Due, Jesper, Madsen, Jørgen Steen og Jensen, Carsten Strøby (1993): *Den danske model – En historisk sociologisk analyse af kollektive aftalesystem*. Danmark: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.

- Due, Jesper, Madsen, Jørgen Steen og Jensen, Carsten Strøby (1996): Den danske arbejdsmarkedsmodel. In Jensen, Carsten Strøby, Lubanski, Nikolaj og Andersen, Søren Kaj (red.). *Arbejdsmarkedsmodeller i Europa – Tyskland, Frankrig, Italien & Danmark* (p. 151-194). Danmark: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Esping-Andersen, Gøsta (1990): *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. England: Polity Press..
- Geledan, Alain (1978): *Les syndicats*. 2ème édition. Frankrig: Hatier.
- Levy, Jonah D. (2001): Social Policy in the Age of High Unemployment. In Guyomarch, Alain, Machin, Howard, Hall, Peter A. og Hayward, Jack (red.): *Developments in French Politics 2*. England: Palgrave.
- Hadas-Lebel, Raphaël (2006): *Pour un dialogue social efficace et légitime : Représentativité et financement des organisations professionnelle et syndicales*. Rapport til den franske premierminister fra le Conseil d'État. Frankrig.
- Hasselbalch, Ole (2004): *Lærebog i Ansættelsesret og Personalejura*. Danmark: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Huteau, Gilles og Le Bont, Eric (1997): *Sécurité sociale et politiques sociales*. 2ème édition. Frankrig: Armand Colin.
- Jacquier, Jean-Paul (1995): *Le paysage social français*. Frankrig: Vuibert.
- Jørgensen, Erik Stig (1999): Tilblivelsen af Septemberforliget, Den faste Voldgiftsret og Forligsmandsinstitutionen. In Finansministeriet. *100-året for Septemberforliget. Det offentlige arbejdsmarked på vej ind i et nyt århundrede – et festskrift*. (p. 11-30). Danmark: Finansministeriet.
- Jørgensen, Thomas Mølsted og Pedersen, Claus Damtoft (2004): *Arbejdsmarkedspolitik*. Danmark: Handelshøjskolens Forlag.
- Kaspersen, Lars Bo og Schmidt-Hansen, Ulrich (2008): The State and Corporatism – The Role of the State in the Development and Reproduction of "the Danish Model". In Nedergaard, Peter og Campbell, John L. (red.): *Institutions and Politics : Festschrift in honour of Ove K. Pedersen*. (p. 341-365). Danmark: DJØF Publishing.
- Kristiansen, Jens (2005): *Grundlæggende arbejdsret*. Danmark: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Labbé, Dominique og Nezos, Gilles (2004): Négociation collective, paritarisme et démocratie sociale. In Andolfatto, Dominique (red.). *Les syndicats en France* (p. 111-137). Frankrig: La Documentation française
- Larsen, Mona og Langager, Klaus (1998): *Arbejdsmarkedsreformen og arbejdsmarkedet - Evaluering af arbejdsmarkedsreformen III*. Danmark: Socialforskningsinstituttet.

- Lykketoft, Mogens (2006): *Le modèle danois*. Frankrig: Editions Esprit Ouvert.
- Lyon-Caen, Antoine (1996): Den franske arbejdsmarkedsmodel. In Jensen, Carsten Strøby, Lubanski, Nikolaj og Andersen, Søren Kaj (red.). *Arbejdsmarkedsmodeller i Europa – Tyskland, Frankrig, Italien & Danmark* (p. 71-106). Danmark: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Mailand, Mikkel (2005): *Implementing the revised European Employment Strategy – North, South, East and West*. Danmark: Sociologisk Institut ved Københavns Universitet.
- Mélin-Soucramanien, Ferdinand (2004): *Constitution de la République française*. Frankrig: Éditions Dalloz.
- Mouriaux, René (1999): *Le syndicalisme en France*. 4ème édition. Frankrig: Presses Universitaires de France.
- Nordlinger, Eric A. (1981): *On the Autonomy of the Democratic State*. USA: Harvard University Press.
- Pansier, Frédéric Jérôme (2005): (*Droit du travail*). Frankrig: LexisNexis.
- Pedersen, Ove Kaj (2008): Høj dansk jobmobilitet. *DI Indsigt*, nr. 1 fra 17/01 2008.
- Ploug, Niels og Kvist, Jon (1994): *Overførselsindkomster i Europa – Systemerne i grundtræk*. Danmark: Socialforskningsinstituttet.
- Poirrier, Philippe (1998): *Société et culture en France depuis 1945*. Frankrig: Éditions du Seuil.
- Smith, Timothy B. (2006): *La France injuste – 1975-2006 : pourquoi le modèle social français ne fonctionne plus*. Frankrig: Éditions AutrementFrontières.
- *Statistisk Tiårsoversigt 2007* (2007): Lungholt, Thomas og Rosenstrøm, Henriette (red.). Danmark: Danmarks Statistik.
- Søndergård, Katrine (2008): La flexicurity et tous ce qui l'entoure. *Chronique internationale de l'IREs* - n° 110 – januar 2008.
- Sørensen, Christen (2006): *Arbejdsmarkedet og den danske flexicurity-model*. Danmark: Academica
- Thorhauge, Svend Roald (1999): *Arbejdsmarkedspolitik*. Danmark. Forlag ukendt.
- Wilthagen, Ton og Tros, Frank (2003): *The Concept of "Flexicurity": A new approach to regulating employment and labour markets*. Holland: Tilburg University.

Avisartikler

- Jouan, Anne (2008): Les points clés de la réforme du marché du travail. *Le Figaro* fra 9/1 2008.
- Kuttner, Michael og Kragh, Claus (2007): Europa diskuterer den danske model. *Berlingske Tidendes net-avis Business.dk* fra 13/06 2007.
- Lorenzi, Jean-Hervé og Didier, Michel (2008): Une vraie réforme du marché du travail: la séparation amiable. *Le Figaro* fra 9/1 2008.
- Munck, Aske (2008): Fransk arbejdsmarkedsreform på plads uden problemer. *Politiken* fra 26/01 2008.
- Møller, Bjarke (2007): Fransk flexicurity : Interview: Den danske model er i høj kurs i Frankrig. *Politiken* fra 18/03 2007.
- Rasmussen, Annegrethe (2008): Dansk model siver ind på det franske arbejdsmarked. *Ugebrevet A4*, nr. 7 fra 18/02 2008.

Hjemmesider

- AC: Medlemsorganisationer (2007). *Hjemmeside for AC*. Downloadet den 30. marts 2008 fra <http://www.ac.dk/403>
- Arbejdsmarkedet i Danmark. *Hjemmeside for Beskæftigelsesministeriet*. Downloadet den 30. marts 2008 fra <http://www.bm.dk/sw605.asp>
- DA: Medlemsorganisationer (dato ukendt): *Hjemmeside for DA*. Downloadet den 15. april 2008 fra <http://www.da.dk/>
- Demandeurs d'emploi (2008): *Hjemmeside for ASSEDIC*. Downloadet den 20. september 2008 fra http://info.assedic.fr/demandeurs_emploi/index.php?idmenu=6&idarticle=6&chemin=6%7C&idPage=d6ad76cc92ac9174c819c7233c267a4c
- Flexicurity. *Hjemmeside for Beskæftigelsesministeriet*. Downloadet den 30. marts 2008 fra <http://www.bm.dk/sw607.asp>
- FTF: Medlemsorganisationer (2008): *Hjemmeside for FTF*. Downloadet den 30 marts. 2008 fra www.ftf.dk/om-ftf/medlemsorganisationer/
- Fusion de l'Anpe et du réseau opérationnel de l'Unedic (2008): *Hjemmeside for Ministère du travail, des relations sociales, de la famille et de la solidarité*.

Downloadet den 20. september 2008 fra http://www.travail-solidarite.gouv.fr/actualite-presse/breves/fusion-anpe-du-reseau-operationnel-unedic.html?var_recherche=anpe

- Histoire de l'UNEDIC (2002): *Hjemmeside for Agir contre le chômage et la précarité*. Downloadet den 20. september 2008 fra <http://www.ac.eu.org/spip.php?article304>
- Københavns kommune: *Kontanthjælp – hvor meget kan jeg få?* Downloadet den 20. september 2008 fra <http://www.kbhbase.kk.dk/kbhbase/service.nsf/print/157425502062664641256A570042311E>
- L'accompagnement personnalisé, le projet personnalisé d'accès à l'emploi et l'offre raisonnable de l'emploi (2008). *Hjemmeside for Ministère du travail, des relations sociales, de la famille et de la solidarité*. Downloadet den 20. september 2008 fra <http://www.travail-solidarite.gouv.fr/informations-pratiques/fiches-pratiques/chomage/accompagnement-personnalise-projet-personnalise-acces-emploi.html>
- Le Réseau de MEDEF: *Hjemmeside for MEDEF*. Downloadet den 30. marts 2008 fra http://www.medef.fr/main/core.php?pag_id=19815
- LO's historie (dato ukendt): *Hjemmeside for LO*. Downloadet den 30. marts 2008 fra <http://www.lo.dk/RUNDTOMLO/Faktaogbaggrund/LOshistorie.aspx>
- Montant du RMI (2008): *Service-public.fr*. Downloadet den 20. september 2008 fra [http://vosdroits.service-public.fr/F1887.xhtml?&n=Emploi.%20travail&l=N5&n=Revenu%20minimum%20d'insertion%20\(RMI\)&l=N478&n=Allocation%20de%20revenu%20minimum%20d'insertion%20\(RMI\)&l=N11902](http://vosdroits.service-public.fr/F1887.xhtml?&n=Emploi.%20travail&l=N5&n=Revenu%20minimum%20d'insertion%20(RMI)&l=N478&n=Allocation%20de%20revenu%20minimum%20d'insertion%20(RMI)&l=N11902)
- Tableau comparatif des régimes d'assurance chômage de 11 États membres de l'Union européenne et de la Suisse (2008): *Hjemmeside for ASSEDIC*. Downloadet den 20. september 2008 fra http://info.assedic.fr/unijuridis/travail/documents/tabcomp_010708.pdf